

Tartu Annelinna Gümnaasiumi gümnaasiumi õppekava

Lisa 1. Ainevaldkond „Keel ja kirjandus“

Sisukord

I. AINEVALDKONNA „KEEL JA KIRJANDUS“ ÜLDOSA	3
II. ÕPPEAINE „EESTI KEEL“	9
ÕPPEAINE KIRJELDUS	9
HINDAMINE	10
GÜMNAASIUMI LÕPUKS TAOTLETAVAD TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD	10
I kursus „Keel ja ühiskond“	11
II kursus „Praktiline eesti keel I“	13
III kursus „Meedia ja mõjutamine“	14
IV kursus „Praktiline eesti keel II“	17
V kursus „Teksti keel ja stiil“	18
VI kursus „Praktiline eesti keel III“	20
VII kursus „Eesti keele riigieksami ettevalmistuskursus“	21
III. ÕPPEAINE „KIRJANDUS“ (ÕPPEKEEL EESTI KEEL)	23
ÕPPEAINE KIRJELDUS	23
HINDAMINE	24
GÜMNAASIUMI LÕPUKS TAOTLETAVAD TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD	24
I kursus „Pärimus ja kirjandus“	24
II kursus „Identiteet ja eesti kirjandus“	27
III ja IV kursus „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ I-II	33
V kursus „Kirjandus ja ühiskond“	37
IV. ÕPPEAINE „KIRJANDUS“ (ÕPPEKEEL VENE KEEL)	42
ÕPPEAINE KIRJELDUS	42
HINDAMINE	43
GÜMNAASIUMI LÕPUKS TAOTLETAVAD TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD	43
I kursus „Pärimus ja kirjandus“	43
II kursus „Identiteet ja eesti kirjandus“	45
III ja IV kursus „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I-II“	47
V kursus „Kirjandus ja ühiskond“	49
V. ÕPPEAINE „VENE KEEL“	51
ÕPPEAINE KIRJELDUS	51
HINDAMINE	51
GÜMNAASIUMI LÕPUKS TAOTLETAVAD TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD	52
I kursus „Keel, ühiskond ja kultuur“	52
II kursus „Meedia ja mõjutamine“	53
III kursus „Tekst ja stiil“	54
IV kursus „Praktiline vene keel“	55
V kursus „Suulise teksti vastuvõtt ja loomine“	56
VI kursus „Kirjalike tekstide vastuvõtt ja loomine“	57
VI. ÕPPEAINE „EESTI KEEL TEISE KEELENA“	58
ÕPPEAINE KIRJELDUS	58
HINDAMINE	58
GÜMNAASIUMI LÕPUKS TAOTLETAVAD TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD	59
ÜLDISED ÕPITULEMUSED	59
SUHTLUSTOIMINGUTE ÕPITULEMUSED JA SEOS ÕPPETEGEVUSTEGA	60
Suulise teksti mõistmine	60
Kirjaliku teksti mõistmine	61

<i>Kirjalik keelekasutus</i>	<i>63</i>
<i>Suuline keelekasutus.....</i>	<i>66</i>
ÕPPESISU.....	68
<i>Teemavaldkond 1. EESTI JA MAAILM.....</i>	<i>69</i>
<i>Teemavaldkond 2. KULTUUR JA LOOMING.....</i>	<i>70</i>
<i>Teemavaldkond 3. KESKKOND JA TEHNOLOOGIA</i>	<i>71</i>
<i>Teemavaldkond 4. HARIDUS JA TÖÖ.....</i>	<i>72</i>
<i>Teemavaldkond 5. INIMENE JA ÜHISKOND.....</i>	<i>73</i>
SOOVITUSLIKKE ÕPPEMATERJALE.....	74
LISAD	75
<i>Lisa 1. Kursuste üldandmed.....</i>	<i>75</i>
<i>Lisa 2. Kursuste õppesisu koostöise kavandamise vahend</i>	<i>82</i>

I. Ainevaldkonna „Keel ja kirjandus“ üldosa

Valdkonna õppeained: eesti keel, kirjandus, vene keel, eesti keel teise keelena

Valdkonna „Keel ja kirjandus“ õppeainete valiku põhimõtted ja õppeainete arvestuslik maht klassiti on esitatud TAGi gümnaasiumi õppekava üldosas.

1. Valdkonnapädevus

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpetamise eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilastes keele- ja kirjanduspädevus, mis tähendab suutlikkust mõista keelt ja kirjandust kui rahvusliku, riikliku ja iseenda identiteedi alust ning väärtustada keelt ja kirjandust rahvusliku ning maailmakultuuri osana. Keele- ja kirjanduspädevus hõlmab teadmisi ja oskusi, kujundamaks keele- ja kultuuriteadlikku inimest, kes käitub nii suulises kui ka kirjalikus väljenduses verbaalsele ja sotsiaalsele kontekstile vastavalt. Keele- ja kirjanduspädevus tähendab oskust eri liiki tekste mõista, luua, analüüsida ja kriitiliselt hinnata.

Keele- ja kirjandusõpetusega taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks omandab õpilane järgmised valdkonnapädevused:

- 1) väärtustab keelt ja kirjandust kui (rahvus)kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendajat ning mõtlemis- ja tunnetusvahendit, teadvustab keelt identiteedi osana, väärtustab keelelist ja kultuurilist mitmekesisust;
- 2) toimib keeleteadlikult, väljendub selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normidele vastavalt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses, märkab ja arvestab keeles toimuvaid muutusi;
- 3) mõistab, analüüsib ja hindab kriitiliselt eri liiki tekste ning eri allikates ja keskkondades pakutavat teavet, austab intellektuaalomandit;
- 4) arendab oma loovvõimeid, kirjutab ja esitab eri tüüpi ning eri žanris tekste, kasutab tekstiloomes sobivaid ja asjakohaseid alustekste;
- 5) mõistab keele ja kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuuriväärtust ning tähtsust iseenda arengus;
- 6) väärtustab lugemist, suunab oma lugemust, oskab ise valida kirjandusteoseid jm lugemisvara, arendab lugedes oma tunde-, kogemus- ja mõttemaailma, täiendab enda keele- ja kultuuriteadmisi.

2. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Gümnaasiumi keele- ja kirjandusõpetust ühendab eesmärk tundma õppida, osata ja vallata loomulikku keelt, mis on mõtete ja tunnete vahendaja, kultuurilise, riikliku ja iseenda identiteedi kandja ning rahvuskultuuri vundament. Keeleoskus kõnes ja kirjas on inimese mõtlemis- ja tundevõime kujunemise, intellektuaalse arengu ja sotsialiseerumise alus. Keele- ja kirjanduspädevus aitab õpilasel eetilisi norme, olusid ja partnerit arvestades suhelda motiveeritult ja enastjuhtivalt õppida ning tegutseda. Eesti keele valdamine Eestis on hariduslik vajadus, mis on eduka ja jätkusuutliku õppimise eeldus kõikides õppeainetes. Vene keele valdamise eesmärk vene õppekeeleaga koolis on hoida sidet emakeelse kultuuripärandiga.

Ainevaldkonnasisese lõimingu põhialus gümnaasiumis on tekstikeskne keele- ja kirjandusõpetus, kus tekstikäsitus hõlmab erinevaid tekste ja tekstitoiminguid. Tekstide kaudu õppides täieneb õpilase tekstikogemus, kujuneb žanri- ja kontekstitunnetus. Tekstitoimingud hõlmavad tekstide funktsionaalset lugemist, nende üle arutlemist ja kriitilist hindamist, keeleliste ja stiililiste väljendusvahendite eritlemist ja analüüsi, nende praktilist rakendamist tekstiloomes ning trükitud ja digitaalsete keeleressursside kasutamist. Keele- ja kirjandusõpetusse lõimitakse audiovisuaalseid väljendusviise (pilt, film, video jm).

Keeleõppes lõimitakse mitmekülgsed keeleteadmised praktilise keeleoskusega. Keeleteadmisi täiendavad kursused kajastavad ühiskonna ja kultuuri toimimist, inimestevahelist suhtlemist nii kõnes kui ka kirjas,

meediavaldkonna funktsioneerimist ja mõju. Keeleõppes valib õpetaja ühiskondlikult olulised autentsed tekstitüübid ja -liigid, mis peegeldavad suhtlustavasid ja -olukordi. Oskust tekste funktsionaalselt lugeda, neid mõista ja luua arendatakse lõimitud aine- ja tekstiõpetuse kaudu, mis seotakse praktilise eesti keele kursustel ortoloogia, grammatika ja leksika õpetamisega. Praktilised keelekursused on keskendatud õpilase suhtlus- ja väljendusoskuse arendamisele, eri liiki tekstide loomisele nii suulises kui ka kirjalikus vormis, vajaliku teabe hankimisele ja kasutamisele. Õigekirja- ja õigekeelsusteemasid korraldatakse kõigi kursuste vältel.

Kirjandusõppes soodustatakse teksti- ja lugejakeskse lähenemise kaudu õpilase kirjandushuvi, arendatakse tema lugejavõimeid, mõtte- ja tundemaailma, kujundatakse eetilisi tõekspidamisi ja esteetilisi hoiakuid, pööratakse tähelepanu teksti kui terviku mõistmisele, selle analüüsimisele ja tõlgendamisele, vaadeldakse sõnakunsti poeetikat ja kujundikeele olemust, edendatakse väljendusoskust nii kõnes kui ka kirjas. Teksti- ja lugejakeskset kirjanduskäsitlust täiendab kirjanduslooline lähenemisviis, mis asetab teosed loomisaja ühiskondlik-kultuurilisse konteksti ning avab nende esteetilisi erijooni. Ilukirjandustekstide lugemise ja uurimise eesmärk gümnaasiumis on avardada õpilase elu- ja kultuurikogemust, rikastada tema keeletunnetust, pakkuda inspiratsiooni ning toetada isiksuslikku arengut. Gümnaasiumi keele- ja kirjanduskursused eesti ja vene õppekeele koolidele taotlevad ühiseid õpitulemusi ja on seotud samase õppesisuga. Kursuste läbimise järjekord määratakse kindlaks kooli õppekavas. Keelekursuste õppesisu võib ka teisiti liigendada ja kursusi paralleelselt õpetada.

Eesti keele kui teise keele õpe lähtub Euroopa keeleõppe raamdokumendi ja selle lisade põhimõtetest ning nendes kirjeldatud keeleoskustasemetest. Eesmärk on õpilaste toimetulek eestikeelses ühiskonnas, sh suutlikkus jätkata õpinguid ja siseneda tööturule. Eesti keeles teise keelena on oluline saavutada gümnaasiumi lõpuks keeleoskustase, mis võimaldab aktiivselt osaleda ühiskonnaelus, eesti keeles õpinguid jätkata ja tööturul edukalt toime tulla, st eakohane C1-keeleoskustase.

3. Valdkonnaülene lõiming ja üldpädevuste arengu toetamine

Keele ja kirjanduse valdkonna ained lõimuvad valdkonnaüleselt kõikide õppeainetega ja toetavad pädevuste saavutamist teistes ainevaldkondades. Keeleoskus loob eeldused kõigi õppeainete edukaks omandamiseks ja toimetulekuks nii isiklikus kui ka avalikus elus. Kõikide valdkondade õppeained arendavad keelekasutuse põhipädevusi: sõnavara tundmist ja rakendamist, tekstimõistmist ja -loomet, pädevust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Õpilaste funktsionaalne ja kriitiline kirjaoskus kujuneb välja eesti/vene keele õppimisele lisaks kõigi õppeainete õppimise tulemusel, mis eeldab pidevat koostööd aineõpetajate vahel.

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete kaudu kujundatakse ja arendatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi ja läbivaid teemasid. Üldpädevusteni jõutakse eri allikatest teavet hankides ja seda kriitiliselt hinnates, eri liiki tekste lugedes ja analüüsid, nende üle arutledes ja väideldes, erilaadseid tekste funktsionaalselt koostades ja kirjutades. Keele- ja kirjandusõpetuse eriosa on edendada tekstidega süva- ja metatasandil töötamise kaudu õpilaste tekstiteadlikkust.

Üldpädevuste kujundamisel kasutatakse erinevaid koostöövorme, õppemeetodeid ja -keskkondi, sh digivahendeid, veebi- ja e-õppekeskkondi, analüüsitakse ja lahendatakse elulisi probleemolukordi ja väärtuskonflikte, arvestatakse õpilaste isikupära ja andelaadi.

4. Õppekava läbivate teemade käsitlemine

Läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine toetab tema suutlikkust oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades rakendada, väärtusnorme, -hoiakuid ja -hinnanguid kujundada ning võimaldab luua ettekujutuse ühiskonna kui terviku arengust. Läbivad teemad kui ühiskonnas tähtsustatud aineteülesed valdkonnad on üld- ja valdkonnapädevuste, õppeainete ja ainevaldkondade vahelise lõimingu vahendiks. Neid arvestatakse keele ja kirjanduse õppesisu ja õpitulemuste kavandamisel, kooli õppekava koostamisel ja

koolikeskkonna kujundamisel. Läbivate teemade käsitlemist toetavad projekt- ja probleemõpe, uurimis- ja loovtegevused, lugemis-, kirjutamis- ja suhtlusülesanded ning mitmekülgne info- ja digikirjaoskus, mis on lõimituna esindatud TAGi projektõppe päevade tegevustes.

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine. Erinevate õppetegevuste kaudu suunatakse õpilasi väärtustama elukestvat õpet kui elustiili ning mõtestama karjääri planeerimist kui elukestvat otsuste tegemise protsessi. Õppetegevused võimaldavad vahetult kokku puutuda töömaailmaga, nt korraldades ettevõtete külastusi, tutvustades ainevaldkonnaga seotud ameteid, erialasid ja õppimisvõimalusi. Õppetegevus võimaldab õpilasel süvendada teadmisi hariduse ja töömaailma vahelistest seostest. Arendatakse iseseisva õppimise oskust ja vastutisvõimet. Toetatakse õpilase eneseanalüüsi, õpi- ja eneseväljendusoskuse arengut, mis on vajalikud elukestvaks õppeks ja karjääri kavandamiseks. Näiteid õppetegevustest:

- kirjanike elulugude kaudu elutee ja karjäärivalikute analüüs;
- eneserefleksioon „Minu tugevused ja väärtused“;
- avalduse, CV ja motivatsioonikirja koostamine praktilise keeleharjutusena;
- argumenteeritud esse teemal „Kuidas keeleoskus mõjutab minu võimalusi tulevikus?“.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Õppetegevustega kujundatakse õpilaste arusaama inimese ja keskkonna vastastikusest mõjust ning võimestatakse õpilasi väljendama oma seisukohti keskkonnateemadel. Näiteid õppetegevustest:

- kaasaegse kirjanduse analüüs, mis käsitleb keskkonna- või kliimateemasid;
- keskkonnateemalise väitluse läbiviimine või tekstide koostamine õpilaste algatusel (nt reklaam, kampaaniakiri).

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Eri liiki tekstide käsitlemise kaudu suunatakse õpilasi märkama ühiskonna probleeme ja neile lahendusi otsima. Projektides osalemine aitab kasvatada aktiivset ellusuhtumist. Õppetegevustega arendatakse ühiskonnateadlikkust, argumenteerimisoskust ja isikliku algatuse väärtustamist. Osalemine erinevates projektides kasvatab õpilaste teadlikkust kodanikualgatuse võimalustest. Näiteid õppetegevustest:

- aramusartikli kirjutamine aktuaalsel ühiskondlikul teemal;
- kodanikuühiskonna teemade käsitlemine eesti ja maailmakirjanduses;
- kirjanduslik dialoog või rollimäng teemal „Kuidas muutub ühiskond, kui inimesed ei sekku?“;
- ettevõtlusega seotud tekstide (nt projektikirjelduse, reklaamsõnumi) koostamine.

Kultuuriline identiteet. Keele ja kirjanduse kui rahvuskultuuri kandjate toel kujuneb õpilastes arusaam endast, teadmine oma juurtest, eesti keele erikujudest (nt Mulgi, Võru, Setu, Kihnu murre). Emakeele ja kirjanduse väärtustamise kaudu õpitakse lugu pidama endast ja oma rahvast, teiste rahvaste tekstide abil kujundatakse arusaam kultuuride erinevustest, aga ka tõdemus inimkonna kultuurilisest ühisosast. Näiteid õppetegevustest:

- Eesti kirjanduse arenguloo kaudu rahvusliku identiteedi muutuste analüüs;
- Väärtuskonfliktide analüüsimine kirjandusteostes (nt Tammsaare, Kross, Kivirähk);
- õpilasprojekt „Minu kultuuriline jalajälg“ (võib sisaldada uurimust, loovtööd vms);
- mitmekultuurilisuse käsitlemine kaasaegses kirjanduses (nt diasporaaga seotud teemad).

Teabekeskkond. Erinevatest allikatest (sh internetist) teabe hankimine, selle kriitiline hindamine ja kasutamine on nii keele- ja õppeteema kohaste teadmiste laiendamise kui ka tekstiloomise eelduseks. Õppetegevustega arendatakse kriitilist mõtlemist ja teabekirjaoskust. Näiteid õppetegevustest:

- meediatekstide analüüs (uudis, reklaam, aramus);
- allikate usaldusväärsuse võrdlemine uurimistöös;
- ühisprojekt kirjandusteemalise Vikipeedia artikli täiendamine või uue sisu loomine;

- arutelu: „Kuidas mõjutavad sotsiaalmeedia ja infovoog meie maailmapilti?“.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Õppeülesannete täitmiseks kasutatakse teadlikult infoühiskonna võimalusi, õpilasi suunatakse alternatiivseid lahendusi otsima, oma ideid ellu rakendama. Tekstitöötlusoskuste arendamiseks suunatakse õppijaid looma ja jagama elektroonilisi tekste, kasutama koostöise sisulooma erinevaid rakendusi ning esitlusvahendeid. Õppetegevustega õpetatakse nüüdisaegseid digivahendeid keele- ja kirjandusõppes eesmärgipäraselt ning loovalt kasutama. Näiteid õppetegevustest:

- kirjandusteemaliste digitaalsete esitluste või videoloengute koostamine;
- taskuhäälingu loomine;
- tekstianalüüsi tööriistade kasutamine, nt keelekorpused, semantilised analüsaatorid.

Tervis ja ohutus. Õppetegevustega pööratakse tähelepanu vaimsele ja sotsiaalsele heaolule, eneseväljendusele ja turvalisele suhtlemisele. Näiteid õppetegevustest:

- loovülesanne: „Mõttekiri iseendale“ või „Minu murepäevik“;
- empaatiat ja sotsiaalset mõistmist arendavad arutelud kirjandusteose tegelaste valikute üle.

Väärtused ja kõlblus. Ilukirjandust ning kultuuriteemalisi teabetekste lugedes ja analüüsid, nende üle arutledes ning nende põhjal kirjutades pööratakse tähelepanu õpilaste kujunemisele kõlbelisteks isiksusteks, kes teavad ja tunnustavad üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi. Tekstide analüüsi abil kujundatakse julgust astuda välja taunimisväärtuste tegude ja hoiakute vastu. Õppetegevustega süvendatakse õppijate arusaama eetilistest küsimustest ühiskonnas ja kirjanduses. Näiteid õppetegevustest:

- kirjandusteoste analüüs kõlbeliste dilemmaide võtmes (nt Tammsaare „Tõde ja õigus“, Dostojevski „Kuritöö ja karistus“);
- arutelu väärtuste üle: „Kas eesmärk õigustab abinõu?“;
- loovprojekt: „Väärtused, mida kannan kaasas“ (plakat, essee, esitlused);
- eetikakoodeksi loomine fiktiivsele tegelasele või klassikollektiivile.

5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Valdkondlikku õppetegevust kavandades ja korraldades

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üld- ja valdkonnapädevustest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatuse rõhuasetustest ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsituste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 3) toetatakse lõimingut valdkonna sees, õppeainete vahel ja õppekava läbivate teemadega, arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid;
- 4) rakendatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi;
- 5) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalset eripärasid ja võimeid, kasutatakse diferentseeritud sisu ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpiraskustele ning pakutakse õpiabi;
- 6) taotletakse mõõdukat ja ühtlaselt jaotuvat õpikoormust, mis soodustab motivatsiooni ning jätab aega puhkuseks ja huvitegevuseks;
- 7) tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja olukordadega, seostatakse oskusi igapäeva elu ja jätkuõpingutega;

- 8) loetakse ja käsitletakse eri tüüpi ja liiki tekste ea- ja jõukohasuse, valikulisuse ja huvidele vastavuse põhimõttel ning ühise identiteedi kujundamise eesmärgil;
- 9) kujundatakse õpilase keeleteadlikkust, metakeele valdamist, suhtlus- ja väljendusoskust, keeleressursside ja -allikate teadliku kasutamise oskust;
- 10) kasutatakse digitehnoloogiat, -keskkondi ja -materjale, arendatakse info-, meedia- ja digikirjaoskust;
- 11) arendatakse eri liigis ning žanris ilukirjandustekstide avatud ja loovat analüüsi-, tõlgendamise- ja mõistmisoskust, ilukirjandusliku poeetika tundmist;
- 12) tegeldakse tekstilooma ja -esitlusega ning omaloomingulise kirjutamisega, kasutatakse selleks ka digivahendeid ja veebikeskkondi.

6. Hindamine

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada seda teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks ja ennastjuhtiva õppija kujundamiseks.

Hinnatakse õpitulemuste saavutatust, mis on kooskõlas õppesisu ja -tegevustega ning vastavuses ainealasete teadmiste, oskuste ja hoiakutega. Hoiakute hindamisel (nt mõistab, kujundab, tähtsustab, väärtustab) antakse õpilasele suunavaid ja toetavaid sõnalisi hinnanguid. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Hinnatakse nii õppeprotsessi vältel, õppeteema lõppedes kui ka kursuse lõpus. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid.

Kokkuvõtva hindamise kõrval rakendatakse õppeprotsessi käigus kujundavat hindamist, kus õpilasele antakse suulist ja kirjalikku sõnalist tagasisidet tema ainealaste tulemuste, tugevate külgede ja puuduste kohta ning innustatakse ja suunatakse teda edasisel õppimisel. Õpilane kaasatakse hindamisprotsessi, et ta saaks analüüsida nii oma õpitegevust kui ka tagasisidestada kaasõpilaste sooritusi.

Eesti/vene keele õppimisel gümnaasiumiastmes hinnatakse õpilase

- 1) suulist ja kirjalikku suhtlust, s.o väljendusoskust;
- 2) eri liiki tekstide, sealhulgas teadus-, meedia- ja tarbetekstide vastuvõttu, s.o analüüsi, mõistmist ja kriitilist hindamist;
- 3) eri tüüpi ja liiki tekstide loomist, sh arutlevat tekstikirjutust;
- 4) keeleteadmisi, sealhulgas oskust teha sobivaid ja põhjendatud keelevalikuid enda loodud tekstides.

Kirjanduse õppimisel hinnatakse

- 1) tervikteoste ja tekstikatkendite lugemist ning esitamist;
- 2) kirjandustekstide analüüsi, tõlgendamist ja mõistmist;
- 3) ilukirjandusliku keelekasutuse eripära mõistmist ja valdamist;
- 4) kirjandusteadmisi, sh kirjandusmõistete kasutamist ja kirjandusloolise konteksti tundmist.

Eesti/vene keele ja kirjanduse õpitulemuste kontrolli ja hindamise vormid on mitmekesised. Need hõlmavad suulisi ja kirjalikke tegevusi, ühe- ja mitmeotstarbelisi sooritusi, nagu individuaalsed, paaris- ja rühmatööd, rakenduslikud testid ja harjutused, ainealased kontrolltööd, analüüsi- ja tõlgendusülesanded, lugemispäeviku pidamine ja õpimapi koostamine. Hindamiseks sobivad ka mitmesugused loomeoskusi arendavad ülesanded, nagu avalik esinemine, luule-, proosa- ja draamateksti esitamine, eri žanris tekstide kirjutamine (kõne, arvamus, päevik, arvustus jm), arutleva kirjandi (essee) või uurimusliku teksti kirjutamine, projekti koostamine ja elluviimine, multimodaalse ettekande loomine ja esitlemine.

Kirjanduse hindamisel (nt loovtöodes ja tekstitõlgendustes) pole alati võimalik täpselt määratleda teadmiste ja oskuste standardit, mistõttu on hindamise skaala siin võrdlemisi paindlik. Hinnates õpilaste omaloomingulisi töid, võib tunnustada idee ja teostuse originaalsust, iseseisvust, üldistavust või muud vaatenurka. Kirjaliku arutluse (essee) puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade veenvust, argumentide ja näidete seostatust, teksti ülesehitust, konteksti sobivat lausestust ja sõnastust, õigekirja ja vormistust. Kõikides kirjalikes töodes osutab aineõpetaja keelevigadele, kuid arvestab hindamisel soorituse väärtusi vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Eesti keele kui teise keele õppeaines hinnatakse saavutatud õpitulemusi, mis põhinevad Euroopa keeleõppe raamdokumendi ja selle lisade (sh Sõsarväljaande) vastavatel kirjeldustel. Eesti keele kui teise keele õppes käsitletakse keelevigu õppimise loomuliku osana ning neid parandatakse ja arvestatakse hindamisel vastavalt õppetegevuse eesmärgile. Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete hindamisel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sättest, hindamise nõuded ja korraldus on täpsustatud kooli õppekava üldosas ja valdkonna ainekavades.

7. Õppekeskkond

Kool koostöös aineõpetajatega korraldab keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpet

1) viisil, kus luuakse üksteist austav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu;

2) ruumis, kus saab kasutada digitehnoloogiat, -keskkondi ja -materjale, et arendada info-, meedia- ja digikirjaoskust;

3) ruumis, kus on võimalik liikumist eeldavateks tegevusteks inventari ümber paigutada (nt rühmatööd, õppemängud, draamaõppe ülesanded);

4) eesti keel teise keelena õppetunnis rühmades, mille soovitatav suurus on kuni 15 õpilast;

5) väljaspool kooliruumi, et rakendada õppimist toetavaid ja mitmekesistavaid õppevorme (nt projekt-, õues- ja reisiõpe) ja -tegevusi (nt õppekäik teatrisse, muuseumisse, raamatukokku, kohtumised kirjanike ja tõlkijatega, osavõtt olümpiaadidest ja konkurssidest, valdkondlikud teemapäevad ja -nädalad).

Pädevuste peamiste komponentide – teadmiste, oskuste ja hoiakute kujundamisel on kandev roll õpetajal, kes loob sobiva õppekeskkonna ja toetab väärtuskasvatust, ning koolil, kus normide, väärtuste, rituaalide, sümbolite ja lugude kaudu edendatakse omanäolist koolikultuuri.

II. Õppeaine „Eesti keel“

Tartu Annelinna Gümnaasiumis eesti keelt emakeelena õppivate õpilaste puhul tuleb arvestada sellega, et sageli ei ole kodudes räägitav keel eesti keel. Seetõttu valitakse õpilaste võimete ja annete arendamiseks just neile sobivad õppemeetodid, vajadusel õpet diferentseerides.

Õppeaine kirjeldus

Eesti keele kui õppeaine sisu jaguneb kaheks valdkonnaks: keeleteadmisteks ja praktiliseks keeleoskuseks. Eesti keele kursustega püütakse tekitada õpilastes huvi eesti filoloogia vastu laiemalt ning anda neile baasteadmistega võrdses mahus praktilisi oskusi, samas suunatakse õpilasi väärtustama eesti keelt.

Õppeaines käsitletakse põhjalikult keele funktsioone ühiskonnas, keele toimimist märgisüsteemina, eesti keele ehitust ja iseärasusi, eesti murdeid ning kirjakeele kujunemislugu. Lähemalt vaadeldakse keele varieerumist, eristatakse kirja- ja kõnekeelt, eri allkeeli ja slängi ning nende kasutusvaldkondi. Käsitletakse ka eesti keele arendamise küsimusi ja Eesti keelepoliitikat. Keele ja ühiskonna suhete mõistmine aitab aru saada keelest kui infovahetussüsteemist ning kesksest identiteedi väljendajast.

Süsteemne ülevaade antakse meediast ja mõjutamisest. Käsitletakse reaalsuse konstrueerimist meedia vahendusel ning kuidas ja mis keelevahenditega luuakse samast nähtusest erinevaid käsitusi. Ühtlasi selgitatakse ajakirjanduseetikat. Käsitletakse reklaami ja selle mõjutamisvõtteid, elektroonilist meediat ja selles tekkinud uusi suhtlusvõimalusi ning nendega seotud ohte. Meediaõpetusega kujundatakse kriitilist meediatarbijat.

Süvendatult vaadeldakse teksti keele ja stiili küsimusi. Käsitletakse erinevate tekstiliikide kirjutamise võtteid, nende keele- ja stiilierinevusi ning nõudeid eri tekstiliikide keelele, vaadeldakse sõnavara kihistusi ja tähendusnüansse. Süstemaatiline ülevaade antakse põhilistest stiilivigadest.

Praktiline eesti keele oskus tähendab keele valdamist lugemisel, vastuvõetu vahendamisel, kirjutamisel, kõnelemisel ja kuulamisel. Lugemisoskuse arendamise avaram eesmärk on kujundada kriitilist teabekasutajat ja mõtlevat inimest, kes suudab mõista ja analüüsida erinevaid tekste, eristada tekstis olulist vähemolulisest ning sõnastada oma mõtted selgelt.

Kirjutamisoskust arendatakse erineva eesmärgi ja ülesehitusega tekstide loomise kaudu, õpetades viitama, tsiteerima, refereerima ning kirjutama nii alustekstide põhjal kui ka vabalt oma argumentidele ja näidetele toetudes. Kirjutamispädevuse eeldus on pidev kirjutamispraktika, mis tagab hea õigekirja- ja ladusa sõnastusoskuse, mitmekülgse lausestuse ning selge sõnumiga teksti.

Kõnelemisoskus tähendab nii oskust esineda kui ka valida suhtluseesmärgist, -olukorrast ja -partnerist lähtuvalt sobiv toon ja stiil. Kuulamisoskuse arendamise eesmärk on mõista vestluspartnerit ja esinejat, tunda suulistes meediakanalites ära faktiinfo ja arvamus ning mõjutamine ja manipuleerimine; olla valmis esitama täpsustavaid küsimusi ning vastuväiteid.

Kõikide keeleõpetuse põhioskuste keskmes on (tervik)tekstid ja tekstikorpused ning nendega seotud tekstitoimingud. Suhtluspädevuse tagab võimalikult eripalgeline tekstivalik, mida käsitletakse põhjalikult: vaadeldakse tekstide sotsiaalset konteksti ja eesmärki, leitakse ühis- ja erijooni, hinnatakse mõjuvust, rolli ja vastukaja ühiskonnas, pööratakse tähelepanu õigekeelsusele, leksikale ja grammatikale. Keelesüsteemi kirjeldamise asemel keskendutakse keele uurimisele autentsetes tekstides. Gümnaasiumis läbitakse kuus eesti keele kursust, mille järjekorra võib iga kool määrata iseseisvalt. Lubatud on ka erinevate kursuste paralleelne käsitlemine.

Kursusel „Teksti keel ja stiil“ arendatakse põhjalikult žanriteadlikkust, käsitletakse erinevate tekstiliikide keele- ja stiilierinevusi nii grammatikas kui ka sõnavaras, selgitatakse kirjutamise võtteid ja tavasid eri tekstiliikide näitel. Antakse süstemaatiline ülevaade suhtlusolukorra teguritest ning suunatakse kirjutama erinevatel eesmärkidel, varieerima ja analüüsima enda tekstides tehtud keelevelikuid ning võrdlema erinevaid tekste.

Kursusel „Praktiline eesti keel I“ arendatakse nii suulist kui ka kirjalikku väljendusoskust, kasutades erinevaid stiilivõtteid ja keelendeid, sest nii kujundatakse oskust suhelda eri keskkondades eetilisel ja konteksti arvestades. Samuti õpitakse kasutama eri teabeallikaid ja hindama nende usaldusväärsust. Tekstide koostamisel tuleb osata kasutada korrektset kirjakeelt ja järgida teadlikult õpitud keelereegleid.

Kursusel „Meedia ja mõjutamine“ keskendutakse infoühiskonnast arusaamisele, arendatakse eri liiki tekstide mõistmise, fakti ja arvamuse eristamise oskust. Tähtis on osata hankida eri allikatest teavet, analüüsida verbaalset teksti nii visuaalses kui ka audiovisuaalses keskkonnas ja tunda ära meedia mõjutamisvõtted. Samas arendatakse ka oskust kujundada ja väljendada oma arvamusi ja hoiakuid.

Kursusel „Praktiline eesti keel II“ arendatakse lisaks keelereeglite omandamisele nii esinemis- kui ka kirjutamisoskust, keskendutakse tekstide kriitilisele hindamisele ning praktiseeritakse kokkuvõtte, referaadi, arvamuse, arvustuse ja essee kirjutamist. Arutlevate tekstide kirjutamisel järgitakse teksti loogilise ülesehituse, argumentide sõnastamise, põhjenduste ja seoste loomise ning näidete esitamise põhimõtteid.

Kursus „Keel ja ühiskond“ sobib gümnaasiumi lõpuklassi, mida võib lõimida kirjanduse, ajaloo ja ühiskonnaõpetusega. Kursusel vaadeldakse keelesugulust soome-ugri ja Euroopa keelte vahel, eesti keele struktuuri ja muutumist ajas, kirjakeele staatust ja ajalugu, erinevaid allkeeli ja nende kasutusvaldkondi, suulise keele eripära, koha- ja sotsiaalmurdeid ning keeleetiketti. Arendatakse oskust sobivatest allikatest ja keskkondadest infot hankida ja praktikas rakendada.

Kursusel „Praktiline eesti keel III“ keskendutakse suhtlemisoskuse arendamisele, eri liiki tekstide vastuvõtule ja loomisele, sh arutluse, kokkuvõtte ja lühiaurimuse kirjutamisele ning õigekeelsusküsimuste kordamisele.

Hindamine

Kooliastme hinne kujuneb statsionaarses õppes kuue kursuse tulemusena. Kursusehinne kujuneb arvestuslike ja protsesshindade tulemusena, mis ei ole kursuse jooksul eKooli kantud hinnete aritmeetiline keskmine. Kursusehinde kujunemist tutvustab õpetaja iga kursuse algul. Arvestuslike hinnete hulka kuuluvad:

- **kontrolltööde hinded** (min 2, max 3 kursuse jooksul, mida hinnatakse numbriliste hinnetega 1–5 vastavalt TAGi gümnaasiumi õppekava paragrahvile 3;
- **numbrilised protsessihinded suuliste ja kirjalike vastuste eest**, nt praktilised tööd, rühmatööd, töölehtede täitmine, aruteludes osalemine, sõnaraamatute ja teatmeteoste tundmine ning kasutamine, keelekogude tundmine ning kasutamine;
- **numbrilised hinded õppeprotsessis aktiivselt osalemise eest**.

Kui õpilane on kursuse jooksul puudunud tundidest 50% või rohkem, siis on tal kohustus õpetaja nõudmisel sooritada selle õppeaine kursuse lõpus hindeline arvestus.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane

- 1) mõistab eesti keele rolli rahvusliku, riikliku ja individuaalse identiteedi kujundamisel;
- 2) mõistab keele tähendust ühiskonnas, tajub keele ajaloolist kujunemist ja varieerumist, väärtustab keeleoskust, arendab seda lugedes ja kirjutades;

- 3) loeb, analüüsib ja hindab kriitiliselt eri liiki tekste, tunneb tekstide mõjutusvahendeid, kasutab sihipäraselt ja eetiliselt teabeallikaid;
- 4) väljendab ennast nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normide kohaselt, kasutab keeleallikaid ja andmekogusid;
- 5) koostab etapiviisilise kirjutamisprotsessi käigus eri liiki tekste, teab tekstide ülesehituse põhimõtteid ja iseärasusi ning teeb teadlikke keelevelikuid;
- 6) analüüsib oma kirjutamisoskust ja kasutab seejuures metakeelt.

I kursus „Keel ja ühiskond“

Kursusel „Keel ja ühiskond“ vaadeldakse keelesugulust soome-ugri ja Euroopa keelte vahel, eesti keele struktuuri ja muutumist ajas, kirjakeele staatust ja ajalugu, erinevaid allkeeli ja nende kasutusvaldkondi, suulise keele eripära, ko- ja sotsiaalmurdeid ning keeleteketi. Arendatakse oskust sobivatest allikatest ja keskkondadest infot hankida ja praktikas rakendada.

Õpitulemused	Õppesisu
Õpilane: 1) analüüsib keele rolli, funktsioone ja tähendust ühiskonnas ning suhtluses; 2) kirjeldab eesti keele eripära, suulise ja kirjaliku keele norme ning etiketti; 3) selgitab allkeelte ja keele varieerumise olemust; 4) tunneb eesti keeleallikaid ja korpusi ning kasutab neid eesmärgistatult; 5) kirjeldab eesti kirjakeele kujunemislugu; 6) nimetab eesti keele arenduse peamisi suundi ja põhimõtteid; 7) selgitab keelemuutuste olemust; 8) analüüsib ajastuomaseid keelenähtusi.	Keele olemus ja ülesanded. Infovahetus, suhteloom, identiteedi väljendamine, maailmapildi kujundamine. Keel kui märgisüsteem. Keel ja inimene. Keel rahva ja riigi identiteedi osana. Keele, kultuuri ja ajaloo seosed (ka geneetika ja arheoloogia). Eesti keel ja teised keeled. Eesti keel soome-ugri keelena. Maailma keeled. Andmebaasid keelte võrdlemiseks (nt Grambank, Ethnologue, WALS). Põliskeeled, keelte hääbumine ja “elustamine”. Keelekontaktid saksa, vene, rootsi, soome, inglise ja teiste keeltega. Keele muutumine, grammatika muutumise olemus (grammatisatsioon). Tähenduse olemus. Tähenduste muutumise üldised, keelesisesed ja ühiskondlikud seaduspärad. Eesti keele struktuur teiste keelte taustal. Häälikusüsteem, muutevormistik, sõnamoodustus, lausetüübid ja sõnajärg. Eesti keeleallikad (nt Sõnaveeb, ÕS), nende funktsioon ja kasutusala. Korpuste kasutamise algteadmised. Keeleandmete analüüs ja esitamine. Tänapäeva eesti kirjakeele kujunemine teiste keelte kirjakeele kujunemise ja maailma ajaloo taustal. Keele variandid. Keele varieerumise tegurid (suhtluskanal, vanus, piirkond, kasutussituatsioon jne). Keelenorm. Eesti mitmekultuurilise ja mitmekeelse ühiskonnana. Mitmekeelsus. Keeleline tolerantsus. Eesti keelepoliitika. Eesti keele staatus ja tulevik. Eesti keele kasutusvaldkonnad ja arendus: keeletehnoloogia, terminoloogia ja oskuskeel.

Põhimõisted: keeleteadlikkus, keele struktuur, keele varieerumine (geograafiline, ealine, situatsiooniline; keele muutumine), mitmekeelsus, keelemaastikud, grammatika, tähendus, sõnaliik, lauseliige, tekst, teksti eesmärk, autor ja vastuvõtja, kontekst, intertekstuaalsus, kirjutamistõke, allikas, lugemispäevik, kaaskiri

Õppemethodika. Kursuse jooksul on soovituslik mõtestada uut infot oma keelekogemusest lähtuvalt.

Õpilane saab oma keelekogemusi allikatele toetudes kirjalikult analüüsida järgmiselt:

- oma keeleomandamise ja -õppimise kogemuste analüüsimine;
- vanemate ja vanavanemate muredetausta uurimine ja nende murdekeelsete üksuste tuvastamine ja analüüs;
- oma kodukoha perekonna- ja kohanimede ajaloo ja struktuuri uurimine;
- oma internetikeele (*chafid* jm) analüüs lähtuvalt suulisele keelele iseloomulikest joontest;
- oma õigekirjavigade analüüs lähtuvalt suulisele keelele iseloomulikest joontest;
- eesti keele struktuuri võrdlemine teiste õpitud keelte struktuuriga;
- avalikus ruumis leiduva keele (nt avalike siltide) kogumine ja analüüsimine;
- keelekasutajatega katse läbi viimine mõne sõna erinevate tähenduste või tähenduse muutumise analüüsiks;
- suulise vestluse salvestamine, transkribeerimine ja analüüsimine.

Kursusel kirjutatakse erinevaid tekste. Teksti kirjutamise protsess koosneb erinevatest tegevustest, mis kõik on omavahel tihedalt seotud. Üldiselt võib need tegevused kirjutamisprotsessis jagada põhietappideks, mis on järgmised:

- 1) kavandamine,
- 2) mustandid,
- 3) viimistlemine,
- 4) esitamine.

Kõigepealt loetakse ja tehakse lugemispäevikusse loetu kohta sissekandeid (vt ka <https://www.teadustekst.ut.ee/allikatega-tootamine/>). Lugemispäevikusse kirjutab õppija, mis allikaid (nt artiklid, raamatud, filmid, plakatid) ta on lugenud, näinud, kuulnud, missugust infot neist saanud ja mis mõtted on tekkinud. Märkmete kogumiseks võib kasutada pabermärkmikku ja/või tekstidokumenti. Lugemispäevikusse märkmete tegemiseks on mitmeid strateegiaid (loe lähemalt: <https://www.teadustekst.ut.ee/allikate-lugemine/>). Kõige olulisem on teha märkmeid pidevalt ja juba teksti lugemise ajal ning märkida korralikult üles kõik allikad. Lugemispäeviku sissekandeid võivad õpilased ka tundides klassiga jagada ja nende üle koos arutleda. Infot kogutakse eesmärgiga sellest üks terviklik tekst kirjutada. Kui vajalik info on olemas, pannakse kirja kavand (<https://www.teadustekst.ut.ee/kavandite-kirjutamine/>) ja mustandid, st teema kirjutatakse läbi. Kirjutamise käigus peab õppija leidma/tekitama seoseid enda kogemuse ja allikatest loetu vahel. Erinevates etappides hindab õpilane oma teksti uuesti ja ka kaasõppijad annavad kirjutajale tagasisidet.

Kursust võib lõimida järgmiste õppeainetega:

- geograafia: maailma keeled ja rahvad, ohustatud keeled (nt tutvuda erineva piirkonna vähemtuntud keeltega, koostada ülevaateid ohustatud keeltest üle maailma);
- bioloogia: keele füsioloogilised, neuroloogilised ja geneetilised alused; teiste loomaliikide kommunikatsioon;
- füüsika: helisignaalide tekitamine, liikumine, vastuvõtmine;
- ühiskonnaõpetus: sotsiolingvistika, keele staatus ühiskonnas, keelemaastikud, vähemuskeeled;
- kirjandus: ajaloolised romaanid, geograafiline varieerumine tegelaste kõnes, reisikirjandus;

- filosoofia: tähenduse olemus, tähenduse mõtestamine eri koolkondades;
- ajalugu: keelte muutumine ajas, keelte genealoogiline sugulus ning selle seotus riikide ja rahvaste ajalooga.

Õppematerjalid

- õpik ja töövihik "Keel ja ühiskond" M. Ehala, K. Habicht, P. Kehayov, A. Zabrodskaja
- õpik "Keel ja ühiskond" A. Verschik, A. Zabrodskaja, R. Igav, A. Kütt, H. Kask
- õppevideo "Ülikool koolitunnis"

Sõnastikud, leksikonid, kogud:

1. "Eesti ortograafia" T. Erelt
2. "Eesti keele käsiraamat" M. Erelt, T. Erelt, K. Ross (veebis <http://www.eki.ee/books/ekk09/>)
3. ÕS (veebis <http://www.eki.ee/dict/qs/>)
4. "Eesti keele seletav sõnaraamat" (veebis <http://www.eki.ee/dict/ekss/>)
5. "Esimene eesti slängi sõnaraamat" M. Loog (veebis <http://www.eki.ee/dict/slang/>)
6. "Võõrsõnastik"
7. keeleabi.eki.ee Eesti Keele Instituudi keelenõuanne
8. keeleveeb.ee sõnastike ja leksikonide kogu
9. keelevara.ee sõnastike ja leksikonide kogu
10. Eesti Keele Instituudi kodulehekülg eki.ee
11. Fenno-Ugria Asutuse koduleht fennougria.ee
12. murre.ut.ee/vakkur/Korpused Tartu Ülikooli vana kirjakeele korpus

Muud kogud

<https://opetaja.edu.ee/ortograafia/>

Haridus ja teadusministeeriumi õppekava töörühma soovituslikud õppematerjalid
<https://projektid.edu.ee/pages/viewpage.action?pageId=211453985>

II kursus „Praktiline eesti keel I“

Kursusel „Praktiline eesti keel I“ arendatakse nii suulist kui ka kirjalikku väljendusoskust, kasutades erinevaid stiilivõtteid ja keelendeid, sest nii kujundatakse oskust suhelda eri keskkondades eetilisel ja konteksti arvestades. Samuti õpitakse kasutama eri teabeallikaid ja hindama nende usaldusväärsust. Tekstide koostamisel tuleb osata kasutada korrektset kirjakeelt ja järgida teadlikult õpitud keelereegleid.

Õpitulemused	Õppesisu
Õpilane 1) kirjeldab ja selgitab tekstide stiilierinevusi; 2) väljendab ennast selgelt ja asjakohaselt nii suulises kui ka kirjalikus tekstis; 3) kaitseb argumenteeritult oma seisukohti, arutleb ja annab hinnanguid; 4) konspekteerib suulist esitlust ja loetud teksti; 5) kasutab erinevaid keeleallikaid ja teabekeskondi; 6) edastab eri allikaist leitud infot, hindab	Keeleline väljendusrikkus eri tekstides. Mõtted, tunded ja hinnangud nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses. Suuline ja kirjalik suhtlus lähtuvalt olukorrast ja vestluspartnerist. Stiilivahendite kasutamine erineva mõju saavutamiseks. Suulise ja kirjaliku teksti konspekteerimine ja kokkuvõtte tegemine. Erinevate aime- ja teadustekstide lugemine ja mõistmine. Tekstide keelelised väljendusvahendid. Tekstide stiililine eripära, selle kirjeldamine ja hindamine. Teabeotsinguoskuste tõhustamine.

teabe usaldusväärsust; 7) selgitab keelendite tähendusvarjundeid; 8) koostab eri liiki tekste, sh arvustuse, referaadi ja essee; 9) järgib õpitud keelereegleid, põhjendab oma keelevelikuid; 10) arendab loetu toel oma sõnavara, lause- ja tekstimoodustusoskust.	Eesmärgipärane ja teadlik stiilivahendite kasutamine. Arutlevad tekstid, nende ülesehituse põhimõtted. Arutluse kirjutamine alusteksti põhjal. Kokkuvõtte koostamine. Õigekirja- ja õigekeelsusküsimuste kordamine. Keeleallikate teadlik kasutamine. Süstemaatiline sõnavaraarendus: üldkasutatavate võõrsõnade, ilukirjanduskeele sõnavara, käsitletavate teemadega seotud terminoloogia omandamine, kinnistamine ja praktiline kasutamine.
---	--

Õppematerjalid

1. "Praktiline eesti keel: 10. klass" I-III vihik (M. Ehala, M. Kitsnik),
2. "Praktiline eesti keel. e-õpik" Karin Kaljumägi (I ja III kursuse põhiautor); Tiina Alekõrs, Liina Lepsalu, Maria Murumaa-Mengel, Lauri Tankler, Eve Tisler, Maarja Valk, Maike-Liis Piirits, Külli Park, Kristin Parts, Andra Siibak, Inger Pürjema, Triinu Palo, Helis Oidekivi, Tiia Vainula, Triinu Laar

Kirjastus Mauruse praktilise eesti keele e-õpik

3. „Eesti keele struktuur” M. Ehala
4. „Eesti kirjakeel” M. Ehala
5. „Keelemeel. Eesti keele käsiraamat õppijale” K. Mägi, T. Puik, P. Leiger, I. Hein

Sõnastikud, leksikonid, kogud:

1. "Eesti ortograafia" T. Erelt
2. "Eesti keele käsiraamat" M. Erelt, T. Erelt, K. Ross (veebis <http://www.eki.ee/books/ekk09/>)
3. ÕS (veebis <http://www.eki.ee/dict/qs/>)
4. keeleabi.eki.ee Eesti Keele Instituudi keelenõuanne
5. keeleveeb.ee sõnastike ja leksikonide kogu
6. keelevara.ee sõnastike ja leksikonide kogu
7. eki.ee Eesti Keele Instituudi kodulehekülg

III kursus „Meedia ja mõjutamine“

Kursusel „Meedia ja mõjutamine“ keskendutakse infoühiskonnast arusaamisele, arendatakse eri liiki tekstide mõistmise, fakti ja arvamuse eristamise oskust. Tähtis on osata hankida eri allikatest teavet, analüüsida verbaalset teksti nii visuaalses kui ka audiovisuaalses keskkonnas ja tunda ära meedia mõjutamisvõtted. Samas arendatakse ka oskust kujundada ja väljendada oma arvamusi ja hoiakuid.

Õpitulemused	Õppesisu
Õpilane: 1) tunneb tänapäevast teabekeskkonda ja selle arengut kujundavaid protsesse, selgitab kommunikatsiooni olemust ja toimumise tingimusi;	Suhtlus ja suhtlusolukord meedias. Info edastamine ja vastuvõtt (tähelepanu erinevad tõlgendused). Privaatse ja avaliku suhtluse eripärad, tunnused, nt sotsiaalmeedia eri vormid. Vahetu (individaalne suhtlus) ja vahendatud kommunikatsiooni

2) leiab meediateksti argumendid ja põhilised mõjutamisvõtted, selgitab teksti autori eesmärgi ning motiveerib; 3) eristab fakti arvamusest ja usaldusväärset infot küsitavast, kontrollib infoühiku sisu tõesust, sealhulgas tõlgitud info tähendusvälja muutumist; 4) analüüsib kriitiliselt reklaami ning arutleb reklaami ja mainekujunduse teemadel; 5) tunneb meediakanaleid, analüüsib nende erijooni, iseloomustab erinevaid meediažanre; 6) analüüsib vahetu ja vahendatud kommunikatsiooni erinevusi ja osalejate taotlusi; 7) hindab kriitiliselt meediamanipulatsioone, tunneb ära propaganda, libauudised ja müüdiilmoitusi; 8) väljendab oma seisukohta loetu, kuuldu ja nähtu kohta ning valib selleks sobivad keelevahendid; 9) analüüsib kriitiliselt oma meediakäitumist, sh sotsiaalmeedias, ja kohandab seda vastavalt olukorrale; 10) leiab viiteid ja vihjeid teistele tekstidele, tõlgendab teksti, eristab privaatsust ja avalikku informatsiooni. 11) valdab ettekujutust lihtsamast kommunikatsioonimudelitest ning meedia rollist infoühiskonnas; 12) tunneb meediateksti vastuvõtu eripära; 13) analüüsib verbaalset teksti visuaalses ja audiovisuaalses kontekstis; 14) oskab sõnastada teksti sõnumit, leiab viiteid ja vihjeid teistele tekstidele ning tõlgendab teksti seostuvate tekstide kontekstis; 15) eristab fakti arvamusest ning usaldusväärset infot küsitavast; 16) tunneb meediateksti ära argumendid ning põhilised verbaalsed ja visuaalsed mõjutamisvõtted.	(meediakommunikatsioon) funktsioonid, osalejate eesmärgid. Teksti eesmärk. Eri modaalsused, nt audiovisuaalne, visuaalne, audiotekst. Teksti suhtluseesmärk. Kontekst. Intertekstuaalsus. Tekstiliigid (sh statistika, tabelid tekstides). Nende muutumine tehnoloogia kasutamise ja ühiskonna mõjul. Teksti vahendamine. Allikas. Allikate kasutamise eesmärgid ja viisid. Allikate otsimine. Allika usaldusväärsus (nt autoripositsioon – autoriga/autorita tekst, autori kvalifikatsioon, erapoollikus jne). Meediakanali, -platvormi eesmärgi tuvastamine tekstist, autorist lähtuvalt.
Põhimõisted: keeleteadlikkus, meedium, meedia, inforuum, valeinfo, algoritm, fakt vs. arvamus, tajuviga, suhtlustõke, mõjutamisvõtted (nt demagoogia, propaganda, reklaam), tekst, teksti eesmärk, autor ja vastuvõtja, kontekst, intertekstuaalsus, kirjutamistõke, allikas, lugemispäevik, kaaskiri	
Õppemetoodika. Kursusel loevad ja analüüsivad õpilased sotsiaalmeedia, ajakirjanduse ja uudisteportaalide tekste (sh tekstiroboti koostatud tekste). Seejärel loetakse nõudlikumaid argumenteerivaid tekste. Neid valivad õpetaja või õppijad ise. Lugemisega paralleelselt täidetakse lugemispäevikut. Kursuse “Meedia ja mõjutamine” võimalikud õpivõtted: • teksti kui suhtlusolukorra ning autori ja lugeja positsioonide analüüs – teksti eesmärgi tuvastamine, autori seisukoha, pädevuse ja omakasu hindamine;	

- konteksti ja intertekstuaalsuse analüüs – teksti paigutamine laiemasse konteksti, teksti seostamine teiste tekstidega;
- argumentatsiooni osade (väide, selgitus, näide, järeldus) leidmine ja analüüsimine (sh puuduliku argumentatsiooni märkamine);
- tekstide liigitamine nt suhtluseesmärgi, struktuuri, meediumi põhjal;
- autori hoiakud tekstis – nt analüüsida tekstis isikukasutust (*mina, meie*, umbisik jne), pehmemdavate (nt *võibolla, ilmselt*) ja võimendavate (nt *kindlasti*) keelendite kasutust; suhtumist näitavaid sõnu (nt autori suhtumist näitavad omadussõnad ja määrsõnad, nagu *kahjuks, õnneks*);
- tekstide kõneviisi (nt kindla tingiva kõneviisi kasutus) ja tegumoe (nt aktiivi vs. passiivi kasutus) analüüsimine;
- vajaliku metakeele omandamine teksti analüüsimiseks - sõnaliigid, lauseliikmed, grammatilised kategooriad.
- vastanduvald seisukohti esitavate arvamuskartiklite võrdlemine ja analüüs;
- oma või klassikaaslase sotsiaalmeedia voo analüüsimine (nt reklaamsisu osatähtsuse hindamine, meelelahutusliku ja teabesisu eristamine jne);
- sotsiaalmeedia platvormist enda kohta käiva info leidmine, analüüsimine; arutelud netiturvalisuse, privaatsuse ja digihügieeni üle;
- rollimängud ja simulatsioonid (nt uudistetoimetuse, eri väljaannete ja/või meediumite ajakirjanikud lugu kirjutamas; pressikonverents; ajakirjanduseetika koodeksi koostajad; uue väljaande asutajad; päev sisulooja kingades; klassileht (või muus vormis väljaanne); naftaettevõtte turundustiim);
- tekstiroboti abil tekstide koostamine ja tekstiroboti loodud tekstide analüüsimine; arutelu valeinfo ära tundmise, faktide ja arvamuste eristamise osas meediatekstides.

Tekstide lugemise laiem eesmärk on see, et õpilane oskab lugedes ja analüüsides saadud teadmisi rakendada, et ise sarnaseid tekste kirjutada. Selleks on soovituslik läbida järgmised tekstilooma etapid:

1. kavandamine;
2. mustandid;
3. viimistlemine;
4. esitamine.

Kursust võib lõimida järgmiste õppeainetega:

- kirjandus: tekstid, autor, lugeja
- ühiskonnaõpetus: tutvumine arvamusklugude jm diskussiooniga ühiskonnas parasjagu aktuaalsete teemade üle
- ajalugu: ajalooliste kõnede ja kirjalike dokumentide analüüsimine, eri epohhide retoorika ja argumentatsiooni võrdlemine
- filosoofia: tutvumine erinevate argumentatsioonimustrite ja loogika põhimõistetega
- võõrkeeled: eri keeltes ja eri kultuuriruumide argumenteerivate tekstide lugemine
- informaatika: teksti automaatanalüüs (nt sagedusloetelu, sõnapilved, kollokatsioonid)
- muusika: laulusõnade analüüs (nt intertekstuaalsus, hoiakud, koodivahetus)

Õppematerjalid

- Kirjastus Mauruse e-õpik “Meedia ja mõjutamine” (L. Tankler, E. Tisler) Taskutargas
- “Meedia ja mõjutamine” K. Aava ja Ü. Salumäe

Lisamaterjalid:

1. Eestis ja välismaal ilmuvad ajalehed-ajakirjad
2. Blogi memokraat.ee
3. eall.ee Eesti Ajalehtede Liidu õppematerjal „Ajaleht koolitunnis“
4. ylikool.ee Ööülikooli kodulehekülge
5. err.ee

Erinevad e-keskkonnad:

1. vue.tufts.edu Visuaalse	<i>mõtlemise arendamise keskkond</i>
2. myebook.com	<i>e-raamatute/ajalehtede loomise vahend</i>
3. prezi.com	<i>esitluse loomise vahend</i>
4. Windows Live Movie Maker	<i>video loomise vahend</i>
5. fotobabble.com	<i>piltidele teksti lisamise keskkond</i>
6. flashvortex.com	<i>reklaambännerite loomise keskkond</i>
7. surveymonkey.com	<i>küsitluste loomise keskkond</i>

Haridus ja teadusministeeriumi õppekava töörühma soovituslikud õppematerjalid:
<https://projektid.edu.ee/pages/viewpage.action?pageId=211453983>

IV kursus „Praktiline eesti keel II“

Kursusel „Praktiline eesti keel II“ arendatakse lisaks keelereeglite omandamisele nii esinemis- kui ka kirjutamisoskust, keskendutakse tekstide kriitilisele hindamisele ning praktiseeritakse kokkuvõtte, referaadi, arvamuse, arvustuse ja essee kirjutamist. Arutlevate tekstide kirjutamisel järgitakse teksti loogilise ülesehituse, argumentide sõnastamise, põhjenduste ja seoste loomise ning näidete esitamise põhimõtteid.

Õpitulemused	Õppesisu
Õpilane: 1) edastab oma tundeid, mõtteid ja hinnanguid nii isiklikus, avalikus kui ka ametlikus suhtluses; 2) argumenteerib selgelt ja veenvalt, kaitseb oma seisukohti aruteludes; 3) kuulab avalikku esinemist ning esitab ettekandjale küsimusi; 4) kasutab erinevaid teabeotsingu strateegiaid; 5) loeb ja hindab kriitiliselt eri liiki meedia- ja tarbetekste; 6) teeb eri allikatest pärineva info ja arutluskäikude põhjal kokkuvõtte; 7) kirjutab uudise, arvamusloo ja arvustuse, koostab koosoleku memo; 8) kirjutab mitme allika põhjal referaadi, kasutab viitamissüsteeme ja väldib plagiaati; 9) kinnistab ja parandab oma õigekirja- ja	Sõnumi edastamine erinevate keelevahenditega. Keelelise väljenduse paindlikkus, otsesem ja kaudsem väljendumine. Ratsionaalsete, emotsionaalsete ja eetiliste argumentide kasutamine ja eristamine. Veenmine ja mõjutamine, kallutatuse ja manipuleerimise äratundmine. Meediatekstide kriitiline analüüsimine. Süstemaatiline sõnavaraarendus: üldkasutatavad võõrsõnad, meediaterminoloogia. Erinevad teabeotsingustrateegiad: lehitsemine, kirotsing, liitotsing, andmebaasid jm Tarbekirjade koostamine: juhend, koosoleku memo. Mitme allika põhjal kokkuvõtte ja referatiivse teksti kirjutamine. Ajakirjandustekstide koostamine: arvamuslugu, retsensioon jm. Veebitekstide

kirjakeeleoskust; 10) leiab loetud tekstidest huvitavaid sõnu ja väljendeid; 11) selgitab ja põhjendab teksti autori keelevelikuid.	koostamine, oma seisukoha eetiline ja asjakohane sõnastamine. Õigekirja- ja õigekeelsusküsimuste kordamine. Keeleallikate teadlik kasutamine. Erinevate meediatekstide analüüsimine ja mõistmine. Teksti eesmärgi ja vaatenurga mõistmine. Mõjutamisvõtted.
Õppematerjalid 1. "Praktiline eesti keel: 11. klass" I-III vihik M. Ehala, M. Kitsnik 2. "Praktiline eesti keel. e-õpik" Karin Kaljumägi (I ja III kursuse põhiautor); Tiina Alekõrs, Liina Lepsalu, Maria Murumaa-Mengel, Lauri Tankler, Eve Tisler, Maarja Valk, Maike-Liis Piirits, Külli Park, Kristin Parts, Andra Siibak, Inger Pürjema, Triinu Palo, Helis Oidekivi, Tiia Vainula, Triinu Laar 3. „Eesti keele struktuur” M. Ehala 4. „Eesti kirjakeel“ M. Ehala 5. „Keelemeel. Eesti keele käsiraamat õppijale” K. Mägi, T. Puik, P. Leiger, I. Hein Sõnastikud, leksikonid, kogud: 6. "Eesti ortograafia" T. Erelt 7. "Eesti keele käsiraamat" M. Erelt, T. Erelt, K. Ross (veebis http://www.eki.ee/books/ekk09/) 3. ÕS (veebis http://www.eki.ee/dict/qs/) 4. keeleabi.eki.ee Eesti Keele Instituudi keelenõuanne 5. keeleveeb.ee sõnastike ja leksikonide kogu 6. keelevara.ee sõnastike ja leksikonide kogu 7. eki.ee Eesti Keele Instituudi kodulehekülg	

V kursus „Teksti keel ja stiil“

Kursusel „Teksti keel ja stiil“ arendatakse põhjalikult žanriteadlikkust, käsitletakse erinevate tekstiliikide keele- ja stiilierinevusi nii grammatikas kui ka sõnavaras, selgitatakse kirjutamise võtteid ja tavasid eri tekstiliikide näitel. Antakse süstemaatiline ülevaade suhtlusolukorra teguritest ning suunatakse kirjutama erinevatel eesmärkidel, varieerima ja analüüsima enda tekstides tehtud keelevelikuid ning võrdlema erinevaid tekste.

Õpitulemused	Õppesisu
Õpilane: 1) analüüsib ja võrdleb keele erinevaid kasutusvaldkondi ja tekstide stiilierinevusi; 2) valib keelelisi ja vormilisi väljendusvahendeid suhtlusolukorra ning kõneaine põhjal, järgib stiili- ja etiketinorme; 3) väljendub selgelt ja korrektelt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses;	Keele erinevad kasutusvaldkonnad: argi-, ilukirjandus-, teadus- ja tarbekeel. Eesti sõnavara, sõnade tähendus ja stiiljooned. Oma sõnavara rikastamise võimalused. Keele kujundlikkus ja loov keelekasutus. Stiil ja stilistika. Asjalikkus ja isikupära. Viisakus ja sõbralik toon. Suhtlus ja võim. Vulgaarsed keelendid. Suhtlusvead. Ametlik stiil, publitsistlik stiil, teadusstiil ja ilukirjandusstiil. Stiilivärving ja -viga. Keele eri kasutusvaldkondade tüüpilised stiilivead.

4) analüüsib tekstide sisu, eesmäärke, konteksti, ülesehitust, grammatikat, sõnavara ja stiili; 5) tunneb tekstis ära keelelise mõjutamise viise ja vahendeid, hindab tekstidest leitud teavet kriitiliselt ja kasutab seda sihipäraselt; 6) koostab eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste, sh kõne, kokkuvõtte ja lühimuutuse; 7) loob alustekstide põhjal uusi tekste, refereerib ja tsiteerib, kasutab viitamissüsteeme, väldib plagiaati; 8) loeb ja analüüsib ainevaldkonna teadustekste, eristab teaduskeele tunnuseid ja põhjendab teadustekstide keelelisi valikuid; 8) korrigeerib ja redigeerib oma teksti, kasutab otstarbekalt keeleallikaid ja teabekeskondi, teeb teadlikke keelevelikuid.	Keel suhtlus- ja tunnetusvahendina. Tekst ja kontekst. Suulise ja kirjaliku suhtluse ning teksti erinevused. Veebisuhtluse keelevelikud. Tekstide võrdlev ja kriitiline analüüs: eesmärgid, kontekst, ülesehitus, grammatilised erijooned, sõnavara, stiil. Teadlik kirjutamine. Kirjutamise eesmärk, adressaat, pealkiri, probleem, põhiidee. Teksti aineistik, materjali kogumine ja süstematiseerimine. Teema, selle varasemad käsitletused ja eri tahud. Teksti ülesehitus ja sidusus. Lõigu ülesanne (allteema, väide, selgitus, tõestus, järeldus, üldistus). Arutlev ja kriitiline kirjutamine. Oma teksti toimetamine. Teadustekst. Uurimiseesmärgi sõnastamine. Materjali kirjeldamine ja usaldusväärsus. Uurimuse struktuur. Allikate refereerimine ja tsiteerimine. Lause- ja lõiguviited; viitekirje. Uurimisandmete võrdlemine, analüüsimine, üldistamine, järeldamine. Vormistamine. Arvustamine. Loomevargus ehk plagiaat.
Õpikud: 1. "Korras keel, sobiv stiil, selge sõnum" K. Kern, I. Võik 2. "Keelelõpet. Eesti keele käsiraamat keeleõppijale" I. Hein, K. Mägi, P. Leiger, T. Puik. 3. "Kirjutamise kunst" M. Ehala 4. "Teksti- ja kõneõpetus" M. Hage 5. "Väikesed tarbetekstid" M. Raadik • Sõnastikud, leksikonid, kogud: 1. "Eesti ortograafia" T. Erelt 2. "Eesti keele käsiraamat" M. Erelt, T. Erelt, K. Ross (veebis http://www.eki.ee/books/ekk09/) 3. ÕS (veebis http://www.eki.ee/dict/qs/) 4. "Eesti keele seletav sõnaraamat" (veebis http://www.eki.ee/dict/ekss/) 5. "Esimene eesti slängi sõnaraamat" M. Loog (veebis http://www.eki.ee/dict/slang/) 6. "Võõrsõnastik" Lisamaterjalid: 1. "Sissejuhatus tekstiõpetusse" R. Kasik	

VI kursus „Praktiline eesti keel III“

Kursusel „Praktiline eesti keel III“ keskendutakse suhtlemisoskuse arendamisele, eri liiki tekstide vastuvõtule ja loomisele, sh arutluse, kokkuvõtte ja lühiuurimuse kirjutamisele ning õigekeelsusküsimuste kordamisele.

Õpitulemused	Õppesisu
Õpilane: 1) kasutab keelt vastavalt suhtluseesmärgile ja -kontekstile; 2) argumenteerib ning kaitseb oma seisukohti suuliselt ja kirjaliku arutleva teksti vormis; 3) koostab levinumaid meediatekste, sh kommentaari ja arvamust; 4) kirjutab mitme alusteksti põhjal kindlal eesmärgil kokkuvõtte või resümee; 5) koostab erinevate alustekstide põhjal kindlasse suhtlusolukorda sobiva arutleva teksti; 6) kasutab eri allikatest leitud infot oma tekstides; 7) parandab ja kinnistab oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust; 8) saab aru keeruka struktuuriga tekstidest; 9) loeb erinevaid tekste, arendab oma kirjaoskust ja rikastab sõnavara.	Teksti suhtlustähenduse ja eesmärgi mõistmine eri toiminguis. Suhtluspartneri mõistmine dialoogis. Suuline esinemine ja suhtlus eri tüüpi olukordades. Argumenteerimine, veenmine, väitlemine, emotsionaalsus, toon. Tarbetekstide kirjutamine ja vormistamine: elulookirjeldus, avaldus, taotlus, motivatsioonikiri, e-kiri jt. Kokkuvõtte ja arutleva teksti koostamine mitme eri tüüpi alusteksti põhjal. Liitotsingud erinevatest allikatest. Õigekirja- ja õigekeelsusküsimuste kordamine. Keeleallikate teadlik kasutamine. Keeruka struktuuriga tekstid. Süstemaatiline sõnavaraarendus: harvem esinevad sõnad, sõnamoodustus, käsitletavate teemadega seotud sõnavara.
Õpikud: 1. "Praktiline eesti keel: 12. klass" I-III vihik (M. Ehala, M. Kitsnik) 2. "Praktiline eesti keel. e-õpik" Karin Kaljumägi (I ja III kursuse põhiautor); Tiina Alekõrs, Liina Lepsalu, Maria Murumaa-Mengel, Lauri Tankler, Eve Tisler, Maarja Valk, Maike-Liis Piirits, Külli Park, Kristin Parts, Andra Siibak, Inger Pürjema, Triinu Palo, Helis Oidekivi, Tiia Vainula, Triinu Laar 3. „Eesti keele struktuur“ M. Ehala 4. „Eesti kirjakeel“ M. Ehala 5. "Keelelõpetus. Eesti keele käsiraamat keeleõppijale" I. Hein, K. Mägi, P. Leiger, T. Puik. Sõnastikud, leksikonid, kogud: 1. "Eesti ortograafia" T. Erelt 2. "Eesti keele käsiraamat" M. Erelt, T. Erelt, K. Ross (veebis http://www.eki.ee/books/ekk09/) 3. ÕS (veebis http://www.eki.ee/dict/qs/) 4. keeleabi.eki.ee Eesti Keele Instituudi keelenõuanne 5. keeleveeb.ee sõnastike ja leksikonide kogu	

6. keelevara.ee sõnastike ja leksikonide kogu

7. eki.ee Eesti Keele Instituudi kodulehekülg

VII kursus „Eesti keele riigieksami ettevalmistuskursus“

Kursusel valmistatakse õpilasi ette gümnaasiumi eesti keele riigieksamiks, arendades tekstide analüüsimise ja kirjutamise oskusi. Süvendatakse ja täiendatakse tekstiloomise oskust, kasutades ja rakendades nii eesti keeles ja kirjanduses, matemaatikas ja loodusteadustes kui sotsiaalteadustes ja võõrkeeltes omandatud teadmisi ja oskusi. Kinnistatakse ja korratakse tekstiloomise erinevaid etappe. Arendatakse funktsionaalset lugemisoskust. Koostatakse plaan eesti keele riigieksami sooritamiseks.

Õpitulemused	Õppesisu
Õpilane: 1) oskab kasutada koolitee jooksul kogutud informatsiooni oma väidete kirjalikuks tõestamiseks; 2) mõistab tekstiloomise erinevaid etappe ja oskab siduda teadmisi üheks terviklikuks tekstiks; 3) suudab oma mõtteid ja arvamusi kirjalikus tekstis väljendada isikupäraselt; 4) oskab läheneda loovalt erinevatele ühiskondlikele teemadele.	Korratakse üle ja kinnistatakse tekstiloomise eesmärgid (erinevad kirjutamisülesanded), ainek (materjali kogumine), struktuuri ja lõikudevahelise sidususe mõisted, eesti keele grammatika keerulisemad aspektid (kordavad harjutused) ning argumenteerimine erinevate kirjutamisülesannete abil. Kursusel lahendatakse erinevaid funktsionaalset lugemist toetavaid ülesandeid, kinnistatakse riigieksamil nõutavat küsimustele vastamise vormistust ja nõudeid. Kõnearendus-, lugemis-, kuulamis- ja kirjutamisteemad: Kursusega „Teksti keel ja stiil“ seostuvad teemad, Kirjanduskursustega haakuvad teemad, õppekava läbivad teemad. Erineva eesmärgi ja ülesehitusega tekstide loomine. Teksti mõistmine ja teksti struktuur. Argumenteerimisoskus ja loogiline mõtlemine. Alustekstide põhjal oma teksti kirjutamine. Viitamine, tsiteerimine ja refereerimine. Õigekirjaoskuse arendamine. Proovieksamite ülesannete lahendamine. Oma vastuste analüüsimine ja tagasiside saamine. Ajaplaneerimine. Küsimuste struktuuriga kohanemine
Õpikud ja töövihikud 1. Alli Lunter „Lugemisest kirjutamiseni. Eesti keele riigieksami töövihik“ 2. „Keelelõpet. Eesti keele käsiraamat õppijale“ Krista Mägi, Tiit Puik, Piibe Leiger. Ivika Hein 3. „Tekstiõpetuse õpik“ Märt Hennoste 4. „Kirjutamise kunst“ Martin Ehala 5. „Valmistu eesti keele riigieksamiks“ Maarja Valk 6. „Keelelõpet. Eesti keele käsiraamat keeleõppijale“ I. Hein, K. Mägi, P. Leiger, T. Puik. E-keskkonnad 1. Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi ajaveebi eksamiekspert. https://www.blog.keel.ut.ee/category/eesti-keele-eksam/ 2. Eesti keele riigieksamite materjalid: https://innovesa.sharepoint.com/sites/SA_Innove_testide_keskus/Shared%20Documents/Forms/AllItems.aspx	

<px?id=%2Fsites%2FSA%5FInnove%5Ftestide%5Fkeskus%2FShared%20Documents%2FRiigieksam%2FEsti%20keel&p=true&ga=1>

Sõnastikud

1. Õigekeelsussõnaraamat
2. Seletav sõnaraamat
3. Võõrsõnade leksikon

III. Õppeaine „Kirjandus“ (õppekeel eesti keel)

Õppeaine kirjeldus

Kirjanduse õppeaine õpetamise eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilastes kirjanduspädevus, mis tähendab suutlikkust mõista kirjandust kui rahvusliku, riikliku ja iseenda identiteedi alust ning väärtustada kirjandust rahvusliku ning maailmakultuuri osana. Kirjanduspädevus hõlmab teadmisi ja oskusi, kujundamaks keele- ja kultuuriteadlikku inimest, kes käitub nii suulises kui ka kirjalikus väljenduses verbaalsele ja sotsiaalsele kontekstile vastavalt. Kirjanduspädevus tähendab oskust eri liike tekste mõista, luua, analüüsida ja kriitiliselt hinnata.

Kirjandus on gümnaasiumis üks keskseid kultuuri- ja kunstiaineid, milles õpilane kujundab oma esteetilisi hoiakuid ja eetilisi tõekspidamisi, rikastab suhtluskultuuri ja väljendusoskust, teadvustab kultuuri eripära ja mitmekesisust ning mõtestab ühiskonna- ja kultuurinähtusi sügavamalt. Kirjandus kui õppeaine suunab õpilast mõistma ja väärtustama nii varasema kui ka praeguse aja kultuuri ning panustama ka ise kultuuri tarbimisse ja loomisse.

Gümnaasiumi kirjandusõpetuses toetub õpilane põhikooli kirjandustundides omandatule. Lugemis- ja tekstitoimingud on jätkuvalt kirjandusõpetuse loomulik ja vajalik alus, sest kirjandust saab õppida vaid lugedes. Teoseid käsitledes keskendutakse lugeja kaasaloovale rollile, tõstetakse esile tema seisukohti ja hinnanguid, rõhutatakse tekstiga suhtlemise tunnetuslikku ja kogemuslikku külge. Lugeja vastuvõtuvõimet arendades, eri žanris tervikteoseid ja tekstikatkendeid analüüsides ning tõlgendades õpib õpilane tajuma elulisi olukordi ja taustu, lahkama aktuaalseid teemasid ja probleeme ning märkama vaatepunktide erinevust arvamuste ja hoiakute kujunemisel. Lugeja vaatepunkti rõhutavat teosekäsitlust täiendab kirjandusteadusliku sihiseadega tekstikeskne lähenemisviis, kus metakeele kaudu keskendutakse teose sisemiste seaduspärasuste avastamisele. Kuna sõnakunstiteos põhineb kujundikeelel, siis omandab õpilane lugedes oskuse hinnata ja mõista ilukirjanduse poeetikat selle mõttelis-tundelises ühtsuses ja mitmetähenduslikkuses.

Diakroonilise, s.o kirjandusloolise käsitluse kõrval on eelistatum sünkrooniline, s.o voolule, žanrile ja teemale keskenduv käsitlus, või ka lähenemisviis, kus tekstikeskselt analüüsilt liigutakse tekstiväliste taustade, ülevaadete ja seosteni. Tekstivälist konteksti uurides mõistab õpilane mitmesuguste keele-, ajaloo- ja kultuuriteadmiste olulisust teose kui terviku mõistmisel. Kultuuriloolise tausta kujundamisel märkab õpilane seoseid teiste õppeainetega, nagu ajaloo, inimese- ja ühiskonnaõpetuse, geograafia, muusika, kunsti ja filosoofiaga ning väärtustab kirjandust kultuuriruumi olulise osana.

Õppeaine põhisisu on kirjandusteoste lugemine ja käsitlemine, mis arendab esteetilist tunnetust, ent soodustab ka rahvuskultuurilise teadvuse ja eneseteadvuse arengut. Erilist tähelepanu pööratakse ilukirjandusteose kui terviku mõistmisele ning teksti analüüsile ja tõlgendamisele eri vaatepunktidest. Kirjandus võimaldab õpilasel teadvustada oma mina ja ainulaadsust muutuvmas maailmas ning soodustab elueesmärkide teadlikku valikut. Kirjanduse käsitlemine gümnaasiumis on suunatud eelkõige sellele, et arendada lugejateadvust ning isiksuslikku – vastutavat ja emotsionaalset suhet kirjandusega.

Kohustuslikud kirjanduskursused nende soovituslikus järjekorras – „Pärimus ja kirjandus“, „Identiteet ja eesti kirjandus“, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ I, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ II, „Kirjandus ja ühiskond“ – võtavad arvesse õpilase abstraktse mõtlemise võimet, selle arengut ja lugemuse suurenemist. Kursused pakuvad ainesiseseid ja -väliseid lõiminguvõimalusi, nende järgnevus eeldab ja kasutab varem õpitut.

Hindamine

Kooliastme hinne kujuneb statsionaarses õppes kuue kursuse tulemusena. Kursusehinne kujuneb arvestuslike ja protsesshindade tulemusena, mis ei ole kursuse jooksul eKooli kantud hinnete aritmeetiline keskmine. Kursusehinde kujunemist tutvustab õpetaja iga kursuse algul. Arvestuslike hinnete hulka kuuluvad:

- **kontrolltööde hinded** (min 2, max 3 kursuse jooksul, mida hinnatakse numbriliste hinnetega 1–5 vastavalt TAGi gümnaasiumi õppekava paragrahvile 3;
- **numbrilised protsessihinded suuliste ja kirjalike vastuste eest**, nt praktilised tööd, rühmatööd, töölehtede täitmine, aruteludes osalemine, sõnaraamatute ja teatmeteoste tundmine ning kasutamine, keelekogude tundmine ning kasutamine;
- **numbrilised hinded õppeprotsessis aktiivselt osalemise eest**.

Kui õpilane on kursuse jooksul puudunud tundidest 50% või rohkem, siis on tal kohustus õpetaja nõudmisel sooritada selle õppeaine kursuse lõpus hindeline arvestus.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist, rahvus- ja maailmakultuurilist tähtsust ning selle rolli individuaalse ja kollektiivse identiteedi kujundamisel;
- 2) arendab ja rakendab oma loovvõimeid, koostab eri laadis ja žanris tekste, väljendab ennast nii suuliselt kui ka kirjalikult, lähtudes eesmärgist, situatsioonist ja kontekstist;
- 3) tunneb mitmekülgsemalt ja sügavamalt kirjandusteose poeetikat, tekstianalüüsi ja -tõlgenduse eri võimalusi, avab kirjanduse põhilike suhteid ja vorme;
- 4) mõistab kirjanduskeele kujundlikkust selle mitmetähenduslikkuses, kujundab kirjanduse kaudu oma esteetilisi ja eetilisi hoiakuid, seostab kirjandust teiste kunstiliikide ja eluvaldkondadega;
- 5) loeb eri laadis ja žanris eesti ja maailmakirjandusteoseid, analüüsib ja tõlgendab neid eri vaatenurkadest, näeb kirjandustekstide kaudu maailma ja iseenda mõistmise võimalusi.

I kursus „Pärimus ja kirjandus“

Kursuse kaudu mõistab õpilane kirjanduse mütoloogilisi ja pärimuslikke juuri, kultuuri järjepidevust iidsetest aegadest tänaseni ning iseenda seotust selle lõputult jätkuva ahelaga. Pärimus on kogu kultuuri alus ja ühel ajal nii maailmapildi looja kui ka säilitaja. Õpilane teadvustab pärimusel põhinevat ilukirjandust lugedes, kui suurel määral tugineb kogu kultuur arhetüüpidele ja müütilistele motiividele. Kursuse käigus teadvustab õpilane tänapäeva kirjanduse seoseid näiteks antiikmütide ja eestlaste mütoloogilise maailmapildiga. Euroopa kultuuri mõistmiseks on mõõdapääsmatu tunda ka piiblitlugusid, mis väärivad praeguses maailmas rohkem teadvustamist.

Õpitulemused
Õpilane: 1) loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, ilukirjandusteoste katkendeid ja kursuse sisuga seotud teabetekste; 2) analüüsib ja tõlgendab loetud tekste nii suuliselt kui ka kirjalikult ühisarutelus ja individuaalselt, jagab oma lugemiskogemusi;

- 3) mõtestab pärandkultuuri olemust, funktsioone, väljendusvõimalusi ja tähendust tänapäeva kultuuris ja ühiskonnas ning iseenda kogemuse põhjal;
- 4) nimetab müütide ja arhetüüpsete tegelastega seotud narratiive ning arhetüüpseid müüdimotiive, leiab neid käsitletavatest ilukirjandusteostest;
- 5) analüüsib kirjandusteose teemat, süžeed, tegelasi ja ideestikku nii müüdimotiividest kui ka eetilistest ning esteetilistest väärtustest lähtuvalt;
- 6) kirjeldab eesti rahvuseepose sünnilugu ja sisu, kultuuri- ja rahvusloolist tähtsust, nimetab eepose arhetüüpseid tegelasi, teemasid ja motiive ning analüüsib nende kasutamist teiste autorite loomingus;
- 7) analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust;
- 8) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu

Pärimus ja folkloor. Pärandi funktsioonid ühiskonnas. Pärimuse kogemine, kogumine ja säilitamine. Rahvaluule olemus, põhiliigid ja žanrid. Folkloor internetis ja avalikus ruumis. Müüdid tänapäeva kultuuris ja ühiskonnas. Intertekstuaalsus. Argimütoloogia. Muinasjutt kirjanduses: nt Paul-Eerik Rummo „Tuhkatriinumäng“, Jaan Kaplinski „Kaks päikest“, Maurice Maeterlinck „Sinilind“, Joanne Harris „Ruunimärgid“, Neil Gaiman „Coraline“, Dino Buzzati „Koer, kes oli näinud jumalat“, Paulo Coelho „Alkeemik“, Antoine de Saint-Exupéry „Väike prints“.

Müüdi olemus ja liigid. Müütiline aeg ja ruum. Eri rahvaste loomis- ja hävingumüüte. Antiikmüüdid ja Homeroose eeposed Euroopa kirjanduse lättena. Sophoklese „Kuningas Oidipus“. Antiikmütide tõlgendused (nt Oscar Wilde „Dorian Gray portree“, Bernard Shaw „Pygmalion“, Margaret Atwood „Penelopeia“, Jeanette Winterson „Taak“, Alexander McCall Smith „Unenägude Angus“, Viktor Pelevin „Õuduse kiiver“, Maurice Druon „Zeusi mälestused“, Gert Helbemäe „Ohvrilaev“, Jaan Kaplinski „Achilles“, Mati Unt „Vend Antigone, ema Oidipus“). Arhetüüpsed müüdimotiivid. Arhetüüpseid tegelasi müütidest (nt Odysseus, Achilleus, Narkissos, Pygmalion, Sisyphos, Oidipus). Antiikmüüdid teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater jm).

Piibel kui Euroopa kultuuri tüvitekst. Piiblilood ja nende tõlgendused (nt „Aadama mäng“, Dante Alighieri „Jumalik komöödia“, Mihhail Bulgakov „Meister ja Margarita“, Hermann Hesse „Eurooplane“, Anton Hansen Tammsaare „Juudit“, Ain Kalmus „Juudas“, Friedebert Tuglas „Poeet ja idioot“). Piiblimotiivid luules (nt Johann Wolfgang Goethe, Marie Under, Betti Alver, Ernst Enno, Karl Ristikivi, Uku Masing, Doris Kareva). Vana ja uue testamendi tegelasi. Piiblilood teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater, arhitektuur jm).

Arhetüüp kirjanduses. Arhetüüpsed teemad, süžeed ja rändmotiivid. Kirjandusteoste arhetüüpseid tegelasi (nt Miguel de Cervantes „Don Quijote“, Molière „Don Juan“, William Shakespeare „Hamlet“, Johann Wolfgang Goethe „Faust“, Bram Stoker „Dracula“, August Gailit „Toomas Nipernaadi“). Arhetüüpsed lood teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater, arhitektuur jm).

Eepos. Keskaegsed kangelaseeposed. Kangelase arhetüüp. Islandi eepika. Iiri saagad. Põhjamaade müüte. Villy Sørensen „Ragnarok. Jumalate lugu“. Rahvuseeposed (nt Elias Lönnrot „Kalevala“). „Kalevipoeg“ kui tüvitekst. Rahvuseepose sünnilugu, tegelased ja motiivistik. „Kalevipoja“ tegelaskujud ja motiivid kirjanduses (nt Kalju Lepik, Kalev Kesküla, Olavi Ruitlane, Contra, Kivisildnik, Friedebert Tuglas, Enn Vetemaa, Kerttu Rakke, Kristian Kirsfeldt), teistes kultuurivaldkondades (nt koomiks, kujutav kunst, muusika, teater) ja avalikus ruumis (nt reklaam, meemid, poliitika, tänavakunst).

Eestlaste mütoloogiline maailmapilt (nt Friedrich Robert Faehrmann, Matthias Johann Eisen, Lennart Meri, Hasso Krull, Valdur Mikita). Mütoloogilised narratiivid ja tegelased eesti folklooris ja kirjanduses (nt August

Kitzberg „Libahunt“, Aino Kallas „Hundimõrsja“, Anton Hansen Tammsaare „Põrgupõhja uus Vanapagan“, Andrus Kivirähk „Rehepapp“, Friedebert Tuglas „Maailma lõpus“, Hasso Krull „Kui kivid olid veel pehmed“. Müütilisi tegelasi (nt vanapagan, libahunt, kratt, hiidnaine). Paroodia: rahvusmütoloogia kõverpeeglis (nt Andrus Kivirähk „Mees, kes teadis ussisõnu“, Indrek Hargla „French ja Koulu“). Eesti mütoloogiline maailmapilt teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater jm).

Mütoloogiline mõõde eri žanrites. Maagiline realism (nt Gabriel García Márquez „Kadunud aja meri“, Jorge Luis Borgese novelle, Ben Okri „Jumalaid hämmastades“, Haruki Murakami „Elevant haihtub“, Leslye Walton „Ava Lavenderi iseäralikud ja kaunid kannatused“, Patrick Süskind „Parfüüm“; Mehis Heinsaare, Andrus Kivirähki, Edwin Aedma novelle). Moondumismüüdid (nt Franz Kafka „Metamorfoos“). Õuduskirjandus (nt Edgar Allan Poe, Howard P. Lovecraft, Stephen King, Herta Laipak, Indrek Hargla). Lüüriline luule (nt Hannelele Kaldmaa, Joosep Vesselov).

Põhimõisted

Allusioon, arhetüüp, eepos, folkloor, intertekstuaalsus, maagiline realism, mütoloogia, müüt, paroodia, pärimus, saaga, tüvitekst, õuduskirjandus.

Õppemetoodika. Lõimingu võimalusi

Üldpädevustest toetab kursus enim väärtus- ja kultuuripädevuse arengut, kuna suunab õpilasi aegadetaguseid väärtusi kõrnutama tänapäevastega ja avastama ühiskonnas kehtivate väärtushinnangute seost kultuuriga. Enesemääratluspädevust aitab arendada soomeugrilise „Kalevala“ ja teiste Euroopa eeposte kangelaste ja kõrvaltegelaste eesmärkide ja võitlusviiside analüüs ja nendega samastumisvõimaluste leidmine.

Pärimuskursuse lõimimine **ajalooga** on loomulik ja vältimatu. Antiikeeposte „Iliase“ ja „Odüsseia“ puhul pole ehk nii oluline teada, millal Trooja sõda aset leidis, kui see, kuivõrd täpselt kirjeldab Homeros antiikset sõjavarustust, laevu, relvi ja turvariietust. Samuti saab eepostest teada ülikute suhtlemistavade või usuliste rituaalide kohta antiikajal. Õpilastele tasub selgitada, et paljud ajalooteadmised selle ajastu kohta pärinevadki Homerose eepostest, kuna muid allikaid nii kaugest ajast polegi säilinud. Nii saab õpilasteni viia arusaamise, et pärimusel on kirjandusliku väärtuse kõrval oluline kultuuri- ja ajalooline väärtus. Meile kui soomeugrilastele on huvitav uurida eepost „Kalevala“, milles samuti kajastuvad väga iidset sündmused (nt on seal ilmselt kirjeldatud Kaali meteoriidi kukkumist Saaremaale), aga eeposest saab ka teha järeldusi meie esivanemate iidse elulaadi, uskumuste ja ühiskonnakorralduse kohta. Keskaegsetest eepostest saab muuhulgas teadmisi rüütliekultuuri kohta.

Nii piiblis, antiikmütoloogias kui paljudes teistes pärimustes kirjeldatud ülemaailmse veeuputuse motiivi saab seostada globaalsete kliimamuutustega. Tähelepanu väärib ka Põhjala mütoloogias ennustatav Ragnarok – jumalate ja kogu maailma hukk, mille üheks põhjustajaks on pahelise Loki sünnitatud hiigelmadu, mis reostab ja mürgitab kogu maailmamere (seda madu võib ulatuslike plastikukogumitena juba praegu ookeaniavarustes kohata). Siin on otsene seos keskkonnakaitse temaatikaga. Arutelu vääriks küsimus, miks Odin, kes on Ragnarokist teadlik, midagi ette ei võta, et seda ära hoida, mis on seostatav **ühiskonnaõpetusega** - konkreetset valitsejate/valitsuse vastutuse teemaga.

Kunstiainetega lõimimine on samuti loomulik. Põhjala mütoloogia käsitlemise juurde võib kuulata R. Wagneri kuulsat „Valküüride lendu“, mille saatel valküürid hukkunud sõdalasi Valhallasse viivad. Piiblimüütide teemade igikestvust võib illustreerida näiteks A. L. Webberi ja T. Rice'i „Jeesus Kristus Superstaar“ katkendite vaatamisega, mis võimaldavad ka arutelu selle üle, miks see rokkooper on põhjustanud paljude kristlaste hulgas pahameelt. Arutelu võimaldab õpilastel mõista kultuurikonfliktide põhjuseid.

„Kalevala” käsitlemisel tasub võrrelda H. Eelma kõnekaid illustratsiooni A. Gallen-.Kallela rahvusromantiliste maalidega.

Nagu kõik kirjanduskursused, pakub ka „Pärimus ja kirjandus” rohkelt lõiminguvõimalusi **eesti keelega**, näiteks stiilianalüüsi või folklooriainelise sõnavara rikastamise kaudu.

II kursus „Identiteet ja eesti kirjandus“

Kursus keskendub identiteediloomele, eeskätt sotsiaalse, rahvusliku ja kultuurilise identiteedi kujutamisele eesti kirjanduse näitel. Kursus aitab õpilasel mõista kirjanduse rolli identiteetide peegeldaja ja kujundajana, ühtlasi näidata, kuidas identiteetid ajas ja ruumis dünaamilise ja dialoogilise protsessi käigus muutuvad, samastumist ja eristumist võimaldavad. Kursuse fookuses on rahvusliku identiteediga – eeskätt eestlusega – seotud teemad ja probleemid nii ajaloo kui ka tänapäeva vaatenurgast. Laiemalt käsitletakse mitmesuguseid rahvuskultuurilisi identiteete, mille tuumväärtused avanevad kirjanduslike narratiivide (lugude) ja kujundite (sümbolite) kaudu. Teoste valik suunab õpilast lugema Eesti autorite loomingut ja väärtustama seda kui rahvuskultuurilist identiteeti vahendavat lugemisvara.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loeb läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost ja ühe luulekogu, vahendab oma lugemis- ja kultuurikogemust nii rühmaaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes;
- 2) analüüsib ja tõlgendab erinevate identiteedivormide kujutamist eri ajajärgude kirjandusteostes, kirjutab loetud teoste tuginedes arutluse;
- 3) kirjeldab ja võrdleb kirjandusteoste tuginedes eestlase kultuurimälu ja väärtusmaailma muutumist eri ajajärgudel;
- 4) arutleb loetud teosele või tekstikatkendile tuginedes ühiskondlike ja kultuuriliste teemade, probleemide ja sündmuste üle ning toob nende kohta tekstist näiteid;
- 5) analüüsib ja tõlgendab loetud proosa- ja draamateoste sisu ja vormivõtete ühtsust: nimetab teema, sõnastab probleemi ja peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, jutustaja vaatepunkti, tegelassuhteid ja -kõnet, sündmustikku ja kompositsiooni;
- 6) analüüsib ja mõtestab luuletuste sisu ja vormivõtete ühtsust: nimetab teema ja põhimotiivid, iseloomustab lüürilist aegruumi ja vaatepunkti, seostab kujundiloomet, meetrikat ja stroofikat sisuga, kirjeldab luuletuste meeoleolu ning avab nende tähendusi;
- 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu

Kirjandus eestlaste rahvusliku identiteedi kujundaja ja peegeldajana. Rahvuslikud narratiivid, sümbol- ja väärtussüsteemid kirjanduses. Läti Henriku kroonika. Eesti kirjanduse ja eestluse teke (nt Kristjan Jaak Peterson, Friedrich Robert Faehlmann). Rahvuslik ärkamisaeg (nt, Lydia Koidula, Friedrich Reinhold Kreutzwald „Kalevipoeg“, Eduard Bornhöhe „Tasuja“). Ärkamisaja sündmuste ja isikute kujutamine kirjanduses (nt Maimu Berg „Seisab üksi mäe peal“, Jaan Kross „Taevakivi“, „Pöördtoolitund“, Madis Kõiv ja Vaino Vahing „Faehlmann“, Loone Ots „Koidula veri“). Vabadussõda ja omariikluse sünn (nt Albert Kivikas „Nimed marmortahvil“, August Gailit „Isade maa“, Peet Vallak „Epp Pillarpardi Punjaba potitehas“).

Eestlase ja eestluse kujutamine kirjanduses. Põlvkondlikud püüdlused ja ideaalid, väärtused ja traditsioonid (nt Noor-Eesti ja Siuru; Eduard Vilde „Mäeküla piimamees“, August Gailit „Toomas Nipernaadi“, Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus“ I osa, „Ma armastasin sakslast“, Mats Traat „Tants aurukatla ümber“, Jaan Kross „Wikmani poisid“, „Paigallend“, Emil Tode „Piiririik“, Andrus Kivirähk, „Mees, kes teadis ussisõnu“, Indrek Hargla „French ja Koul“, Ervin Õunapuu „Eesti gootika“, Mehis Heinsaar „Esimese eestlase jutustus“, Urmas Vadi „Neverland“, Mihkel Mutt „Eesti ümberlõikaja“; Juhan Smuul „Polkovniku lesk“, Jaan Tätt „Ristumine peateega“). Eestlase kuvand luules (nt Juhan Liiv, Karl Ristikivi, Mats Traat, Kalju Lepik, Hando Runnel, Paul-Eerik Rummo, Kivisildnik, fs, Jürgen Rooste, Chalice, Kristiina Ehin).

Mälu- ja traumakirjandus. Teine maailmasõda ja selle järelmõjud, nõukogude okupatsioon (nt Viivi Luik „Seitsmes rahukevad“, Arved Viirlaid „Ristideta hauad“, Jaan Kross „Väike Vipper“ ja „Eesti iseloom“, Heino Kiik „Maria Siberimaal“, Ene Mihkelson „Katkuhaud“, Leelo Tungal „Seltsimees laps“, Lilli Luuk „Kolhoosi miss“, Carolina Pihelgas „Vaadates ööd“; Jaan Kruusvall „Pilvede värvid“). Eestlane paguluses (nt Karl Ristikivi „Hingede öö“, August Gailit „Üle rahutu vee“, Helga Nõu „Tiiger, tiiger“, Valev Uibopuu „Keegi ei kuule meid“). Memuaarid, omaeluloolisus ajaloo taustal (nt Raimond Kaugver „Nelikümmend küünalt“, Jaan Kaplinski „Seesama jõgi“, Andrei Hvostov „Sillamäe passioon“, Viivi Luik „Kuldne kroon“). Trauma- ja haiguskogemus luules (nt Ene Mihkelson, fs, Tõnis Vilu, Carolina Pihelgas).

Kollektiivsete identiteetide kajastusi kirjanduses. Kirjaniku identiteet ja positsioon Eesti ühiskonnas. Sotsialistliku realismi kaanon (nt Juhan Smuuli poeemid). Kuldsed kuuekümnendad ja luuleuuendus (nt Artur Alliksaar, Paul-Eerik Rummo, Jaan Kaplinski, Viivi Luik, Hando Runnel, Jüri Üdi). Murdekeelne kirjandus (nt Mats Traat, Nikolai Baturin, Madis Kõiv, Kauksi Ülle, Aapo Ilves, Merca). Baltisaksa kirjandus (nt Siegfried von Vegesack „Jaschka ja Janne“). Eestivene kirjandus (nt Igor Kotjuh, Andrei Ivanov, P.I. Filimonov, Sveta Grigorjeva). Subkultuurilised identiteedid (nt punk- ja räppluule). Põlvkondlik identiteet ja kirjandusrühmitused (nt etnofuturism ja Hirohall, NAK, Erakkond, ZA/UM, Värske Rõhu põlvkond). Sooline identiteet (nt Elo Viiding, Triin Soomets, Maarja Kangro, Sveta Grigorjeva, Kristiina Ehin, Jim Ashilevi).

Loodus ja keskkond identiteedi kujundajana. Paigaidentiteet minevikus ja tänapäeval, eestlase muutunud elukeskkond (nt Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus“, August Mälg „Õitsev meri“, Juhan Smuul „Muhu monoloogid“, Mati Unt „Sügisball“, Tõnu Õnnepalu „Paradiis“, Valdur Mikita „Kukeseene kuulamise kunst“). Looduslühirika (nt Juhan Liiv, Ernst Enno, Villem Grünthal-Ridala, Debora Vaarandi, Carolina Pihelgas, Andrus Kasemaa). Kliimakriisi väljendusi (nt Jaan Kaplinski, Hasso Krull, Maarja Pärtna). Kodupaigakirjandus (nt oma piirkonna kirjaniku looming). Eestlane võõrsil, reisikiri (nt Viivi Luik „Varjuteater“, Tõnu Õnnepalu „Pariis“, Minu-sarja raamatud).

Põhimõisted

identiteet, kirjanduskaanon, murdeluule, mälu kirjandus, pagulaskirjandus, punkluule, rahvuskirjandus, reisikiri, räppluule, subkultuur, sümbol, traumakirjandus.

Õppemetoodika

Kursuse „Identiteet ja eesti kirjandus“ fookuses on identiteediga seotud teemad ja probleemid, mis avalduvad nii personaalsel kui ka kollektiivsel viisil ning kaasavad eri kontekste, sh ühiskondliku (sh sotsiaalse) ja kultuurilise (sh rahvusliku) konteksti. Identiteet aitab mõista inimese käitumist ja ühiskonda laiemalt. Kõige üldisemalt võib identiteedi all mõista inimese enesetaju, näiteks kirjaniku, lugeja või jutustatava loo tegelase minapilti. Identiteet on määratletav kui suhe teise: see kujuneb dialoogilise protsessi käigus samastumiste ja eristumiste pingeväljas. Tänapäeva maailmas, kus identiteediküsimused on muutunud järjest probleemsemaks, seetõttu ka aktuaalsemaks, on oluline teada ja mõista nii mineviku kui ka praeguse aja kirjandustekstidesse talletatud personaalset ja kollektiivset mälu kogemust. Kirjandustekstide analüüsi ja tõlgenduse kaudu saab õpilane arendada oma arusaamist üldinimlikest, ühiskondlikest ja kultuurilistest

väärtustest, kujundada seeläbi oma sotsiaalset, kultuuri- ja väärtuspädevust ning mõtestada enda ja teistega seotud identiteete.

Kursus on üles ehitatud temaatiliselt, mitte kronoloogiliselt: selle fookuses on kirjanduslikes tekstides kujutatud rahvusliku identiteediga – eeskätt eestlusega – seotud teemad, probleemid, sündmused ja nähtused nii mineviku kui ka tänapäeva vaatenurgast. Laiemalt käsitletakse rahvuskultuurilisi identiteete, mille tuumväärtused avanevad mitmesuguste kirjanduslike narratiivide (lugude), karakterite (tegelaste) ja kujundite (sümbolite) kaudu. Jätkuvalt on kursuses esiplaanil kirjandustekstide, nii tervikteoste kui ka katkendite lugemine, nende analüüsimine ja tõlgendamine eri identiteedivormide käsitlemise aspektist. Kursuse soovituslik õppesisu aitab õpilasel mõista kirjanduse rolli identiteetide peegeldaja ja kujundajana ning näidata, kuidas identiteetid ajas ja ruumis dünaamilise ja dialoogilise protsessi käigus muutuvad.

Teoste soovituslik valik suunab õpilast lugema Eesti autorite tekste ja väärtustama seda kui rahvuskultuurilist identiteeti vahendavat lugemisvara. Identiteediga seotud põhimõistete tundmine aitab hõlpsamalt analüüsida ja mõista kirjandusteoseid. Õppesisus on nimetatud konkreetseid teoseid eesti kirjandusest, selleks et juhatada õpetajad nende tekstide juurde, mis võimaldavad vaadelda identiteedi eri vorme ja nende funktsioone. Samas on õppesisu avatud, st õpetaja saab ise õpilastest lähtuvalt huvipakkuvaid teoseid valida, nende lugemuskoormust optimeerida ja konkreetseid arutlustemasid esile tõsta. Kõikide õppesisus soovitatud teemade käsitlemine ei ole tingimata vajalik, õpetaja võib teha erinevaid valikuid ja rõhutusi, lähtudes õpilaste huvidest, vajadustest ja võimetest.

Soovituslik õppesisu on esitatud viie teemaplokina, mis on seotud kursuse õpitulemustega. Teemaplokid on järgmised:

- 1) Kirjandus eestlaste rahvusliku identiteedi kujundaja ja peegeldajana
- 2) Eestlase ja eestluse kujutamine kirjanduses
- 3) Mälu- ja traumakirjandus
- 4) Kollektiivsete identiteetide kajastusi kirjanduses
- 5) Loodus ja keskkond identiteedi kujundajana

Kõik teemaplokid koondavad olulisi alateemasid, samuti autorite ja teoste loetelusid. Iga õpetaja saab teha soovitusliku õppesisu osas oma põhjendatud valiku, arvestades tundide mahtu ja õpilaste koormust ning kaaludes teemade käsitlemise järjekorda. Kuna kursust on võimalik üles ehitada erimoodi, eri autoreid ja tekste valides, on oluline juba kavandamisfaasis paika panna kursuse vertikaalne toimumisloogika, mis võib iga kooli ja isegi aineõpetaja puhul suuresti erineda. Õppesisu valik ja tunnijaotus kursuse sees jääb iga õpetaja otsustada, kuid see on kooli ainekavas ühiselt kokku lepitud ja kooli kodulehel avalikustatud. Nii või teisiti lasub kursuse rõhuasetus identiteediteemade käsitlemisel valitud kirjandustekstide poeetikaanalüüsi kaudu. Analüüsida tuleb eesti kirjandust, nii luule-, proosa- kui ka draamatekste eri žanris.

Kursuse käigus võib õpilastega läbi viia ühisarutelusid eesti kirjandusest küsimuste toel, mis on esitatud alljärgnevalt teemaplokkide kaupa. Küsimused on otstarbekas siduda loetud kirjandusteoste või nende katkenditega, selleks et tuua konkreetseid näiteid, nimetada tunnuseid ja luua seoseid.

1. Kirjandus eestlaste rahvusliku identiteedi kujundaja ja peegeldajana

- Millised kirjanduslikud narratiivid on kujundanud eestlaste rahvusteadvust? Milline on olnud nende mõju?
- Millised 19. ja 20. sajandi Eesti ajaloo isikud ja sündmused on leidnud kajastamist kirjandusteostes?
- Kuidas on neid murrangulisi ajaloosündmusi kujutanud kaasaegsed, kuidas aga hilisemad kirjanikud?
- Milliseid rahvusega seotud sümbol- ja väärtussüsteeme võib märgata kirjandustekstides?
- Kuidas avaldub rahvusliku ja rahvuskultuurilise identiteedi teema globaliseeruva maailma kontekstis?

- Millised on rahvuslikku identiteeti kujundavad tüvitekstid varases ja praeguses ajas?
- Milliseid näiteid võib leida kirjandusteostest oma ja võõra identiteedi kujutamise kohta?

2. Eestlase ja eestluse kujutamine kirjanduses

- Milliseid põlvkondlikke ja rahvuslikke püüdlusi ning ideaale peegeldavad kirjandustekstid?
- Kuidas avalduvad kirjandustekstides rahvuslikud väärtused ja traditsioonid?
- Millisena kujutatakse kirjandustekstides eestlast, tema eluhoiakuid ja eneseteostust?
- Millisena näidatakse kirjanduses eestlase elulaadi, kombeid ja moraali Eesti ühiskonna eri ajajärgudel?
- Milliseid eestlusega seotud probleeme ja konflikte on kirjanikud oma teostes käsitlenud?
- Mil viisil on kirjandusteostes kujutatud eestlase eneseotsinguid ja võitlusi?
- Millisena paistab Eesti elu ja eestlase kuvand luules?

3. Mälu- ja traumakirjandus

- Milliseid ajalootraumasid on kujutatud eesti kirjanduses? Miks on nendest kirjutamine oluline?
- Mis on mälu kirjanduse eesmärk? Kuivõrd on see ilukirjanduslik nähtus?
- Kuidas kajastuvad eesti kirjanduses teine maailmasõda, selle järelmõjud ja nõukogude okupatsioon?
- Kuidas avaldub ajaloo- ja kultuurimälu teose tegelastes, milline on nende mälu kogemus?
- Mis iseloomustab pagulaskirjandust? Milliseid teemasid pagulaskirjanikud oma teostes käsitlesid?
- Milline on pihtimus- ja mälu kirjanduse suhe oma ajastuga? Kuidas avaldub neis tekstides omaelulooline aines?
- Millist trauma- ja haiguskogemust võib leida eesti luuletajate loomingust?

4. Kollektiivsete identiteetide kajastusi kirjanduses

- Milline on olnud kirjaniku identiteet ja positsioon Eesti ühiskonnas eri aegadel?
- Millised kirjandusrühmitused on kujundanud eesti kirjanduspilti? Milles seisneb nende tähtsus kirjandusloos?
- Milliseid põlvkondliku identiteedi kajastusi võib teostest leida? Millised probleemid sellega kaasnevad?
- Milliseid multi- ja subkultuurilisi identiteete on eesti kirjanduses kujutatud? Kuidas on neisse suhtutud?
- Milline roll on murdekirjandusel? Kuidas avaldub siin etniline ja keeleline identiteet?
- Millised enesemääratlusprobleemid kerkivad esile eestivene kirjanduses? Milliseid hoiakuid see peegeldab?
- Milliseid probleeme käsitlevad soolist identiteeti kujutavad teosed? Miks see teema on praegu aktuaalne?

5. Loodus ja keskkond identiteedi kujundajana

- Millisena käsitletakse kirjandusteostes keskkonna mõju inimesele ning inimese suhet linna ja loodusega?
- Kuidas on muutunud eestlase elukeskkond ja paigaidentiteet kirjandusteoste kaudu nähtuna?
- Milliseid identiteedikriisi ilminguid võib täheldada tänapäeva eesti kirjanduses?
- Millise pildi loob inimese ja looduse suhtest kodumaine looduslühirika? Kuidas loodus kujundab inimese identiteeti?

- Kuidas kujutatakse kirjanduses (reisikirjades) kodus- ja võõrsilolekut, kokkupuudet kultuuriliste erinevustega?
- Milliseid kliimakriisi ja ökokriitilise mõtteviisi ilminguid võib täheldada tänapäeva kirjanduses?
- Mis on digikirjandus? Kuidas avaldub neis tekstides digipõlvkonna elutunnetus ja väärtushoiakud?

Eelpool esitatud küsimusi võib käsitletavast teemast, autorist ja teosest lähtuvalt täpsustada ning kohandada, tuua esile aktuaalseid, elulisi seoseid võimaldavaid teemanurki ja vaatepunkte. Klassis võib korraldada nii ühisarutelusi kui ka paaris- ja rühmatöid, mida täiendavad individuaalsed tekstiloomesanded.

Kirjandusteoste käsitlemisel võib rakendada nii autori-, teose- kui ka lugejakeskset lähenemist.

1. Autorikeskne lähenemine seob kirjandusteose tähenduse autori tahte ja sõnumiga, näeb selles autori maailmavaate ja elukogemuse kajastust, kuid kindlasti ka aja ja kohaga seotud mõjusid.
2. Teosekeskne lähenemine huvitub kirjandusteosest kui iseseisvat elu elavast tähenduslikust tervikust, mis kujuneb teksti eri tasandite ja elementide kunstilise süsteemina.
3. Lugejakeskne lähenemine eeldab, et kirjandusteos valmib lugeja kaasabil, tema arvamuste ja hinnangute, aga ka kogemuste kaudu avaral tõlgenduslikul skaalal ja paljude tähendustasandite kaudu.

Kirjalikele tegevustele võib eelneda suuline arutelu, kus õpilased saavad teisi kuulata ja väljendada oma põhjendatud seisukohti. Kirjalikeks tegevusteks loetud tervikteose või selle katkendi põhjal on näiteks arutluse või arvustuse kirjutamine, kirjandusteose võrdlemine filmi- või teatrilavastusega ning vaatmiku, lühireferaadi või -uurimuse tegemine (nt kirjutab ühe autori loomingust ning selles väljenduvatest aja-, kultuuri- ja eluloolistest seostest). Samuti võib õpilane loetud teoste põhjal koostada ja esitada slaidiettekande või kirjutada lugemispäeviku, kasutades veebipõhiseid ühistöövahendeid.

Oluline on valida lugemiseks vähemalt üks luulekogu, kuid luuleanalüüsi tuleb harjutada ka üksikute luuletekstide näitel, käsitledes luuletuse sisu ja vormivõtete ühtsust. Metoodiliselt on soovitatav kahte-kolme luuletust omavahel võrrelda, näiteks temaatika, poeetika, meetrika, stroofika, žanri või mõnest muust rakursist. Proosa- ja draamateose poeetikat analüüsid on oluline puudutada teose temaatika ja narratiivi kõrval ka selle ülesehitust, väljenduslaadi ja kujundikasutust. Oluline on pakkuda tekstianalüüsis võrdlevat lähenemist, kus õpilane saab varasema ajajärgu teoses kujutatud maailmapilti kõrvutada tänapäevaga, et selgemalt teadvustada aja- ja olusuhete muutumist, identiteedivormide ja väärtushoiakute teisenemist või siis ka püsimist. Samuti võib õpilane leida tekstidest tsitaate, mis väljendavad midagi olulist inimese, inimsuhete, keskkonna, kogu ühiskonna või mõne muu aspekti kohta, ning põhjendada tsitaatide valikut.

Jätakuvalt on siinse kursuse puhul oluline allikate otsimine ja lugemine (nt kirjanike eluloo ja loomingu käsitlused, raamatututvustused, arvustused ja esseed teoste kohta, intervjuud kirjanikega), nende põhjal kokkuvõtete tegemine ja slaidiesitluste koostamine. Loetud teoste kohta ülevaadete tegemiseks ja ühisarutluse läviivimiseks peab õpetaja andma suunavaid analüüsi-, tõlgendus- ja väärtusküsimusi. Õpilastele võib anda nii kodu- kui ka tunnitööna audio-videoallikate põhjal (ERRi arhiivist, nt arutlussaade „Vita brevis“) kuulamis- ja vaatamisülesandeid, tuues välja saates kõlanud probleeme, argumente ja näiteid. Näiteks võib kuulata mõnd tele- või raadiointervjuud J.Kaplinski, A.Hvostovi või V.Mikitaga ja leida sealt seisukohti rahvuskultuurilise identiteedi teemal.

Lõimingu võimalusi

Kursusel käsitletav õppesisu ja taotletavad õpitulemused võimaldavad kujundada **üldpädevusi**, esmajoones kultuuri- ja väärtuspädevust ning sotsiaalset ja kodanikupädevust: oluline on hinnata inimsuhteid ja -tegevusi väärtushoiakute ja moraalinormide seisukohast; tajuda, analüüsida ja väärtustada oma seotust teiste inimeste ja ühiskonnaga, maa- ja linnakeskkonnaga, oma ja teiste maade ning rahvaste kultuuriga; olla salliv ja

koostööaldis ning panustada ühiste eesmärkide saavutamisse; teadvustada ja järgida üldinimlikke ning ühiskondlikke väärtusi; väärtustada inimlikku ja kultuurilist mitmekesisust ning toimida aktiivse ja vastutustundliku kodanikuna; tunnustada ja austada kollektiivide, sh religioosset ja rahvuslikku omapära; toetada eri ajastute ja ühiskonnaelu kajastavate tekstide lugemise kaudu sotsiaalse sidususe kujunemist, jne.

Kursuse õppesisu käsitledes saab kujundada kõiki keele ja kirjanduse **valdkonnapädevusi** ning toetada **teisi ainevaldkondi**, sealhulgas mõista kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuurilist väärtust ning tähtsust õpilase arengus; väärtustada kirjandust kui rahvuskultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendit; teadvustada keelt identiteedi osana; mõista, analüüsida ja hinnata kriitiliselt erinevaid kirjandustekste ning eri allikates ja keskkondades pakutavat teavet; arendada lugedes oma tunde-, kogemus- ja mõttemaailma; täiendada enda keele- ja kultuuriteadmisi; uurida ja võrrelda ühiskondlikke ja kultuurilisi sündmusi ning nähtusi nii mineviku kui ka tänapäeva vaatepunktist, ka ajateljele asetatuna (lõiming ajalooga), vaadelda kollektiivseid identiteete ühiskonnaprotsesside dünaamika kontekstis (lõiming ühiskonnaõpetusega), tunnetada rahvuskultuurilist identiteeti keelelise identiteedi omandamise kaudu (lõiming eesti keelega), jne;

Kursus toetab **läbivate teemade** „Kultuuriline identiteet“ ja „Väärtused ja kõlblus“ käsitlemist, kus õpilasel on oluline: mõista ennast kultuuri kandjana, edasiviija ja vahendajana; suhtuda sallivalt ja lugupidavalt teiste kultuuride esindajatesse, nende tavadesse ja loomungusse, taunida diskrimineerimist; õppida tundma ning väärtustama oma ja teiste kultuuride pärandit ja eripärasid; õppida tundma ning võrdlema mineviku ja nüüdisaja ühiskondade kultuurilist mitmekesisust; omandada teadmisi rahvuskultuuri kujunemise ja muutumise kohta; analüüsida kriitiliselt ja argumenteeritult väärtusi ja kõlbelisi norme, erinevaid väärtussüsteeme ja nende seoseid ajaloolis-kultuurilise kontekstiga, religiooni ja maailmavaatega; arutleda isiklike väärtushoiakute ning kõlbeliste tõekspidamiste üle, tegutseda erinevaid vaateid ja seisukohti respektides; mõista, et mitmekesisus on ühiskonna rikkuse ja arengu tingimus, jne.

Kirjandusõpetuse õpitulemuste saavutamist toetavad kirjandusteostel põhinevad mängufilmid ja kirjanike elulugudest ajendatud dokumentaalfilmid, samuti kirjandusteemalised audio- ja videomaterjalid veebikeskkondades, sh raadio- ja telesaated (vt ERRi arhiivist). Nii võib käsitletavaid kirjandusteoseid lõimida selliste eesti filmidega nagu „Nimed marmortahvil“, „Seltsimees laps“, „Tõde ja õigus“, „November“, „Sügisball“ jt. Eesti kirjandusklassika lavastuste ühiskülastused erinevates teatrites on hea viis kinnistada kirjandustundides õpitut ja tekitada klassis väärtuspõhiseid ühisarutlusi. Soovitav on viia õpilased õppekäigule kirjandusmuuseumidesse, näiteks Kurgjale ja Pärnusse (Jakobsoni ja Koidula muuseumid), Albule ja Kadriorgu (Tammsaare muuseumid). Nõukogude kirjanduse käsitlemisel on abi Vabamu ja KUMU külastamisest (nt lõiming nõukogude kunsti ja propagandaga).

Materjale

Õpikud

1. „Eelmise sajandi eesti kirjandus“ P. Riismaa (õpetajaraamat)
2. „Uuem eesti kirjandus“ E. Annus, L. Epner, M. Velsker

Haridus- ja teadusministeeriumi soovitatud materjalid

<https://projektid.edu.ee/pages/viewpage.action?pageId=211453991>

III ja IV kursus „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ I-II

Kursuste „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ I–II käigus saab õpilane ettekujutuse maailmakultuuri kui terviku arengust, mis avaldub paljude Euroopa rahvuskirjanduste mitmekesisuses. Esimene kursus hõlmab ajavahemikku antiigist romantismini ja teine realismist postmodernismini.

Kursused toetavad õpilase kultuuriteadvuse ja süsteemsemate kirjandusteadmiste kujunemist. Erinevalt teistest gümnaasiumi kirjanduskursustest on kirjandusloo kursused üles ehitatud kronoloogilisel põhimõttel, mis ei tähenda seda, et võrdse põhjalikkusega peaks käsitlema kõiki ajastuid. Nagu teistegi kirjanduskursuste puhul jääb õpetajale vabadus valida, millistele teostele, žanritele, vooludele ja ajastutele rohkem keskenduda. Kursused arendavad oskust mõista kirjandusteost mingi ajastu, voolu või žanri kontekstis. Oluliseks oskuseks on märgata tunnuseid, poeetilisi väljendusvahendeid ja leida infot, mille alusel tekste analüüsida ja tõlgendada.

Kursustel õpitu aitab näha põhjuslikke seoseid ajaloolise kultuurisituatsiooni ja sellel ajal sündinud loomingu vahel. Õpilasel on kergem mõista kirjandusvoolude tekkepõhjust, erinevusi ja arengut, kui need on esitatud kronoloogilises järgnevuses ja võimaldavad omavahelist võrdlemist. Teoste käsitlemine kirjandusloolises järgnevuses võimaldab õpilasel paremini tajuda kirjandust protsessina, mitte üksikute kirjandusteoste jadana. Ajaloolisi kirjandusžanre tänapäevaste näidetega kõrvutades saab leida põnevaid seoseid.

Õpitulemused
Õpilane: 1) loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes, jagab oma lugemiskogemusi; 2) selgitab kirjandusperioodide ajalist järgnevust antiikkirjandusest romantismini ning nende seost ajaloo- ja kultuurikontekstiga; 3) leiab kirjandusteosest ajastule või voolule iseloomuliku mõtteviisi ja väärtushinnangute kajastusi; 4) eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamisi, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust; 5) kommenteerib loetud tekstikatkendeid ja tervikteoseid nii suuliselt kui ka kirjalikult, arutleb erinevate seisukohtade, peamiste teemade ja probleemide üle; 6) analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust; 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.
Õppesisu: “Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ I
Kirjandusloo peajooni ja põhinähtusi. Kirjandusperioodide ja -voolude kujunemine ning muutumine antiigist kuni romantismini. Žanri olemus, žanrite kujunemine ja muutumine. Kirjandusžanrite vormi- ja sisutunnused. Eepika, lüürika ja dramaatika arenguid kirjandusloos. Näiteid erinevatest ajastutest ja vooludest, eesti ja maailmakirjandusest. Kirjanduse seosed ühiskondlike, kultuuriliste ja ajalooliste muutustega. Dramaatika. Tragöödia ja komöödia teke ja areng. Antiiktragöödia, keskaegne liturgiline draama, renessansiaegne draama, <i>commedia dell'arte</i>, romantiline draama, psühholoogiline draama (nt Sophokles, William Shakespeare, Molière, Johann Wolfgang Goethe, Friedrich Schiller, Nikolai Gogol, Lydia Koidula). Lüürika ja lüroepika. Luulevormide ja -žanrite teke ja areng. Ood, hümn, epigramm, valm, ballaad, poem, sonett (nt Aisopos, Sappho, Dante Alighieri, Francesco Petrarca, William Shakespeare, Johann Wolfgang von Goethe, William Blake, Aleksandr Puškin, George Gordon Byron, Sándor Petőfi, Heinrich Heine, Kristjan Jaak Peterson, Lydia Koidula). Luulet eri rahvastelt.

Eepika. Eepos antiigis, keskajal ja romantismis. Novelli teke ja areng (nt Giovanni Boccaccio, Edgar Allan Poe, Guy de Maupassant). Romaani teke ja areng (nt Rabelais, Cervantes). Valgustuskirjandus. Filosoofiline ja satiiriline proosa (nt Voltaire, Daniel Defoe). Valgustuskirjandus Eestis. Romantismi kujunemine ja tunnused. Romantiline romaan (nt Johann Wolfgang von Goethe, Walter Scott, Alexandre Dumas, Emily Jane Brontë, Victor Hugo, Prosper Mérimée). Värssromaan (nt Aleksandr Puškin). Kirjanduslikud väikevormid: miniatuur, aforism (nt Baltasar Gracián).

Õppesisu: “Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ II

Kirjandusloo peajooni ja põhinähtusi. Kirjandusperioodide ja -voolude kujunemine ning muutumine realismist kuni postmodernismini, 19. sajandi II poolest kuni 21. sajandi alguseni. Kirjandusteose seosed ajastu kultuuri ja ajaloo, kirjandusžanrite vormi- ja sisutunnused. Eesti kirjandus maailmakirjanduse kontekstis.

Realismi kujunemine ja tunnused maailmakirjanduses (nt Charles Dickens, Honoré de Balzac, Gustave Flaubert, Ivan Turgenev, Fjodor Dostojevski, Lev Tolstoi, Anton Tšehhov, Knut Hamsun). Realismi edasiarendused. Naturalism (nt Émile Zola, Guy de Maupassant). Estetism (nt Oscar Wilde). Realismi kujunemine ja eripära eesti kirjanduses (nt Eduard Vilde, August Kitzberg, Juhan Liiv). Realistlik romaan (nt Anton Hansen Tammsaare, August Mälik, Gert Helbemäe, Mats Traat).

Modernistlikud suundumused luules. Sümbolism (nt Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Walt Whitman, Emily Elizabeth Dickinson). Uusromantiline sümbolism (nt William Butler Yeats, Aleksandr Blok, Eino Leino). Avangardistlik luule (nt futurism, ekspressionism, dadaism, sürrealism, imajism; nt Vladimir Majakovski, Anna Ahmatova, Joseph Brodsky, Thomas Stearns Eliot, Federico García Lorca, William Carlos Williams, Wallace Stevens, Ezra Pound). Maailmaluule pärast II maailmasõda (nt Pablo Neruda, Wystan Hugh Auden, Philip Larkin, Sylvia Plath, Zbigniew Herbert, Wisława Szymborska). Biitnikud (nt Charles Bukowski).

Eesti luule alates 20. sajandist. Kirjanduslikud liikumised ja rühmitused: Noor-Eesti, Siuru, Tarapita, Arbujaad (nt Gustav Suits, Marie Under, Henrik Visnapuu, Betti Alver, Heiti Talvik). Avangardistlik luule (nt sümbolism, ekspressionism, futurism, sürrealism; nt Ernst Enno, Erni Hiir, Johannes Vares-Barbarus, Ilmar Laaban, Andres Ehin). Pagulasluule (nt Bernard Kangro, Kalju Lepik, Ivar Grünthal, Karl Ristikivi). Luuleuuendus, kassetipõlvkond ja selle järellaine (nt Jaan Kross, Ain Kaalep, Artur Alliksaar, Paul-Eerik Rummo, Jaan Kaplinski, Hando Runnel, Viivi Luik, Jüri Üdi). Seisakuaja luule (nt Juhan Viiding, Toomas Liiv, Priidu Beier, Doris Kareva, Andres Ehin). Luule siirdeajastul ja sajandivahetusel (nt Indrek Hirv, Hasso Krull, Kivisildnik, Kalev Kesküla, Elo Viiding, Triin Soomets). Nüüdisluule (nt fs, Jürgen Rooste, Kristiina Ehin, Maarja Kangro, Mart Kangur, Kalju Kruusa, Kristjan Haljak, Sveta Grigorjeva, Carolina Pihelgas, Eda Ahi, Tõnis Vilu).

Modernistliku draama kujunemine ja tunnused. Psühholoogiline draama (nt Henrik Ibsen, Anton Tšehhov, August Strindberg). Sümbolistlik draama (nt Maurice Maeterlinck). Eepiline teater (Berthold Brecht). Absurdidraama (nt Samuel Beckett, Eugène Ionesco). Sotsiaalpsühholoogiline draama (nt Tennessee Williams, Edward Albee, Eugene O'Neill). Draama postmodernismi ajajärgul (nt Harold Pinter, Tom Stoppard). 20. sajandi eesti draama (nt August Kitzberg, Eduard Vilde, Oskar Luts, Anton Hansen Tammsaare, Juhan Smuul, Enn Vetemaa, Jaan Kruusvall, Madis Kõiv, Andrus Kivirähk, Jaan Tätte). Postmodernistlik draama (nt Mati Unt, Urmas Vadi, Siim Nurklik). Dramaturgia nüüdisteatris (nt Merle Karusoo, Tiit Ojasoo ja Ene-Liis Semper, Peeter Jalakas).

Modernistlikud suundumused proosas. Süvapsühholoogiline romaan (nt James Joyce, Virginia Woolf, William Faulkner). Kadunud põlvkond ja sõjaromaan (nt Ernest Hemingway, Erich Maria Remarque, F. Scott Fitzgerald, Aleksandr Solženitsõn). Eksistentsialism (nt Franz Kafka, Albert Camus, Jean-Paul Sartre). Idamaiste usundite mõjud kirjanduses (nt Hermann Hesse, Jerome David Salinger). Biitkirjandus (nt William S. Burroughs „Alasti lõunasöök“, Jack Kerouac „Teel“). Postmodernistlik romaan (nt John Fowles, Kurt Vonnegut, Umberto Eco, Milan Kundera, Vladimir Nabokov, Sergei Dovlatov). Lühiproosa (nt Philip Roth,

Jorge Luis Borges, Alice Munro). Eesti proosakirjandus. Kujunemisromaan (nt August Gailit). Ajalooline romaan (nt Jaan Kross, Karl Ristikivi, Mats Traat, Ene Mihkelson, Meelis Friedenthal). Postmodernism eesti proosas (nt Mati Unt, Vaino Vahing, Nikolai Baturin). Novelližanri areng (nt Jaan Oks, Friedebert Tuglas, Peet Vallak, Arvo Valton, Ervin Õunapuu, Mehis Heinsaar, Martin Algus, Mait Vaik). Nüüdisproosa arenguid. Omaeluloolisus (nt Maarja Kangro, Jaan Kaplinski, Tõnu Õnnepalu, Mudlum).

Põhimõisted

(I) *aforism, ballaad, draama, draamatika, eepika, eepos, epigramm, hümn, jutustus, kirjandusvool, klassitsism, komöödia, luule, lüürika, lüroepika, miniatuur, novell, poeem, proosa, realism, romaan, romantism, rüütliromaan, satiir, sonett, žanr, tragöödia, valm, värssromaan*

(II) *absurdidraama, ajalooline romaan, avangard, dadaism, eksistentsialism, ekspressionism, estetism, futurism, imažism, impressionism, kassetipõlvkond, kujunemisromaan, modernism, omaelulooline romaan, postmodernism, (süva)psühholoogiline romaan, sümbolism, sürrealism, uusromantism.*

Õppemetoodika

Kirjandusloo tundmine aitab määratleda nii meie identiteeti kui ka seda, kes me oleme ja kust tuleme ehk kust on Euroopa kultuur pärit. Õpilane saab kirjandusloo kaudu mõtestada ka seda, mis toimub tänapäeval, samuti õpi ta nägema seda, kuidas on ajaloos seotud põhjus ja tagajärg.

Kursusel „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ I käsitletakse kirjandusajalugu antiigist romantismini, tutvustatakse nii oluliseks peetud teoseid ja nende autorite elulugusid kui ka keskendutakse ilukirjanduslike tekstide analüüsile ja nende tõlgendamisele, kirjanduse poeetika tundmisele ning kujundlikkuse mõistmisele.

Kursuse õpitulemused eeldavad nii konkreetsete ajastute oluliste autorite käsitlemist kirjandusloos kui ka seda, et õpilasel peab olema võimalus probleemipõhiselt ja isiklikku arvamust põhjendades arutleda erinevatel teemadel (mh teoses käsitletud väärtuste üle). Seetõttu tuleks lisaks ajastute ja autorite käsitlemisele luua õpilastele ka võimalusi, et nad saaksid loetut mõista ja mõtestada oma kogemustele toetudes. Samavõrd oluline on õpilastele luua kursuse raames võimalusi analüüsida ja tõlgendada teoses kujutatud maailma, näiteks uurida tegelassuhteid ja kompositsiooni, kirjeldada aja- ja ruumisuhteid, lahata tekstis peituvaid probleeme ja avastada selle tähendustasandeid, luua seoseid ja tõmmata paralleele. Õpetaja peab tegema läbimõeldud valikuid, kuidas kujundada tasakaal tekstikeskse ja kirjandusloolise lähenemise vahel.

Kursusel tuleks keskenduda ainult kõige iseloomulikumale käsitletavas perioodis ning õpetaja saab siin teha valiku, millised on konkreetset ajastut kõige ilmekamalt esindavad autorid ja nende teosed, keda põhjalikumalt tutvustada. Arvesse peab võtma seda, et valik oleks vaheldusrikas, hõlmates ajastu, voolu, žanri ja stiili poolest erinevaid teoseid.

Lugemiseks ja analüüsimiseks valitud tekstid peaksid õpilastele olema jõukohased. Kui värsivormis tervikteose lugemine osutub keeruliseks, võib piirduda katkendiga (nt võib värssromaanist „Jevgeni Onegin“ lugeda Tatjana ja Onegini kirju). Kui mitmesajaleheküljelise romaani lugemine võtab oodatust enam aega, võib kaaluda konkreetset ajastut illustreeriva novelli lugemist (nt W. Scotti ajaloolise romaani asemel lugeda E. A. Poe novelle). Õpilastel võiks olla võimalus ka ise valikuid teha. Õpetaja koostab selleks loetelu perioodi autoritest ja nende teostest, mida lühidalt tutvustab, et õpilased saaksid teadlikumalt valida. Tekstide valikul tuleks silmas pidada nii õpilaste huvisid kui ka arvestada nende lugemiskogemusega. Õpilaste jaoks tuttavate meediumite vahendusel on neile lihtsam tutvustada esmapilgul võõraid ajastuid. Kursusel käsitletav periood võib küll õpilase jaoks kauge tunduda, kuid erinevate ajastute kangelasi näidatakse nii filmides kui ka seriaalides. Ka Eesti teatrite mängukavades on tavapäraselt näidendeid, mis illustreerivad kursuse ajatelge.

Kursus võimaldab võrdlevalt käsitleda nii luule-, proosa- kui ka draamatekste, mis on omavahel seotud näiteks temaatika või probleemistiku poolest, samuti stiililt, vormilt või žanrilt. Kursuse õpitulemuste saavutamine

eeldab ka eesti ja maailmakirjanduse võrdlemist. Kui keskajal loodi Euroopas kangelaslaule, võiks näiteks pöörata tähelepanu sellele, mis toimus sellel ajal Eesti kultuuris või kuidas 18. sajandi Euroopas levinud valgustusideed leidsid kõlapinna meie kultuuriruumis.

Vältima peaks jutustamist kirjandusvooludest, pigem tuleks õpilastega lugeda tekste ning analüüsida seda, mida on võimalik tekstis märgata või mida tekst ütleb oma ajastu kohta. Tähelepanu tuleb pöörata ka sellele, kuidas tekst peegeldab žanrit, voolu, ajastut, hoiakuid ja väärtusi ning pigem vältida õpikulikke kirjandusloo esitlusi. Alustada võiks pigem konkreetse teksti analüüsimisest, olgu selleks siis luule-, proosa- või draamatekst, ning alles seejärel tutvustada õpilastele ajastut, selle ühiskondlikku ja kultuurilist konteksti.

Kursusel käsitletud temaatika võtab kokku näiteks ajatelg antiigist romantismini, mis võimaldab omandatud lõimida nii pädevuste, läbivate teemade kui ka erinevate õppeainetega olenevalt sellest, mis on fookuses ning milliseid võimalusi pakub selleks kooli õppekava. Ajatelje võivad õpilased luua kas individuaalselt (paberkanjal või kasutades mõnda digikeskkonda) või rühmatööna. Ajatelje võib panna klassi või kooli seinale, mida õpilased individuaalselt või rühmas kursuse raames täiendavad.

Et õpilane saaks aktiivselt ja loovalt õppida nii iseseisvalt kui ka kaasõpilastega koostöös on sobilik kasutada mitmekesiseid õppemeetodeid ja -vorme (nt aktiivõpe, probleemõpe, uurimusõpe, projektõpe jne). Õppimise vaheldusrikkamaks muutmiseks on asjakohane kasutada aktiivõppemeetodeid (mh ajurünnak, arutelu, väitlus, rollimängud), et õpilasel oleks piisavalt võimalusi analüüsida ja arutleda ning siduda õpitavat olemasolevate teadmiste ja oskustega. Ideid tekstide käsitlemiseks pakuvad erinevad allikad (nt D. Buehl, „Interaktiivõppe strateegiad klassiruumis“). Ülesanded võiksid õpilasi suunata tutvuma näiteks meediatekstidega või asjakohaste kuuldmängude, lavastuste ja filmidega, mida võib leida näiteks Eesti Rahvusringhäälingu arhiivist või veebilehtedelt.

Lõimingu võimalusi

Õppekavas esitatud pädevuste ja läbivate teemade käsitlemiseks on kursusel erinevaid võimalusi — ühelt poolt pakuvad selleks ainet tervikteosed või tekstikatkendid, teisalt kujundavad pädevusi näiteks meetodid, mida õpetaja kursuse õpitulemuste saavutamiseks kasutab. Riiklikus õppekavas loetletud pädevuste kujundamiseks nimetatud kursusel leiab ideid väljaandest „Üldpädevused gümnaasiumis“ (2020).

Kultuuri- ja väärtuspädevust aitavad kujundada suunatud arutelud (lk 24–25), mille käigus õpilased omandavad teadmisi kultuuri- ja ajaloonähtustest paljude Euroopa rahvaste kirjanduse näitel. Õpilased võivad arutleda loetud teoste ühiskondliku ja kultuurilise tähtsuse üle, selgitada selle tähendust ajastus, voolus, žanris või rahvuskirjanduses. Samuti võivad nad arutleda loetud teose põhjal tegelaste väärtushoiakute üle.

Sotsiaalsete oskuste arendamiseks sobivad tegevused, mis eeldavad ühiselt grupis tegutsemist (nt rühmatööd, rollimängud). Küsimuste esitamine arutelude ja teemaarenduste suunamisel võimaldab õpilastel oma seisukohti väljendada ja mõtteid laiendada (lk 52–55).

Enesemääratluspädevust aitavad kujundada rühmatööülesanded, mille puhul on oluline õpilase refleksioon oma kogemuste või arengu teemadel nii individuaalselt kui ka ühisarutelu vormis. Näiteks iseenda identiteedi mõtestamine teoses kujutatud tegelassuhete taustal (lk 87) aitab õpilasel ennast paremini tundma õppida, nii samastumist kui ka eristumist põhjendada.

Õpipädevust aitab muuhulgas kujundada *tean-tahan teada-sain teada* tegevus (lk 111), mis võimaldab aktiveerida ja hinnata teadmisi vastava teema või valdkonna kohta, seada eesmärgi uue teema läbimiseks, hinnata seatud eesmärkide täitmist. Käsitletud teema lõpetamiseks võib kasutada kolmetasandilist (kirjeldus – analüüs – süntees) refleksioonimudelit (lk 116).

Suhtluspädevust aitavad kujundada mitmesugused suunatud arutelud, aga ka eri žanris tekstide kirjutamisülesanded, kus tasub rakendada protsessikeskse lähenemise põhimõtteid (lk 137–142).

Läbivate teemade käsitlemine on kindlasti seotud kursusel käsitletud tekstide valikuga, mis peaks õpilasel võimaldama kirjandusteosel põhinevas arutelus teoses käsitletud teemadega suhestuda.

Läbiv teema „**Väärtused ja kõlblus**“ hõlmab palju kirjandusele iseloomulikke teemasid, millel võib peatuda nii loetud teoseid analüüsides ja nende üle arutledes kui ka nende põhjal tekste kirjutades. Käsitletud nähtuste või seisukohtade erinevate külgede väljatoomiseks on sobiv kasutada näiteks rollimänge, väitlust jne. Analüüsiks pakuvad ainet muu hulgas Sophoklese „Kuningas Oidipus“, Shakespeare'i tragöödiad, Voltaire'i filosoofilised jutustused.

Läbiva teema „**Teabekeskkond ja meediakasutus**“ käsitlemine eeldab erinevatest allikatest teabe hankimist, selle kriitilist hindamist ja kasutamist nii ainealaste teadmiste omandamisel kui ka tekstiloomes. Nii peab õpilane näiteks ajastu, autori ja teose kohta ettekande või esitluse koostamiseks uurima ja hindama erinevaid allikaid.

Kursuse „**Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses**“ I sisu seostub teemade, mõistete ja oskuste kaudu erinevate õppeainetega. Kursusega seostuvad näiteks ajalookursuste õpitulemused (mh „Üldajalugu“). Ilukirjanduslike teoste lugemine võib kujundada ajaloosündmuste mõistmist ja loetud teostele tuginedes võib arutleda ühiskonna reeglite ja väärtuste üle (nt Shakespeare'i „Romeo ja Julia“, Moliere'i „Tartuffe“, Voltaire'i filosoofilised jutustused) või analüüsida mõne ajastu „laiemat pilti“ (nt Boccaccio „Dekameron“, Montesquieu' „Pärsia kirjad“, Swift' „Gulliveri reisid“). Varasemate aegade ilukirjandusteoste lugemine ja analüüsimine pakub omakorda tuge, et orienteeruda ajaloosündmustes, mineviku ja tänapäeva ühiskonna- ja kultuurielus.

Kursuse õpitulemusi saab siduda **kunstiainetega**, sest nende õppeainete ühisjooneks on tutvuda erinevate rahvaste kultuuriga ning väärtustada varasemate aegade loomingut. Kursusel käsitletud ajastuid ja voole (nt renessanss, klassitsism, valgustus, romantism) saab illustreerida näidetega kujutavast kunstist, teatri ja muusika valdkonnast. Loetud teoste põhjal võib portreerida tegelasi, luua tegelassuhete või tegevuspaikade kaardi jne.

Kirjanduskursust on võimalik lõimida **projektõppe** vormis teiste õppeainetega näiteks humanitaarainete nädalal, teemapäeval ja -nädalal (nt keskaeg, romantism jne) või õppekäigul (nt Tartu Ülikooli Kunstimuuseum). Soovitav on külastada ka muuseume ja kontserte, vaadata teemakohaseid filme ja teatrietendusi.

Materjale

- Õpik “Kirjandus ja selle liigid” M. Väljataga
- Haridus- ja Teadusministeeriumi soovitatud materjalid
<https://projektid.edu.ee/pages/viewpage.action?pageId=211453990>

V kursus „Kirjandus ja ühiskond“

Kursus võimaldab õpilasel kirjanduse kaudu paremini mõista ümbritsevat maailma, inimese ja ühiskonna suhteid, aga ka kirjanduse laiemat ühiskondlikku tähendust ja olulisust maailmas toimuvate muutuste märkamisel, teadvustamisel, mõtestamisel ja kujundamisel. Kursus, mis hõlmab olulisi kirjandus- ja mõttevoole ning ühiskonna ja kultuuriga seotud praktikaid, põhineb peamiselt 20. ja 21. sajandi kirjandusel, sest ühiskondlikud muutused on olnud neil ajajärgudel kõige suuremad ning nende tähtsus murranguline. Kursus võimaldab kirjanduse kaudu analüüsida nii mineviku kui ka tänapäeva ühiskonna probleeme. Kursus ei eelda kronoloogilist lähenemist, vaid võimaldab rakendada kontsentrilist teemaõpet ning eesti ja maailmakirjanduse võrdlevat käsitlemist.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loeb läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost ja ühe eesti autori luulekogu, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes;
- 2) arutleb kirjanduse ja ühiskonna omavaheliste suhete üle, nimetab kirjandusteose loomet ja vastuvõttu mõjutavaid tegureid ja toob nende kohta näiteid;
- 3) iseloomustab põhjalikumalt vähemalt kahe autori loomingut, määrab nende teoste koha ajastus, voolus või rahvuskirjanduses;
- 4) toob loetud teosele või tekstikatkendile tuginedes näiteid ajastu ja inimese kujutamisest, arutleb teoses käsitletud ühiskondlike probleemide ja väärtuste üle;
- 5) analüüsib kirjandusteost mõne 20. või 21. sajandi mõtte- või kirjandusvoolu kontekstis, leiab tekstist iseloomulikke tunnuseid ja näiteid;
- 6) eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamisi, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust;
- 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu

Kirjanduse positsioon ja funktsioon ühiskonnas. Kirjanduslikud institutsioonid. Kirjandusväljaanded (nt Keel ja Kirjandus, Looming, Vikerkaar, Värske Rõhk, Sirp). Kirjandusteadus ja -kriitika. Kirjanduse avaldumine avalikus ruumis ja meedias. Kirjaniku staatus ja selle muutumine. Esseistika kirjanduse rollist ühiskonnas (nt „Kius olla julge“ I ja II). Kirjandussaadet teles ja raadios. Kirjandusfestivalid ja -üritused (Prima Vista, HeadRead, Kirjandustänav festival, luuleprömm). Kirjandusauhinnad (Maarja Kangro „Minu auhinnad“).

Kirjandus mõttevoolude mõjuväljas. Psühhoanalüüsi mõju kirjandusele (nt teadvuse vool, sürrealism, nt James Joyce „Ulysses“, Kafka „Protsess“, Virginia Woolf „Tuletorni juurde“, Vaino Vahing „Kaunimad jutud“). Eksistentsialism (nt Jean-Paul Sartre „Kinnine kohus“, Albert Camus „Võõras“ ja „Katk“, Mati Unt „Sügisball“). Absurdidraama ja -teater (nt Samuel Beckett „Godot'd oodates“, Eugène Ionesco „Ninasarvik“). Feminism ja naisvaatepunkt kirjanduses (nt Virginia Woolf „Proua Dalloway“, Doris Lessing „Hea naabri päevik“, Elfriede Jelinek „Klaveriõpetaja“, Liza Marklund „Gömda“, Leida Kibuvits „Rahusõit“, Maarja Kangro ja Lilli Luugi novellid, Eia Uus „Tüdrukune“). Postkolonialistlik mõtteviis kirjanduses (nt Chinua Achebe „Kõik vajub koost“, Hanif Kureishi „Äärelinna Buddha“, Arundhati Roy „Väikeste Asjade Jumal“, Doris Lessing „Imerohi pole müüda ja teisi jutte“, Anton Hansen Tammsaare „Ma armastasin sakslast“, Emil Tode „Piiririik“, Ene Mihkelson „Katkuhaud“). Ökokriitiline vaade kirjanduses (nt Richard Powers „Ilmapuu“, Hasso Krull „Tänapäeva askees“, Valdur Mikita „Eesti looduse kannatuste aastad“). Postmodernism kirjanduses (nt Mati Unt „Öös on asju“, Kiwa „Kummiliimiallikad“).

Poliitilise tegelikkuse mõju kirjandusele. Kirjandus ja ideoloogia. Kirjandus totalitaarsetes ja demokraatlikes ühiskondades. Autori positsioon ühiskonnas. Nõukogudeaegne kirjandus, sotsialistlik realism (nt Hans Leberecht, Juhan Smuul). Dissidentlus, keelatud ja tõrjutud autorid (nt Anna Ahmatova, Aleksandr Solženitsõn, Leida Kibuvits, Betti Alver, Uku Masing, Artur Alliksaar, Johnny B. Isotamm). Tsensuuri haare,

keelatud raamatud ja käsikirjad (nt Paul-Eerik Rummo „Saatja aadress“). Kirjandusteoste varjatud sõnumid, alltekst. Mälestuslik pagulasproosa ja -luule (nt Arved Viirlaid „Ristideta hauad“, August Mälk „Kodumaata“, Bernard Kangro „Jäälätte“, Karl Ristikivi ja Kalju Lepiku luule). Keelatud teemad, nt rahvuslus (nt Hando Runneli luule), okupatsioon ja küüditamine (nt Jaan Kruusvall „Pilvede värvid“), metsavendlus (nt Ene Mihkelson „Katkuhaud“), religioon (nt Ain Kalmus „Juudas“, Uku Masingu luule). Ajalookirjanduse uued suundumused (nt Sofi Oksanen „Puhastus“, Meelis Friedenthal „Mesilased“, Kai Aareleid „Linnade põletamine“, Ilmar Taska „Pobeda 1946“).

Kirjandus ühiskondlike protsesside peegeldajana. Võimu ja vaimu probleemistik kirjanduses. Inimese valikud ja positsioon poliitiliste muutuste keerises (nt Joseph Brodsky, Anna Ahmatova ja Bertolt Brecht luule; Mihhail Bulgakov „Meister ja Margarita“, Günter Grass „Plektrum“, Imre Kertész „Saatusetus“, Milan Kundera „Olemise talumatu kergus“, Boriss Pasternak „Doktor Živago“, Viktor Pelevin „Omon Ra“, Vladimir Sorokin „Sinine pekk“, Bernhard Schlink „Ettelugeja“, Arvo Valtoni novellikogud „Kaheksa jaapanlannat“ ja „Mustamäe armastus“, Jaan Kross „Keisri hull“, Viivi Luik „Seitsmes rahukevad“). Satiiriline ja allegooriline kirjandus (nt Mihhail Bulgakov „Saatuslikud munad“, Daniil Harms „Ootamatu jooming“, Sergei Dovlatov „Leivatöö“, Timur Vermes „Ta on tagasi“, Enn Vetemaa „Kalevipoja mälestused“, Mihkel Mutt „Hiired tuules“, Andrus Kivirähk „Ivan Orava mälestused“, Tõnis Tootsen „Ahvide pasteet“, Mati Unt „Imperaator Nero eraelu“). (Auto)biograafia ja omaelululine kirjandus (nt Mari Tarand „Ajapildi sees“, Peeter Sauter „Indigo“, Mihkel Raud „Musta pori näkku“, Jaan Kross „Kallid kaasteelised“, Kristiina Ehin „Paleontoloogi päevaraamat“, Tõnu Õnnepalu romaanid, Mudlum „Mitte ainult minu tädi Ellen“, Andrus Kasemaa luule).

Kirjandus võrgustunud ja üleilmastunud kultuuris. Tänapäeva ühiskonna probleemid kirjanduses (nt võõrandumine ja individualism, tarbimiskultuur, kliimakriis, vaimne tervis, kooli- ja perevägivald, seksuaalne identiteet, nt Lionel Shriver „Me peame rääkima Kevinist“, Chuck Palahniuk „Kakluskubi“, David Mitchell „Pilveatlas“, José Saramago „Pimedus“, Michel Houellebecq „Serotoniin“, Sass Henno, „Mina olin siin“, Kaur Kender „Iseseisvuspäev“, Hasso Krull „Tänapäeva askees“, Tõnis Vilu luule). Transgressiivne kirjandus (nt Charles Bukowski luule, Bret Easton Ellis „Ameerika psühhopaat“, Maarja Kangro „Klaaslaps“). Kirjandus tehnoloogiliste arengute keerises (nt ühismeedia luule, tviteratuur, hüpertekstid, interdistsiplinaarsus, videoluule). Inimese ja tehnoloogia suhted (nt Dan Brown „Inferno“, Kazuo Ishiguro „Klara ja päike“ ja „Ära lase mul minna“). Kirjandus eri meediumides (nt arvutimängud, linnaruum, reklaam, muusika). Ühiskonnakriitiline luule (nt Elo Viiding, Kivisildnik, Triin Soomets, fs, Jürgen Rooste, Kristiina Ehin, Maarja Kangro, Sveta Grigorjeva). Postdramaatiline ja tehnoloogiline teater.

Kirjandus ja tulevikuühiskonnad. Utopia ja düstopia (nt Aldous Huxley „Hea uus ilm“, Ray Bradbury „451° Fahrenheiti“, George Orwell „1984“, Dave Eggers „Ring“, Suzanne Collins „Näljamängud“, Karl Ristikivi „Imede saar“, Andris Feldmanis „Viimased tuhat aastat“). Postapokalüptiline kirjandus, katastroofiromaan (nt Margaret Atwood „Teenijanna lugu“ ja „Orüks ja Ruik“, Cormac McCarthy „Tee“, Emmi Itäranta „Vesi mäletab“, Meelis Friedenthal „Kuldne aeg“, Mari Järve „Esimene aasta“, Armin Kõomägi „Lui Vutoon“, Katrina Kalda „Maa, kus puudel pole varju“, Tõnis Vilu „Ilma“). Alternatiivajalugu (nt Andrus Kivirähk „Mees, kes teadis ussisõnu“, Indrek Hargla „French ja Koul“, Paavo Matsin „Gogoli disko“). Teadusulme (nt Stanisław Lem „Solaris“, Isaac Asimov „Asum“, Arkadi ja Boriss Strugatski „Hukkunud Alpinisti hotell“).

Põhimõisted

Absurdidraama, ajalooline romaan, allegooria, alltekst, düstopia, eksistentsialism, feminism, hüpertekst, ideoloogia, interdistsiplinaarsus, iroonia, katastroofiromaan, kirjanduskriitika, kirjandusteadus, modernism, omaelululine kirjandus, postapokalüptiline kirjandus, postkolonialism, postmodernism, päevikukirjandus, psühhoanalüüs, satiir, sotsialistlik realism, teadusulme, teadvuse vool, transgressiivne kirjandus, tsensuur, tviteratuur, utopia, ökokriitika, ühismeedia luule.

Õppemetoodika. Lõimingu võimalused

„Kirjandus ja ühiskond“ seostub kõige vahetumalt **emakeeleõpetusega**. Eri aegade ideoloogiast mõjutatud tekstide lugemisel tekib otsene seos eesti keele kursusega „Meedia ja mõjutamine“. Nii nagu keeleõpetuses, tuleb ka kirjanduskursuse raames tunda ära mõjutamisvõtteid ning leida tekstide varjatud sõnumeid (nn allteksti). Kursus hõlmab ka kirjandust eri meediumides (nt ühismeedia, arvutimängud, linnaruum, reklaam, muusika) ja erinevates interaktiivsetes vormides (nt hüpertextid, veebipäevikud, tviteratuur, videoluule). Kindlasti haakub kõnealune kirjanduskursus „Keel ja ühiskonna“ kursusega: mõlemas selgitatakse keele / kirjanduse tähendust (funktsioone) ühiskonnas, rõhutatakse nii keele kui ka kirjanduse rolli identiteedi ja ilmavaate kujundajana, mõtte- ja tundemaailma rikastajana, kultuuri- ja ühiskonnaprotsesside suunajana.

Kursust saab veel siduda **kunstiainetega**: näiteks aitavad mõne (nt Nõukogude aja) ajajärgu kunstiteosed illustreerida toonast kirjandusvoolu (sotsialistlikku realismi); ühiskonnakriitiline räppluule on oluline esitamismaterjal nüüdisaegses popmuusikas. Esseistika teema võimaldab kursust lõimida valikõppeaine **filosoofiaga**, mille puhul on essee kirjutamine samuti üks õppesisu element.

Kursusega seostuvad lähedalt ka sotsiaalinete ehk **ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse** valdkonnapädevused ja õpitulemused. Lõimingus ajaloo saavad kursuse puhul aktuaalseks kursuse ühiskondlik-poliitilised teemad (nt „sotsialistlik realism“, „okupatsioon ja küüditamine“, „metsavendlus“, „dissidentlus“, „pagulus“, „tsensuur“), mis aitavad kaasa ajalooõpetuse õpitulemuste saavutamisele, kus õpilane peab mõistma ja tunnustama inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi ning suudab ette kujutada minevikus elanud inimeste elu, vaadeldes maailma nende pilgu läbi ning arvestades ajastu eripära. Kuna ilukirjandusliku teose (nt ajaloolise romaani) mitmetasandilise olemuse üks kiht võimaldab seda vaadelda ka kui teatud aegruumilise olustiku dokumenti, annab selle lugemine võimaluse analüüsida kriitiliselt ajalooteatet sisaldavat infot, hinnata allikate usaldusväärsust ning kasutada erinevaid teabeallikaid eesmärgipäraselt. Kuid ka autorite elu- ja loomingulooga tutvumine, mis on vaadeldava kursuse üks teemasid, võimaldab kaasata n-ö suure ajaloo konteksti, sobitades üht teise sõlmpunktide ümber, või vastupidi, avardada kanoniseeritud lugu isiklikemate versioonidega. Sotsiaalpädevus hõlmab muu hulgas ka õpilase suutlikkust mõista inimühiskonna ajaloos ja nüüdisajal toimuvate ühiskondlike muutuste põhjuseid ja tagajärgi, eritleda ideoloogiaid, luua tulevikutsenaariume ja -visioone, tunda ning austada inimõigusi ja demokraatiat. Neidki teemasid võimaldab vaadeldav kursus käsitleda.

Kirjanduslik uurimistöö või tekstianalüüs selle ajaloolis-ühiskondlikust kontekstist seob kursuse mitmete **läbivate teemadega**, näiteks „Teabekeskonna ja meediakasutusega“, kus õpilasel tuleb otsida eri allikatest informatsiooni, seda kriitiliselt hinnata ning kasutada teavet tekstiloomes. Tekstide hindamine ühiskondlikust vaatenurgast seob kursuse tihedalt teemaga „Väärtused ja kõlblus ning kultuuriline identiteet“, näiteks vastupanukirjanike töid lugedes ning eri riigivormide olemust ja ideoloogiat analüüsides. Kursus võimaldab tegeleda ka teemaga „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“, sest kursuse eripärast johtuvalt suunatakse õpilast märkama ühiskondlikke probleeme. Ilukirjanduse lugemine võib aga pakkuda õpilasele mõtteainet sotsiaalsetele kitsaskohtadele lahenduste leidmiseks.

Kuna õppekava **üldpädevused** on sedavõrd avara sisuga, võimaldab vaadeldav kursus arendada neid kõiki. Näiteks kultuuri- ja väärtuspädevuse areng toimub ilukirjanduse lugemisel ja analüüsimisel nii või teisiti. Kodaniku- ja sotsiaalset pädevust puudutab kursus samuti selgelt, sest selles käsitletakse ühiskonnaga, sealhulgas erinevate riigivormide ja mõttevooludega seotud teemasid ja tekste. Enesemääratluspädevusega tegeldakse kursuse käigus sedavõrd, kuivõrd õpilane suhestab kursuse käigus oma ja kirjandusteose väärtuste maailma, põhjendab oma kirjanduslikke eelistusi. Õpipädevust annab kursusega seostada erinevate õpitegevuste kaudu: teoste analüüsioskuse harjutamine, funktsionaalse ja kriitilise kirjaoskuse arendamine, essee, arvustuse või lühiuurimuse kirjutamine. Suhtluspädevus areneb kursuse käigus sedamööda, kuidas

tegeletakse rühmatöö, suulise arutlemise, väitluse või muude aktiivõppe meetoditega. Ettevõtlikkuspädevus areneb tervikteoste (vähemalt lugemisel, oma lugemiskogemuse vahendamisel ja tekstide kohta koostatud ülesannete lahendamisel. Nii samuti aitab sellele kaasa uurimistöö (nt lühiuurimuse) tegemine. Digipädevust saab arendada sedavõrd, kuivõrd kaasatakse õppeprotsessi digitehnoloogia ja nutiseadmed, sealhulgas veebis leiduvaid materjale ning nõutakse õpilastelt arvutis korrektselt vormistatult töid (nt slaidiesitus, arvustus, essee).

Materjale

Õpikud

“XX sajandi kirjanikke” Kristi Rannas

Haridus- ja Teadusministeeriumi soovitatud materjalid:

<https://projektid.edu.ee/pages/viewpage.action?pagelId=211453992>

IV. Õppeaine „Kirjandus“ (Õppekeel vene keel)

Vene õppekeelega kirjandusõppes on TAGis eesti kirjanduse kursust alati õpetatud eesti keeles, mistõttu on kirjanduse II kursus „Identiteet ja eesti kirjandus“ siinses ainekavas küll esindatud, kuid erineb muudest kursustest õppekeele poolest. Samuti on erisusi kursuse „Identiteet ja eesti kirjandus“ hindamises, mille põhimõtted on eraldi esitatud kursuse ainekavas.

Õppeaine kirjeldus

Kirjanduse õppeaine õpetamise eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilastes kirjanduspädevus, mis tähendab suutlikkust mõista kirjandust kui rahvusliku, riikliku ja iseenda identiteedi alust ning väärtustada kirjandust rahvusliku ning maailmakultuuri osana. Kirjanduspädevus hõlmab teadmisi ja oskusi, kujundamaks keele- ja kultuuriteadlikku inimest, kes käitub nii suulises kui ka kirjalikus väljenduses verbaalsele ja sotsiaalsele kontekstile vastavalt. Kirjanduspädevus tähendab oskust eri liike tekste mõista, luua, analüüsida ja kriitiliselt hinnata.

Kirjandus on gümnaasiumis üks keskseid kultuuri- ja kunstiaineid, milles õpilane kujundab oma esteetilisi hoiakuid ja eetilisi tõekspidamisi, rikastab suhtluskultuuri ja väljendusoskust, teadvustab kultuuri eripära ja mitmekesisust ning mõtestab ühiskonna- ja kultuurinähtusi sügavamalt. Kirjandus kui õppeaine suunab õpilast mõistma ja väärtustama nii varasema kui ka praeguse aja kultuuri ning panustama ka ise kultuuri tarbimisse ja loomisse.

Gümnaasiumi kirjandusõpetuses toetub õpilane põhikooli kirjandustundides omandatule. Lugemis- ja tekstitoimingud on jätkuvalt kirjandusõpetuse loomulik ja vajalik alus, sest kirjandust saab õppida vaid lugedes. Teoseid käsitledes keskendutakse lugeja kaasaloovale rollile, tõstetakse esile tema seisukohti ja hinnanguid, rõhutatakse tekstiga suhtlemise tunnetuslikku ja kogemuslikku külge. Lugeja vastuvõtuvõimet arendades, eri žanris tervikteoseid ja tekstikatkendeid analüüsides ning tõlgendades õpib õpilane tajuma elulisi olukordi ja taustu, lahkama aktuaalseid teemasid ja probleeme ning märkama vaatepunktide erinevust arvamuste ja hoiakute kujunemisel. Lugeja vaatepunkti rõhutavat teosekäsitlust täiendab kirjandusteadusliku sihiseadega tekstikeskne lähenemisviis, kus metakeele kaudu keskendutakse teose sisemiste seaduspärasuste avastamisele. Kuna sõnakunstiteos põhineb kujundikeelel, siis omandab õpilane lugedes oskuse hinnata ja mõista ilukirjanduse poeetikat selle mõttelis-tundelises ühtsuses ja mitmetähenduslikkuses.

Diakroonilise, s.o kirjandusloolise käsitluse kõrval on eelistatum sünkrooniline, s.o voolule, žanrile ja teemale keskenduv käsitlus, või ka lähenemisviis, kus tekstikeskselt analüüsilt liigutakse tekstiväliste taustade, ülevaadete ja seosteni. Tekstivälist konteksti uurides mõistab õpilane mitmesuguste keele-, ajaloo- ja kultuuriteadmiste olulisust teose kui terviku mõistmisel. Kultuuriloolise tausta kujundamisel märkab õpilane seoseid teiste õppeainetega, nagu ajaloo, inimese- ja ühiskonnaõpetuse, geograafia, muusika, kunsti ja filosoofiaga ning väärtustab kirjandust kultuuriruumi olulise osana.

Õppeaine põhisisu on kirjandusteoste lugemine ja käsitlemine, mis arendab esteetilist tunnetust, ent soodustab ka rahvuskultuurilise teadvuse ja eneseteadvuse arengut. Erilist tähelepanu pööratakse ilukirjandusteose kui terviku mõistmisele ning teksti analüüsile ja tõlgendamisele eri vaatepunktidest. Kirjandus võimaldab õpilasel teadvustada oma mina ja ainulaadsust muutuvast maailmas ning soodustab elueesmärkide teadlikku valikut. Kirjanduse käsitlemine gümnaasiumis on suunatud eelkõige sellele, et arendada lugejateadvust ning isiksuslikku – vastutavat ja emotsionaalset suhet kirjandusega.

Kohustuslikud kirjanduskursused nende soovituslikus järjekorras – „Pärimus ja kirjandus“, „Identiteet ja eesti kirjandus“, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ I, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ II, „Kirjandus ja

ühiskond“ – võtavad arvesse õpilase abstraktse mõtlemise võimet, selle arengut ja lugemuse suurenemist. Kursused pakuvad ainesiseseid ja -väliseid lõiminguvõimalusi, nende järgnevus eeldab ja kasutab varem õpitut.

Hindamine

Kooliastme hinne kujuneb statsionaarses õppes kuue kursuse tulemusena. Kursusehinne kujuneb arvestuslike ja protsesshinnete tulemusena, mis ei ole kursuse jooksul eKooli kantud hinnete aritmeetiline keskmine. Kursusehinde kujunemist tutvustab õpetaja iga kursuse algul. Arvestuslike hinnete hulka kuuluvad:

- **kontrolltööde hinded** (min 2, max 3 kursuse jooksul, mida hinnatakse numbriliste hinnetega 1–5 vastavalt TAGi gümnaasiumi õppekava paragrahvile 3;
- **numbrilised protsessihinded suuliste ja kirjalike vastuste eest**, nt praktilised tööd, rühmatööd, töölehtede täitmine, aruteludes osalemine, sõnaraamatute ja teatmeteoste tundmine ning kasutamine, keelekogude tundmine ning kasutamine;
- **numbrilised hinded õppeprotsessis aktiivselt osalemise eest**.

Vähemalt rahuldava kursusehinde saamiseks on vaja sooritada vähemalt 75% kontrolltöödest ja osaleda vähemalt 65% tundidest.

Kui õpilane on kursuse jooksul puudunud tundidest 50% või rohkem, siis on tal kohustus õpetaja nõudmisel sooritada selle õppeaine kursuse lõpus hindeline arvestus.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist, rahvus- ja maailmakultuurilist tähtsust ning selle rolli individuaalse ja kollektiivse identiteedi kujundamisel;
- 2) arendab ja rakendab oma loovvõimeid, koostab eri laadis ja žanris tekste, väljendab ennast nii suuliselt kui ka kirjalikult, lähtudes eesmärgist, situatsioonist ja kontekstist;
- 3) tunneb mitmekülgsemalt ja sügavamalt kirjandusteose poeetikat, tekstianalüüsi ja -tõlgenduse eri võimalusi, avab kirjanduse põhiliikide suhteid ja vorme;
- 4) mõistab kirjanduskeele kujundlikkust selle mitmetähenduslikkuses, kujundab kirjanduse kaudu oma esteetilisi ja eetilisi hoiakuid, seostab kirjandust teiste kunstiliikide ja eluvaldkondadega;
- 5) loeb eri laadis ja žanris eesti ja maailmakirjandusteoseid, analüüsib ja tõlgendab neid eri vaatenurkadest, näeb kirjandustekstide kaudu maailma ja iseenda mõistmise võimalusi.

I kursus Pärimus ja kirjandus

Kursuse kaudu mõistab õpilane kirjanduse mütoloogilisi ja pärimuslikke juuri, kultuuri järjepidevust iidsetest aegadest tänaseni ning iseenda seotust selle lõputult jätkuva ahelaga. Pärimus on kogu kultuuri alus ja ühel ajal nii maailmapildi looja kui ka säilitaja. Õpilane teadvustab pärimusel põhinevat ilukirjandust lugedes, kui suurel määral tugineb kogu kultuur arhetüüpidele ja müütilistele motiividele. Kursuse käigus teadvustab õpilane tänapäeva kirjanduse seoseid näiteks antiikmütide ja eestlaste mütoloogilise maailmapildiga. Euroopa kultuuri mõistmiseks on möödapääsmatu tunda ka piiblilugusid, mis väärivad praeguses maailmas rohkem teadvustamist.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, ilukirjandusteoste katkendeid ja kursuse sisuga seotud teabetekste;
- 2) analüüsib ja tõlgendab loetud tekste nii suuliselt kui ka kirjalikult ühisarutelus ja individuaalselt, jagab oma lugemiskogemusi;
- 3) mõtestab pärandkultuuri olemust, funktsioone, väljendusvõimalusi ja tähendust tänapäeva kultuuris ja ühiskonnas ning iseenda kogemuse põhjal;
- 4) nimetab müütide ja arhetüüpsete tegelastega seotud narratiive ning arhetüüpeid müüdimotiive, leiab neid käsitletavatest ilukirjandusteostest;
- 5) analüüsib kirjandusteose teemat, süžeed, tegelasi ja ideestikku nii müüdimotiividest kui ka eetilistest ning esteetilisest väärtustest lähtuvalt;
- 6) kirjeldab eesti rahvuseepose sünnilugu ja sisu, kultuuri- ja rahvusloolist tähtsust, nimetab eepose arhetüüpeid tegelasi, teemasid ja motiive ning analüüsib nende kasutamist teiste autorite loomingus;
- 7) analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust;
- 8) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Õppesisu

Pärimus ja folkloor. Pärandi funktsioonid ühiskonnas. Pärimuse kogemine, kogumine ja säilitamine. Rahvaluule olemus, põhiliigid ja žanrid. Folkloor internetis ja avalikus ruumis. Müüdid tänapäeva kultuuris ja ühiskonnas. Intertekstuaalsus. Argimütoloogia. Muinasjutt kirjanduses Neil Gaiman „Coraline”, «Ameerika jumalad», Paulo Coelho „Alkeemik”, Antoine de Saint-Exupéry „Väike prints”, Kivirähk «Rehepapp»), Mircea Eliade, Robert Graves.

Müüdi olemus ja liigid. Müütiline aeg ja ruum. Eri rahvaste loomis- ja hävingumüüte. Antiikmüüdid ja Homerose eeposed Euroopa kirjanduse lättena. Sophoklese „Kuningas Oidipus“. Antiikmütide tõlgendused (nt Oscar Wilde „Dorian Gray portree”, Viktor Pelevin „Õuduse kiiver”, Arhetüüpsed müüdimotiivid. Arhetüüpeid tegelasi müütidest (nt Odysseus, Achilleus, Narkissos, Pygmalion, Sisyphos, Oidipus). Antiikmüüdid teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater jm), Albert Camus, Sigmund Freud, Vladimir Propp.

Piibel kui Euroopa kultuuri tüvitekst. Piiblilood ja nende tõlgendused (Dante Alighieri „Jumalik komöödia“, Mihhail Bulgakov „Meister ja Margarita”). Piiblimotiivid luules (nt Johann Wolfgang Goethe, Karl Ristikivi). Vana ja uue testamendi tegelasi. Piiblilood teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater, arhitektuur jm), Karen Armstrong.

Arhetüüp kirjanduses. Arhetüüpsed teemad, süžeed ja rändmotiivid. Kirjandusteoste arhetüüpeid tegelasi (nt Miguel de Cervantes „Don Quijote”, Molière „Don Juan”, William Shakespeare „Hamlet”, Johann Wolfgang Goethe „Faust“, Bram Stoker „Dracula”). Arhetüüpsed lood teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater, arhitektuur jm).

Eestlaste mütoloogiline maailmapilt (Andrus Kivirähk „Rehepapp”) Paroodia: rahvusmütoloogia kõverpeeglis (nt Andrus Kivirähk „Mees, kes teadis ussisõnu”).

Mütoloogiline mõõde eri žanrites. Maagiline realism (nt Gabriel García Márquez „Kadunud aja meri”, Jorge Luis Borgese novelle, Ben Okri „Jumalaid hämmastades”, Haruki Murakami „Elevant haihtub”, Patrick Süskind „Parfüüm”). Õuduskirjandus (nt Edgar Allan Poe, Howard P. Lovecraft, Stephen King.).

Põhimõisted

Allusioon, arhetüüp, eepos, folkloor, intertekstuaalsus, maagiline realism, mütoloogia, müüt, paroodia, pärimus, saaga, tüvitekst, õuduskirjandus.

II kursuse „Identiteet ja eesti kirjandus“

Kursuse õppekeel on eesti keel. Kursus keskendub identiteediloomele, eeskätt sotsiaalse, rahvusliku ja kultuurilise identiteedi kujutamisele eesti kirjanduse näitel. Kursus aitab õpilasel mõista kirjanduse rolli identiteetide peegeldaja ja kujundajana, ühtlasi näidata, kuidas identiteetid ajas ja ruumis dünaamilise ja dialoogilise protsessi käigus muutuvad, samastumist ja eristumist võimaldavad. Kursuse fookuses on rahvusliku identiteediga – eeskätt eestlusega – seotud teemad ja probleemid nii ajaloo kui ka tänapäeva vaatenurgast. Laiemalt käsitletakse mitmesuguseid rahvuskultuurilisi identiteete, mille tuumväärtused avanevad kirjanduslike narratiivide (lugude) ja kujundite (sümbolite) kaudu. Teoste valik suunab õpilast lugema Eesti autorite loomingut ja väärtustama seda kui rahvuskultuurilist identiteeti vahendavat lugemisvara.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) loeb läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost ja ühe luulekogu, vahendab oma lugemis- ja kultuurikogemust nii rühmaaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes;
- 2) analüüsib ja tõlgendab erinevate identiteedivormide kujutamist eri ajajärgude kirjandusteostes, kirjutab loetud teostele tuginedes arutluse;
- 3) kirjeldab ja võrdleb kirjandusteostele tuginedes eestlase kultuurimälu ja väärtusmaailma muutumist eri ajajärgudel;
- 4) arutleb loetud teosele või tekstikatkendile tuginedes ühiskondlike ja kultuuriliste teemade, probleemide ja sündmuste üle ning toob nende kohta tekstist näiteid;
- 5) analüüsib ja tõlgendab loetud proosa- ja draamateoste sisu ja vormivõtete ühtsust: nimetab teema, sõnastab probleemi ja peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, jutustaja vaatepunkti, tegelassuhteid ja -kõnet, sündmustikku ja kompositsiooni;
- 6) analüüsib ja mõtestab luuletuste sisu ja vormivõtete ühtsust: nimetab teema ja põhimotiivid, iseloomustab lüürilist aegruumi ja vaatepunkti, seostab kujundiloomet, meetrikat ja stroofikat sisuga, kirjeldab luuletuste meeleolu ning avab nende tähendusi;
- 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

Hindamine

Kooliastme hinne kujuneb 1 kursuse tulemusena statsionaarses õppekavas. Kursusehinne kujuneb arvestuslike hinnete tulemusena, mis on kursuse jooksul välja pandud hinnete aritmeetiline keskmine. Arvestuslike hinnete hulka kuuluvad oluliste õpiülesannete eest saadud hinded (min 3, max 4 tööd kursuse jooksul, mida hinnatakse numbriliste hinnetega 1–5 (vt TAGi Gümnaasiumi õppekava paragrahv 3); Vähemalt rahuldava kursusehinne saamiseks on vaja esitada vähemalt 75% antud kirjalikest õpiülesannetest koosnev õpimapp.

Õppesisu

Kirjandus eestlaste rahvusliku identiteedi kujundaja ja peegeldajana. Rahvuslikud narratiivid, sümbol- ja väärtussüsteemid kirjanduses. Läti Henriku kroonika. Eesti kirjanduse ja eestluse teke (nt Kristjan Jaak Peterson, Friedrich Robert Faehlmann). Rahvuslik ärkamisaeg (nt, Lydia Koidula, Friedrich Reinhold Kreutzwald „Kalevipoeg“, Eduard Bornhöhe „Tasuja“). Ärkamisaja sündmuste ja isikute kujutamine kirjanduses (nt Maimu Berg „Seisab üksi mäe peal“, Jaan Kross „Taevakivi“, „Pöördtoolitund“, Madis Kõiv ja Vaino Vahing „Faehlmann“, Loone Ots „Koidula veri“). Vabadussõda ja omariikluse sünd (nt Albert Kivikas „Nimed marmortahvil“, August Gailit „Isade maa“, Peet Vallak „Epp Pillarpardi Punjaba potitehas“).

Eestlase ja eestluse kujutamine kirjanduses. Põlvkondlikud püüdlused ja ideaalid, väärtused ja traditsioonid (nt Noor-Eesti ja Siuru; Eduard Vilde „Mäeküla piimamees“, August Gailit „Toomas Nipernaadi“, Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus“ I osa, „Ma armastasin sakslast“, Mats Traat „Tants aurukatla ümber“, Jaan Kross „Wikmani poisid“, „Paigallend“, Emil Tode „Piiririik“, Andrus Kivirähk, „Mees, kes teadis ussisõnu“, Indrek Hargla „French ja Koulus“, Ervin Õunapuu „Eesti gootika“, Mehis Heinsaar „Esimese eestlase jutustus“, Urmas Vadi „Neverland“, Mihkel Mutt „Eesti ümberlõikaja“; Juhan Smuul „Polkovniku lesk“, Jaan Tättle „Ristumine peateega“). Eestlase kuvand luules (nt Juhan Liiv, Karl Ristikivi, Mats Traat, Kalju Lepik, Hando Runnel, Paul-Eerik Rummo, Kivisildnik, fs, Jürgen Rooste, Chalice, Kristiina Ehin).

Mälu- ja traumakirjandus. Teine maailmasõda ja selle järelmõjud, nõukogude okupatsioon (nt Viivi Luik „Seitsmes rahukevad“, Arved Viirlaid „Ristideta hauad“, Jaan Kross „Väike Vipper“ ja „Eesti iseloom“, Heino Kiiik „Maria Siberimaal“, Ene Mihkelson „Katkuhaud“, Leelo Tungal „Seltsimees laps“, Lilli Luuk „Kolhoosi miss“, Carolina Pihelgas „Vaadates ööd“; Jaan Kruusvall „Pilvede värvid“). Eestlane paguluses (nt Karl Ristikivi „Hingede öö“, August Gailit „Üle rahutu vee“, Helga Nõu „Tiiger, tiiger“, Valev Uibopuu „Keegi ei kuule meid“). Memuaarid, omaeluloolisus ajaloo taustal (nt Raimond Kaugver „Nelikümmend küünalt“, Jaan Kaplinski „Seesama jõgi“, Andrei Hvostov „Sillamäe passioon“, Viivi Luik „Kuldne kroon“). Trauma- ja haiguskogemus luules (nt Ene Mihkelson, fs, Tõnis Vilu, Carolina Pihelgas).

Kollektiivsete identiteetide kajastusi kirjanduses. Kirjaniku identiteet ja positsioon Eesti ühiskonnas. Sotsialistliku realismi kaanon (nt Juhan Smuuli poeemid). Kuldsed kuuekümnendad ja luuleuuendus (nt Artur Alliksaar, Paul-Eerik Rummo, Jaan Kaplinski, Viivi Luik, Hando Runnel, Jüri Üdi). Murdekeelne kirjandus (nt Mats Traat, Nikolai Baturin, Madis Kõiv, Kauksi Ülle, Aapo Ilves, Merca). Baltisaksa kirjandus (nt Siegfried von Vegesack „Jaschka ja Janne“). Eestivene kirjandus (nt Igor Kotjuh, Andrei Ivanov, P.I. Filimonov, Sveta Grigorjeva). Subkultuurilised identiteedid (nt punk- ja räpluule). Põlvkondlik identiteet ja kirjandusrühmitused (nt etnofuturism ja Hirohall, NAK, Erakkond, ZA/UM, Värske Rõhu põlvkond). Sooline identiteet (nt Elo Viiding, Triin Soomets, Maarja Kangro, Sveta Grigorjeva, Kristiina Ehin, Jim Ashilevi).

Loodus ja keskkond identiteedi kujundajana. Paigaidentiteet minevikus ja tänapäeval, eestlase muutunud elukeskkond (nt Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus“, August Mälk „Õitsev meri“, Juhan Smuul „Muhu monoloogid“, Mati Unt „Sügisball“, Tõnu Õnnepalu „Paradiis“, Valdur Mikita „Kukeseene kuulamise kunst“). Looduslühirika (nt Juhan Liiv, Ernst Enno, Villem Grünthal-Ridala, Debora Vaarandi, Carolina Pihelgas, Andrus Kasemaa). Kliimakriisi väljendusi (nt Jaan Kaplinski, Hasso Krull, Maarja Pärtna). Kodupaigakirjandus (nt oma piirkonna kirjaniku looming). Eestlane võõrsil, reisikiri (nt Viivi Luik „Varjuteater“, Tõnu Õnnepalu „Pariis“, Minu-sarja raamatud).

Põhimõisted

identiteet, kirjanduskaanon, murdeluule, mälukirjandus, pagulaskirjandus, punkluule, rahvuskirjandus, reisikiri, räpluule, subkultuur, sümbol, traumakirjandus.

III ja IV kursus „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I-II“

Kursuste „**Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses**“ I-II käigus saab õpilane ettekujutuse maailmakultuuri kui terviku arengust, mis avaldub paljude Euroopa rahvuskirjanduste mitmekesisuses. Esimene kursus hõlmab ajavahemikku antiigist romantismini ja teine realismist postmodernismini.

Kursused toetavad õpilase kultuuriteadvuse ja süsteemsemate kirjandusteadmiste kujunemist. Erinevalt teistest gümnaasiumi kirjanduskursustest on kirjandusloo kursused üles ehitatud kronoloogilisel põhimõttel, mis ei tähenda seda, et võrdse põhjalikkusega peaks käsitlema kõiki ajastuid. Nagu teistegi kirjanduskursuste puhul jääb õpetajale vabadus valida, millistele teostele, žanritele, vooludele ja ajastutele rohkem keskenduda. Kursused arendavad oskust mõista kirjandusteost mingi ajastu, voolu või žanri kontekstis. Oluliseks oskuseks on märgata tunnuseid, poeetilisi väljendusvahendeid ja leida infot, mille alusel tekste analüüsida ja tõlgendada.

Kursustel õpitu aitab näha põhjuslikke seoseid ajaloolise kultuurisituatsiooni ja sellel ajal sündinud loomingu vahel. Õpilasel on kergem mõista kirjandusvoolude tekkepõhjust, erinevusi ja arengut, kui need on esitatud kronoloogilises järgnevuses ja võimaldavad omavahelist võrdlemist. Teoste käsitlemine kirjandusloolises järgnevuses võimaldab õpilasel paremini tajuda kirjandust protsessina, mitte üksikute kirjandusteoste jadana. Ajaloolisi kirjandusžanre tänapäevaste näidetega kõrvutades saab leida põnevaid seoseid.

Õpitulemused
Õpilane: 1) loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes, jagab oma lugemiskogemusi; 2) (I kursus) selgitab kirjandusperioodide ajalist järgnevust antiikkirjandusest romantismini ning nende seost ajaloo- ja kultuurikontekstiga; 2) (II kursus) selgitab kirjandusperioodide ajalist järgnevust realismist kuni 21. sajandi kirjanduseni ning nende seost ajaloo- ja kultuurikontekstiga; 3) leiab kirjandusteosest ajastule või voolule iseloomuliku mõtteviisi ja väärtushinnangute kajastusi; 4) eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamisi, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust; 5) kommenteerib loetud tekstikatkendeid ja tervikteoseid nii suuliselt kui ka kirjalikult, arutleb erinevate seisukohtade, peamiste teemade ja probleemide üle; 6) analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust; 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.
Õppesisu: “Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses“ I
Kirjandusloo peajooni ja põhinähtusi. Kirjandusperioodide ja -voolude kujunemine ning muutumine antiigist kuni romantismini. Žanri olemus, žanrite kujunemine ja muutumine. Kirjandusžanrite vormi- ja sisutunnused. Eepika, lüürika ja draamatika arenguid kirjandusloos. Näiteid erinevatest ajastutest ja vooludest, eesti ja maailmakirjandusest. Kirjanduse seosed ühiskondlike, kultuuriliste ja ajalooliste muutustega. Draamatika. Tragöödia ja komöödia teke ja areng. Antiiktragöödia, keskaegne liturgiline draama, renessansiaegne draama, <i>commedia dell'arte</i>, romantiline draama, psühholoogiline draama (nt Sophokles, William Shakespeare, Molière, Johann Wolfgang Goethe, Friedrich Schiller, Nikolai Gogol).

Lüürika ja lüroepika. Luulevormide ja -žanrite teke ja areng. Ood, hümn, epigramm, valm, ballaad, poeem, sonett (nt Aisopos, Sappho, Dante Alighieri, Francesco Petrarca, William Shakespeare, Johann Wolfgang von Goethe, William Blake, Aleksandr Puškin, George Gordon Byron, Heinrich Heine). Luulet eri rahvastelt.

Eepika. Eepos antiigis, keskajal ja romantismis. Novelli teke ja areng (nt Edgar Allan Poe, Guy de Maupassant). Romaani teke ja areng (nt Rabelais, Cervantes). Valgustuskirjandus. Filosoofiline ja satiiriline proosa (nt Daniel Defoe, Jean de La Fontaine). Romantismi kujunemine ja tunnused. Romantiline romaan (nt Johann Wolfgang von Goethe, Walter Scott, Alexandre Dumas, Emily Jane Brontë, Victor Hugo, Prosper Mérimée). **Värssromaan** (nt Aleksandr Puškin).

Õppesisu: "Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses" II

Kirjandusloo peajooni ja põhinähtusi. Kirjandusperioodide ja -voolude kujunemine ning muutumine realismist kuni postmodernismini, 19. sajandi II poolest kuni 21. sajandi alguseni. Kirjandusteose seosed ajastu kultuuri ja ajaloo, kirjandusžanrite vormi- ja sisutunnused. Eesti kirjandus maailmakirjanduse kontekstis.

Realismi kujunemine ja tunnused maailmakirjanduses (nt Charles Dickens, Honoré de Balzac, Gustave Flaubert, Ivan Turgenev, Fjodor Dostojevski, Lev Tolstoi, Anton Tšehhov, Knut Hamsun). Realismi edasiarendused. Naturalism (nt Émile Zola, Guy de Maupassant, Charles Dickens). Estetism (nt Oscar Wilde, Joris-Karl Huysmans).

Modernistlikud suundumused luules. Sümbolism (nt Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Arthur Rimbaud). Uusromantiline sümbolism (nt Robert Louis Stevenson, Jules Verne, Arthur Conan Doyle, Rudyard Kipling).

Avangardistlik luule (nt futurism, ekspressionism, dadaism, sürrealism, imajism; nt Vladimir Majakovski, Anna Ahmatova, Joseph Brodsky, Thomas Stearns Eliot, Federico García Lorca, William Carlos Williams, Wallace Stevens, Ezra Pound). Maailmaluule pärast II maailmasõda (nt Pablo Neruda, Wystan Hugh Auden, Philip Larkin, Sylvia Plath, Zbigniew Herbert, Wisława Szymborska). **Biitnikud** (nt Charles Bukowski).

Eesti luule alates 20. sajandist. Kirjanduslikud liikumised ja rühmitused: Noor-Eesti, Siuru, Tarapita, Arbujaad (nt Gustav Suits, Marie Under, Henrik Visnapuu, Betti Alver, Heiti Talvik). Avangardistlik luule (nt sümbolism, ekspressionism, futurism, sürrealism; nt Ernst Enno, Erni Hiir, Johannes Vares-Barbarus, Ilmar Laaban, Andres Ehin). Pagulasluule (nt Bernard Kangro, Kalju Lepik, Ivar Grünthal, Karl Ristikivi). Luuleuuendus, kassetipõlvkond ja selle järellaine (nt Jaan Kross, Ain Kaalep, Artur Alliksaar, Paul-Eerik Rummo, Jaan Kaplinski, Hando Runnel, Viivi Luik, Jüri Üdi). Seisakuaja luule (nt Juhan Viiding, Toomas Liiv, Priidu Beier, Doris Kareva, Andres Ehin). Luule siirdeajastul ja sajandivahetusel (nt Indrek Hirv, Hasso Krull, Kivisildnik, Kalev Kesküla, Elo Viiding, Triin Soomets). Nüüdisluule (nt fs, Jürgen Rooste, Kristiina Ehin, Maarja Kangro, Mart Kangur, Kalju Kruusa, Kristjan Haljak, Sveta Grigorjeva, Carolina Pihelgas, Eda Ahi, Tõnis Vilu).

Modernistlikud suundumused proosas. Süvapsühholoogiline romaan (nt James Joyce, Virginia Woolf, William Faulkner). Kadunud põlvkond ja sõjaromaan (nt Ernest Hemingway, Erich Maria Remarque, F. Scott Fitzgerald, Aleksandr Solženitsõn). Eksistentsialism (nt Franz Kafka, Albert Camus, Jean-Paul Sartre). Idamaiste usundite mõjud kirjanduses (nt Hermann Hesse, Jerome David Salinger). Biitkirjandus (nt William S. Burroughs „Alasti lõunasöök”, Jack Kerouac „Teel”). Postmodernistlik romaan (nt John Fowles, Kurt Vonnegut, Umberto Eco, Milan Kundera, Vladimir Nabokov, Sergei Dovlatov). Lühiproosa (nt Philip Roth, Jorge Luis Borges, Alice Munro). Eesti proosakirjandus. Kujunemisromaan (nt August Gailit). Ajalooline romaan (nt Jaan Kross, Karl Ristikivi, Mats Traat, Ene Mihkelson). Novelližanri areng (nt Jaan Oks, Friedebert Tuglas, Peet Vallak, Arvo Valton, Ervin Õunapuu, Mehis Heinsaar, Martin Algus, Mait Vaik). Nüüdisproosa arenguid. Omaeluloolisus (nt Maarja Kangro, Jaan Kaplinski, Tõnu Õnnepalu, Mudlum).

20. sajandi kirjandus filmikunstis (Douglas Adams, Artur Klark, Stephen King, Haruki Murakami, Mario Puzo, Hubert Selby Jr., Dona Tartt, Hunter S. Thompson, Thomas Harris, Joseph Heller).

Põhimõisted
(I) <i>Aforism, ballaad, draama, dramaatika, eepika, eepos, epigramm, hümn, jutustus, kirjandusvool, klassitsism, komöödia, luule, lüürika, lüroepika, miniatuur, novell, poeem, proosa, realism, romaan, romantism, rüütliromaan, satiir, sonett, žanr, tragöödia, valm, värssromaan</i>
(II) <i>Absurdidraama, ajalooline romaan, avangard, dadaism, eksistentsialism, ekspressionism, estetism, futurism, imažism, impressionism, kassetipõlvkond, kujunemisromaan, modernism, omaelulooline romaan, postmodernism, (süva)psühholoogiline romaan, sümbolism, sürrealism, uusromantism.</i>

V kursus „Kirjandus ja ühiskond“

Kursus võimaldab õpilasel kirjanduse kaudu paremini mõista ümbritsevat maailma, inimese ja ühiskonna suhteid, aga ka kirjanduse laiemat ühiskondlikku tähendust ja olulisust maailmas toimuvate muutuste märkamisel, teadvustamisel, mõtestamisel ja kujundamisel. Kursus, mis hõlmab olulisi kirjandus- ja mõttevoole ning ühiskonna ja kultuuriga seotud praktikaid, põhineb peamiselt 20. ja 21. sajandi kirjandusel, sest ühiskondlikud muutused on olnud neil ajajärgudel kõige suuremad ning nende tähtsus murranguline. Kursus võimaldab kirjanduse kaudu analüüsida nii mineviku kui ka tänapäeva ühiskonna probleeme. Kursus ei eelda kronoloogilist lähenemist, vaid võimaldab rakendada kontsentrilist teemaõpet ning eesti ja maailmakirjanduse võrdlevat käsitlemist.

Õpitulemused
Õpilane: 1) loeb läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost ja ühe eesti autori luulekogu, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes; 2) arutleb kirjanduse ja ühiskonna omavaheliste suhete üle, nimetab kirjandusteose loomet ja vastuvõttu mõjutavaid tegureid ja toob nende kohta näiteid; 3) iseloomustab põhjalikumalt vähemalt kahe autori loomingut, määrab nende teoste koa ajastus, voolus või rahvuskirjanduses; 4) toob loetud teosele või tekstikatkendile tuginedes näiteid ajastu ja inimese kujutamisest, arutleb teoses käsitletud ühiskondlike probleemide ja väärtuste üle; 5) analüüsib kirjandusteost mõne 20. või 21. sajandi mõtte- või kirjandusvoolu kontekstis, leiab tekstist iseloomulikke tunnuseid ja näiteid; 6) eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamisi, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust; 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.
Õppesisu
Kirjanduse positsioon ja funktsioon ühiskonnas. Kirjanduslikud institutsioonid. Kirjandusteadus ja -kriitika. Kirjanduse avaldumine avalikus ruumis ja meedias. Rahvusvahelised kirjandusauhinnad (Nobeli auhind, Hugo auhind, Booker, Pulitzeri preemia) ja eesti kirjandusauhinnad (nt, Romaanivõistlus). Kirjaniku staatus ja selle muutumine. Kirjandussaated internetis. Kirjandusfestivalid ja -üritused (Prima Vista, HeadRead, Kirjandustänav festival, luuleprömm). Kirjandusauhinnad (Maarja Kangro „Minu auhinnad“).

Kirjandus mõttevoolude mõjuväljas. Psühhoanalüüsi mõju kirjandusele (nt teadvuse vool, sürrealism, nt James Joyce „Ulysses“, Kafka „Protsess“). Eksistentsialism (nt Jean-Paul Sartre „Kinnine kohus“, Albert Camus „Võõras“ ja „Katk“). Feminism ja naisvaatepunkt kirjanduses (nt Virginia Woolf „Proua Dalloway“, Doris Lessing „Hea naabri päevik“, Elfriede Jelinek „Klaveriõpetaja“, Maarja Kangro ja Lilli Luugi novellid). Postkolonialistlik mõtteviis kirjanduses (nt Chinua Achebe „Kõik vajub koost“, Emil Tode „Piiririik“, Ene Mihkelson „Katkuhaud“, Nikos Kazantzakis).

Poliitilise tegelikkuse mõju kirjandusele. Kirjandus ja ideoloogia. Kirjandus totalitaarsetes ja demokraatlikes ühiskondades. Autori positsioon ühiskonnas. Nõukogudeaegne kirjandus, sotsialistlik realism (Vahur Afanasjev «Serafima ja Bogdan», Margus Haav «Alumiiniumist kurgid»). Dissidentlus, keelatud ja tõrjutud autorid (nt Anna Ahmatova, Aleksandr Solženitsõn, Venedikt Jerofejev). Tsensuuri haare, keelatud raamatud ja käsikirjad. Kirjandusteoste varjatud sõnumid, alltekst. Mälestuslik pagulasproosa ja -luule (Sergei Dovlatov). Keelatud teemad, nt rahvuslus (nt Hando Runneli luule), okupatsioon ja küüditamine, metsavendlus (nt Ene Mihkelson „Katkuhaud“), religioon (nt Ain Kalmus „Juudas“, Uku Masingu luule).

Kirjandus ühiskondlike protsesside peegeldajana. Võimu ja vaimu probleemistik kirjanduses. Inimese valikud ja positsioon poliitiliste muutuste keerises (nt Joseph Brodsky, Anna Ahmatova ja Bertolt Brecht luule; Mihhail Bulgakov „Meister ja Margarita“, Günter Grass „Plektrum“, Viktor Pelevin „Omon Ra“, Vladimir Sorokin „Sinine pekk“). Satiiriline ja allegooriline kirjandus (nt Mihhail Bulgakov „Saatuslikud munad“, Daniil Harms „Ootamatu jooming“, Sergei Dovlatov „Leivatöö“, Mihkel Mutt «Mägrad hernes»). (Auto)biograafia ja omaelulooline kirjandus (nt Mihkel Raud „Musta pori näkku“, Tõnu Õnnepalu romaanid, Mudlum „Mitte ainult minu tädi Ellen“, Jaan Kross «Professor Martensi ärasõit», Aita Kivi «Terapeudi surm», Jutta Kivimäe «Suur tuba»).

Kirjandus võrgustunud ja üleilmastunud kultuuris. Tänapäeva ühiskonna probleemid kirjanduses (nt võõrandumine ja individualism, tarbimiskultuur, kliimakriis, vaimne tervis, kooli- ja perevägivald, seksuaalne identiteet, nt Chuck Palahniuk „Kakluskubi“, José Saramago „Pimedus“, Sass Henno „Mina olin siin“, Irvine Welsh «Trainspotting», Frederic Beigbeder «99 francs»). Transgressiivne kirjandus (nt Charles Bukowski luule, Bret Easton Ellis „Ameerika psühhopaat“, Ilja Masodov, Vladimir Sorokin, Yuri Mamleev, Dmitri Lipskerov). Kirjandus tehnoloogiliste arengute keerises (nt ühismeedia luule, tviteratuur, hüpertekstid, interdistsiplinaarsus, videoluule). Inimese ja tehnoloogia suhted (Cixin Liu «Kolme keha probleem», ulme). Kirjandus eri meediumides (nt arvutimängud, linnaruum, reklaam, muusika, nt Dmitri Glukhovski «Metro 2033»).

Kirjandus ja tulevikuühiskonnad. Utopia ja düstopia (nt Aldous Huxley „Hea uus ilm“, Ray Bradbury „451° Fahrenheiti“, George Orwell „1984“, Ken Kesey «Lendas üle käopesa», William Golding «Kärbest jumal»). Postapokalüptiline kirjandus, katastroofiromaan (nt Cormac McCarthy „Tee“, Armin Köömägi „Lui Vutoon“, China Mieville). Alternatiivajalugu (nt Paavo Matsin „Gogoli disko“, Philip K. Dick, Michel Houellebecq «Alistumine»). Teadusulme (nt Stanisław Lem „Solaris“, Isaac Asimov „Asum“, Arkadi ja Boriss Strugatski „Hukkunud Alpinisti hotell“, «Hugo» kirjandusauhinna laureaadid).

Põhimõisted

Absurdidraama, ajalooline romaan, allegooria, alltekst, düstopia, eksistentsialism, feminism, hüpertekst, ideoloogia, interdistsiplinaarsus, ironia, katastroofiromaan, kirjanduskriitika, kirjandusteadus, modernism, omaelulooline kirjandus, postapokalüptiline kirjandus, postkolonialism, postmodernism, päevikukirjandus, psühhoanalüüs, satiir, sotsialistlik realism, teadusulme, teadvuse vool, transgressiivne kirjandus, tsensuur, tviteratuur, utopia, ökokriitika, ühismeedia luule.

V. Õppeaine „Vene keel“

TAG on ainuke kool Lõuna-Eestis, kus õpetatakse ja õpitakse vene keelt gümnaasiumiastmes nii emakeelena kui ka võõrkeelena. See tähendab, et koolis pakutakse vene keelt erineval keeleoskustasemel, mis loob mitmesuguseid metoodilisi võimalusi kombineerida eesti keele ja vene keele õpet näiteks tandemõppe ja projektõppe.

Õppeaine kirjeldus

Vene keele kui emakeele valdamine kõnes ja kirjas on isiksuse mõtlemisvõime kujunemise, vaimse arengu ning sotsialiseerumise alus ja eeldus. Vene keele õppimise kaudu kujundatakse õpilase identiteeti, samuti tema väärtushinnanguid ja -hoiakuid. Õpilane mõistab ja väärtustab kultuurilist ja keelelist mitmekesisust, keele kaudu ka eesti ja vene kultuuri eripärasid ning kokkupuutepunkte.

Gümnaasiumiõpingute jooksul kujuneb oskus kasutada korrektset keelt oma eesmärkide saavutamiseks erinevates suhtlusolukordades, arvestades kujunenud suhtlusnorme ja keelekasutustavasid. Teoreetilised teadmised vene keelest ja keele praktiline valdamine aitavad saada tänapäeva ühiskonna tegusaks liikmeks.

Eri keele- ja teabeallikate kasutamise oskus võimaldab õpilasel toime tulla erinevates eluvaldkondades ja situatsioonides. Töö tekstidega on aluseks oskusele neid mõista, analüüsida, kriitiliselt hinnata ning luua eri tüüpi ja liiki tekste.

Teoreetilised teadmised on keele praktilise valdamise aluspõhi, seepärast sisaldab gümnaasiumi ainekava kolme tüüpi õppematerjali: teadmised keelest ning praktiline keele- ja suhtlusoskus. Vene keele emakeelena kursustega püütakse anda õpilastele baasteadmistega võrdses mahus praktilisi oskusi. Praktilised kursused eeldavad õpitud teoreetiliste teadmiste rakendamist.

Gümnaasiumis läbitakse vene keeles kuus kohustuslikku kursust: „Keel, ühiskond ja kultuur“, „Meedia ja mõjutamine“, „Tekst ja stiil“, „Praktiline vene keel“, „Suulise teksti vastuvõtt ja loomine“ ja „Kirjalike tekstide vastuvõtt ja loomine“. Viimased kolm vene keele praktilist kursust täiendavad suulise ja kirjaliku teksti mõistmise ja loomise oskusi.

Hindamine

Kooliastme hinne kujuneb 6 kursuse tulemusena statsionaarses ja mittestatsionaarses õppekavas.

Kursusehinne kujuneb arvestuslike ja jooksvate hinnete tulemusena, mis ei ole kursuse jooksul väljapandud hinnete aritmeetiline keskmine. Kursusehinne kujunemist tutvustab õpetaja iga kursuse algul.

Arvestuslike hinnete hulka kuuluvad:

- **kontrolltööde hinded** (min 2, max 3 tööd kursuse jooksul, mida hinnatakse numbriliste hinnetega 0–5, vt TAGi gümnaasiumi õppekava paragrahv 3);
- **protsessihinded suuliste ja kirjalike vastuste eest** (sh praktiliste tööde, loovtööde ning individuaal- või rühmatööde eest), mida hinnatakse numbriliste hinnetega või mitmeeristavalt (A/MA);
- **hinded õppeprotsessis aktiivselt osalemise eest.**

Vähemalt rahuldava kursusehinne saamiseks on vaja sooritada 100% kontrolltöödest. Kui õpilane on mingi vene keele kursuse jooksul puudunud 50% tundidest või rohkem, on tal kohustus õpetaja nõudmisel sooritada selle kursuse lõpus hindeline arvestus.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab vene keele kui emakeele rolli individuaalse identiteedi kujundamisel, lähtudes funktsionaalsetest, eetilistest ja esteetilisest kaalutlustest;
- 2) väljendab ennast nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normide järgi, kasutab keeleallikaid;
- 3) analüüsib ja hindab kriitiliselt erinevaid tekste ning tunneb tekstide mõjutusvahendeid, kasutab sihipäraselt ja eetiliselt teabeallikaid;
- 4) teab tekstide ülesehituse põhimõtteid ja iseärasusi, loob ning analüüsib eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste;
- 5) mõistab keele tähendust ühiskonnas, tajub keele ajaloolist kujunemist, väärtustab keeleoskust;
- 6) arendab lugedes oma keeleoskust.

I kursus „Keel, ühiskond ja kultuur“

Kursuse „Keel, ühiskond ja kultuur“ õppesisus rõhutatakse keele rolli tänapäeva ühiskonnas, teadvustatakse keele ja kultuuri seoseid, aga ka vene keele eripära võrreldes teiste keeltega. Kursus annab võimaluse mõista keele arengut ajas ning selle staatust ja seisundit tänapäeval. Tähelepanu pööratakse keele varieerumisele ja erinevatele keelekihtidele sotsiaalsetes praktikates. Kursus arendab õpilase kriitilist ja loomingulist mõtlemist, keeletunnetust ja -teadlikkust.

Õpitulemused
Õpilane: 1) väärtustab vene keelt, tunneb selle eripära, teab vene kirjakeele kujunemislugu; 2) analüüsib keele rolli, funktsioone ja tähendust ühiskonnas ning suhtluses; 3) märkab ja analüüsib vene keele muutuste olemust ja arendamise peamisi suundi; 4) jälgib suulise ja kirjaliku keele norme ning etiketti; 5) teadvustab allkeelte ja keele varieerumise olemust; 6) kasutab eesmärgistatult eri keeleallikaid ja teabekeskondi.
Õppesisu
Keel ja ühiskond, keel ja isiksus. Emakeel ja identiteet. Riigikeel. Võõrkeel. Keele ja mõtlemise seos. Keelekasutuse valdkonnad ning sotsiaalsete rühmade erikeeled. Keelekasutuse ealised ja soolised erinevused. Verbaalsed ja mitteverbaalsed suhtlusvahendid. Keele funktsioonid. Keel kui vaimsete väärtuste väljendaja ning kultuuri kandja. Keel kui märgisüsteem. Maailma keeled. Keelkonnad ja keelerühmad. Rahvuskeel. Elav ja surnud keel. Loomulikud ja tehiskeeled. Euroopa Liidu ja ÜRO töökeeled. Keelte teke ja kujunemine. Kirja tekkimine. Tähestik. Slaavi kiri. Kirill ja Mefodi kui slaavi tähestiku loojad. Keel ja kõne. Suuline ja kirjalik kõne. Sõnaraamatute, entsüklopeediate, meedia- ja tarbetekstide keel. Keelte ja kultuuride vastastikused mõjud. Vene keel Eestis. Muutused tänapäeva vene keeles.

II kursus „Meedia ja mõjutamine“

Kursusel „Meedia ja mõjutamine“ keskendutakse infoühiskonnast arusaamisele, arendatakse eri liiki tekstide mõistmise, fakti ja arvamuse eristamise oskust. Tähtis on osata hankida eri allikatest teavet, analüüsida verbaalset teksti nii visuaalses kui ka audiovisuaalses keskkonnas ja tunda ära meedia mõjutamisvõtted. Samas arendatakse ka oskust kujundada ja väljendada oma arvamusi ja hoiakuid.

Õpitulemused
Õpilane: 1) tunneb tänapäevast teabekeskkonda ja selle arengut kujundavaid protsesse, selgitab kommunikatsiooni olemust ja toimumise tingimusi; 2) leiab meediateksti argumendid ja põhilised mõjutamisvõtted, selgitab teksti autori eesmärgi ning motive; 3) eristab fakti arvamusest ja usaldusväärset infot küsitavast, kontrollib infoühiku sisu tõesust, sealhulgas tõlgitud info tähendusvälja muutumist; 4) analüüsib kriitiliselt reklaami ning arutleb reklaami ja mainekujunduse teemadel; 5) tunneb meediakanaleid, analüüsib nende erijooni, iseloomustab erinevaid meediažanre; 6) analüüsib vahetu ja vahendatud kommunikatsiooni erinevusi ja osalejate taotlusi; 7) hindab kriitiliselt meediamanipulatsioone, tunneb ära propaganda, libauudised ja müüdiloomed; 8) väljendab oma seisukohta loetu, kuuldu ja nähtu kohta ning valib selleks sobivad keelevahendid; 9) analüüsib kriitiliselt oma meediakäitumist, sh sotsiaalmeedias, ja kohandab seda vastavalt olukorrale; 10) leiab viiteid ja vihjeid teistele tekstidele, tõlgendab teksti, eristab privaatset ja avalikku informatsiooni.
Õppesisu
Kommunikatsioon, kommunikatsioonimudel, kommunikatsiooni toimumise tingimused. Infoühiskond, selle iseloomulikud jooned. Meediaeetika. Meedia kui diskursuse kujundaja. Eri tüüpi meediatekstide vastuvõtu eripära. Verbaalse teksti taju heli ja pildi kontekstis. Meediatekstide usaldusväärsus. Verbaalne ja visuaalne mõjutamine. Tunde- ja faktipõhised argumendid. Keeleline manipulatsioon. Autoripositsioon, infoallikad ja nende usaldusväärsus. Kriitiline ja teadlik lugemine. Fakti ja arvamuse eristamine. Sotsiaalsete tunnuste ja müütide konstrueerimine meediatekstis. Reklaam (kommertsreklaam, poliitreklaam, sotsiaalreklaam). Reklaami sihtrühmad ja kanalid. Reklaam mainekujundusvahendina. Erandlik keelekasutus, tähelepanu äratamise võtted. Reklaami varjatud sõnum. Reklaam ja seadused. Olulisemad meediažanrid: uudis, reportaaž, intervjuu, arvamus, arvustus. Kvaliteet- ja meelelahutusajakirjanduse erinevused. Lühiülevaade meedia ajaloost. Meediakanalid: raadio, televisioon, uudiste portaalid, sotsiaalsõrgustikud. Muutused uue meedia ajastul, sotsiaalmeedia. Meediatekstide kriitiline ja teadlik lugemine.

III kursus „Tekst ja stiil“

Kursuse „Tekst ja stiil“ kaudu saavad õpilased teoreetilisi teadmisi teksti struktuurist ning mitmesugustes suhtlusoludes kasutatavate eri tüüpi tekstide loomisest, mõistmisest ja hindamisest. Kursusel vaadeldakse süvendatult teksti keele ja stiili küsimusi. Käsitletakse erinevate tekstiliikide keele- ja stiilierinevusi, vaadeldakse sõnavara stiilikihistusi ja tähendusnüansse ning kirjutamise komponente ja nõudeid eri tekstiliikide keelele.

Õpitulemustega taotletakse, et õpilane kasutab alustekste, tõlgendab neid, analüüsib keeleliselt ja stilistiliselt, refereerib, tsiteerib ja viitab. Õppesisus tegeldakse mitmesuguste keelekasutusvaldkondadega, analüüsitakse eri liiki tekstide sisu, eesmärgi, kasutuskonteksti, ülesehitust, sõnavara ning stiili. Õpilane koostab ise eri liiki tekste (sh tarbe-, meedia- ja teadustekste), kasutab sobivaid väljendusvahendeid ning teeb mõttekaid keele- ja stiilivalikuid.

Õpitulemused
Õpilane: 1) analüüsib ja võrdleb erinevaid keelekasutuse valdkondi ning eesmärgi; 2) arvestab suhtlemisel partneriga, argumenteerib oma seisukohti, esitab näiteid; 3) väljendab oma mõtteid ja tundeid, arvestab suhtlussituatsiooni ja -eesmärgi, järgib stiili- ja etiketinorme; 4) arvestab ja analüüsib tekstide stiiliomadusi, eristab stiililt erinevaid tekste nende keeletunnuste alusel; 5) tunneb tekstis ära keelelise mõjutamise viise ja vahendeid, hindab teabetekstidest leitud teavet kriitiliselt, kasutab seda sihipäraselt; 6) analüüsib teksti eesmärgi, sisu, kasutuskonteksti, ülesehitust, grammatikat, sõnavara ja stiili; 7) korrigeerib ja redigeerib oma teksti, kasutab otstarbekalt keeleallikaid ja teabekeskkondi, teeb teadlikke keelevalikuid; 8) loob alustekstide põhjal uusi tekste, refereerib ja tsiteerib ning kasutab viitamissüsteeme, väldib plagiaati; 9) rakendab omandatud sõnavara kõnes ja kirjalikus tekstiloomes.
Õppesisu
Stiil ja stilistika. Keele erinevad kasutusvaldkonnad: argi-, ilukirjandus-, teadus- ja tarbekeel. Stiilivärving ja -viga. Keele eri kasutusvaldkondade tüüpilised stiilivahendid. Teksti kommunikatiivne funktsioon. Suhtlussituatsioon. Keeleline mõjutamine. Suhtlemine internetis. Keelevalikud veebisuhtluses. Individuaalne stiil. Funktsionaalstiilid. Tekstide kasutusvaldkonnad. Tarbetekstid, nende keelelised erijooned. Teadustekstid, nende keelelised erijooned. Publiksistikatekstid, nende keelelised erijooned. Kõnekeel ja selle keelelised erijooned. Oma sõnavara rikastamise võimalused. Keele kujundlikkus ja loov keelekasutus. Ilukirjandustekstid ja nende väljendusvahendid. Tekstide võrdlev ja kriitiline analüüs: eesmärgid, kasutuskontekst, grammatilised erijooned, sõnavara, stiil. Teksti vormilised ja keelelised tunnused. Teksti sidusus. Leksikaalsed ja grammatilised sidususvahendid. Teksti sisu terviklikkus. Uurimistöö. Uurimiseesmärgi sõnastamine, uurimismaterjali kirjeldamine ja usaldusväärsus. Uurimuse struktuur. Allikate refereerimine ja tsiteerimine. Lause- ja lõiguviited, viitekirje. Võrdlemine, analüüsimine, üldistamine ja järeldamine uurimistöös.

Mitteverbaalsed teabeedastusvahendid kirjalikus tekstis: illustratsioonid, graafikud, skeemid, fotod, emotikonid jt.

IV kursus „Praktiline vene keel“

Kursuse „Praktiline vene keel“ kaudu edendatakse üldist kirjakultuuri, korratakse, parandatakse ja kinnistatakse õigekeelsus- ja kirjakeeleoskust, sealhulgas ortograafiat ja interpunktsiooni. Kursuse õppesisus pööratakse tähelepanu õigekeelsuse praktikatele, ortograafia ja interpunktsiooni kordamisele ning sõnavara rikastamisele. Harjutatakse vajaliku ortograafia- ja interpunktsiooniteabe saamiseks kasutama sõnastikke, raamatukogu katalooge ning interneti.

Praktiline vene keele oskus tähendab kirjakeele valdamist, seepärast edendatakse tekstide vastuvõtu ja loomise oskusi. Oluline on leida suhtlusolukorrale sobiv ja vestluspartnerit arvestav toon ja stiil, osata suhtlust või teemat alustada, arendada ja tõrjuda. Tähtis on eristada meediakanalites faktiinfot ja arvamust, olla valmis esitama täpsustavaid küsimusi ja vastuväiteid. Kuulamisoskuse arendamise eesmärk on mõista suhtlussituatsiooni ja vestluspartnerit.

Õpitulemused
Õpilane: 1) väärtustab kirjaoskust inimese kultuursuse ja haridustaseme näitajana; 2) parandab ja kinnistab oma õigekeelsus- ja kirjakeeleoskust; 3) loob ja vormistab kirjalikke tekste vastavalt õigekirja- ja grammatikareeglitele; 4) kasutab tekstiloomes vajalikke (veebi)sõnastikke; 5) loeb erinevaid tekste, arendab oma kirjaoskust ja rikastab sõnavara.
Õppesisu
Ortograafia. Vene ortograafia peamised printsiibid. Täishäälikute õigekiri sõna lihttüves. Täishäälikute õigekiri ж, ч, ш, щ, ц järel eri sõnaliikidesse kuuluvate sõnade lihttüves, sufiksis ja sõnalõpus. Kaashäälikute õigekiri sõna lihttüves. Nimisõnade, omadussõnade, kesksõnade käändelõppude ja tegusõna pöördelõppude õigekiri. Eesliidete õigekiri. ъ ja ь kasutamine vene sõna- ja laensõna-õigekirjutuses ж, ч, ш, щ järel eri sõnaliikidesse kuuluvates sõna- ja laensõna-õigekirjutuses. Kokkukirjutamine ja sidekriips eri sõnaliikide puhul ning sõna- ja laensõna-õigekirjutamisel компонентидега пол- ja полу-. Sufiks-õigekirjutamine eri sõnaliikides. н ja нн eri sõnaliikides. не kokku- ja lahkukirjutamine eri sõnaliikidega. не ja ни eristamine. Määrsõna-õigekiri. Arvsõna-õigekiri. Tuletatud ees- ja sidesõna-õigekirjutamise komplitseeritud juhud. Suurtähtede õigekirjutuse rasked juhud. Interpunktsioon. Vene interpunktsiooni printsiibid. Lauselühendiga lihtlause. Kirjavahemärgid üksikute, korduvate ja paarissidesõnadega koondlauses. Lause kõrvalliikmete kirjavahemärkidega eraldamine. Kirjavahemärgid täpsustava, selgitava ja täiendava tähendusega lauseliikmete puhul. Kirjavahemärgid kiilsõna- ja kiillausetega ning ütte ja hüüdsõnadega lausetes. Võrdlustrindid. Tarindid sidesõnaga как.

Kirjavahemärgid rind-, põim- ja sidesõnata lauses.

Jutumärgid ja teise isiku kõne: tsiteerimisviisid, kirjavahemärgid teise isiku sõnu ning dialoogi edastades.

Epigraafi vormistamine.

Süstemaatiline sõnavaraarendus (nt harvem esinevad sõnad, sõnamoodustus). Sõnavara täiendamine, kinnistamine ja praktiline kasutamine.

V kursus „Suulise teksti vastuvõtt ja loomine“

Kursus „Suulise teksti vastuvõtt ja loomine“ aitab edukalt sotsialiseeruda erinevates situatsioonides, laiendab õpilase silmaringi, arendab keeleoskust erinevates suhtlusolukordades ja -tingimustes. Kursuse jooksul õpitakse tundma suulise kommunikatsiooni eripära, erinevaid suhtlusviise, tegeldakse suuliste tekstide vastuvõtu, kriitilise hindamise ja mõistmisega. Keskendutakse suuliste tekstide (kõne) loomisele lähtuvalt suhtluseesmärgist, edendamaks õpilase sotsiaalset pädevust ja suhtlemisoskust.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teadvustab vene keele rolli suhtlemisel erinevate partneritega;
- 2) koostab eri allikatest pärineva info põhjal suulise kokkuvõtte või teeb ettekande;
- 3) edastab oma tundeid, mõtteid ja hinnanguid nii isiklikus, avalikus kui ka ametlikus suhtluses;
- 4) kuulab avalikku esinemist, hindab seda kriitiliselt, esitab ettekandjale küsimusi;
- 5) loob suulisi tekste vastavalt suhtluseesmärgile ja -olukorrale;
- 6) argumenteerib veenvalt ja selgelt ning kaitseb oma seisukohti aruteludes;
- 7) võtab vastu ja loob ise eri stiilis suulisi tekste.

Õppesisu

Suulise kõne üldjooned: erinevus kirjalikust kõnest, suulise kõne omapära, spontaanne ja semispontaanne kõne, suulise kõne situatsioonid ja tüübid, suulise kõne struktuur ja keelelised vahendid. Kõne põhiomadused: sisukus, loogilisus, kohasus, täpsus, puhtus, õigsus, rikkus, ilmekus. Kõne sisukus, informatiivsus. Sõnakasutuse täpsus. Sünonüümid, paronüümid, mitmetähenduslikud sõnad, homonüümid.

Suuline kõnekeel kirjakeele liigina. Dialoog ja selle põhiomadused: spontaansus, eesmärgid (infovahetus, info saamine, palve, hoiatus jne), repliikide pikkus, struktuuri vastavus eesmärkidele, lühendatud laused, kõnekeelele loomulik foneetika ja intonatsioon. Sünonüümide roll kõnekeeles (täheendus, stilistika). Kõnekeele etikett.

Suuline ametlik kõne: põhiomadused, aktuaalsed tüübid ja nende eripära vastavalt teksti eesmärgile. Ametlikus kõnes dialoog ja monoloog. Intonatsiooni ja žestide roll. Ametlikus keeles kasutatavad normid ja konstruktsioonid (sh stambid ja sabloonid). Ametlik vestlus, koosolek.

Suuline teaduskõne: erisused, keelelised vahendid, terminoloogia mõiste, informatiivne žanr. Loengu ülesehitus, konspekteerimine. Ettekanne: teema, allikad, ülesehitus, esitus. Kriitikakultuur. Ettekande hindamiskriteeriumid. Laensõnade roll teadustekstis ja üldises kõnekultuuris.

Suuline avalik kõne: erisused ja žanrid. Diskussioon, selle eesmärgid ja tüübid. Argumenteerimine. Intervjuu, selle struktuur, küsimuste esitamine. Kõnekultuur: parasiitväljendid ja žargonismid. Oraatorikõne, selle liigid, eesmärgid ja sisu. Kommunikatsiooni ebaõnnestumised.

VI kursus „Kirjalike tekstide vastuvõtt ja loomine“

Kursuse „Kirjalike tekstide vastuvõtt ja loomine“ raames antakse õpilasele võimalus analüüsida ja mõista eri liiki tekste, leida vajalikku infot ning kasutada seda argumenteerimisel ja oma arvamuse sõnastamisel. Suur roll on intellektuaalse omandi tähtsustamisel ja autoriõiguste järgimisel.

Õpitulemustega taotletakse, et õpilane koostab eri liiki tekste, väljendab end eri vormides ja stiilides täpselt, asjakohaselt ja väljendusrikkalt, rakendades õigekeelsusalaseid teadmisi ja oskusi ning tänapäeva vene keele leksikaalseid norme.

Kursuse õppesisu õpetab mõistma ja koostama eri tüüpi ja eri liiki kirjalikke tekste, arendab oskust analüüsida tekstide sisu ja ülesehitust, hinnata neid kriitiliselt, sh ära tunda valeinfot, koostada etapiviilise kirjutamisprotsessi käigus ise eri liiki tekste, kasutades neile iseloomulikke väljendusvahendeid ja järgides üldisi õigekeelsusnorme. Õppesisu fookuses on meedia- ja tarbetekstid, mida õpilane elulistes situatsioonides kõige sagedamini kohtub.

Õpitulemused
Õpilane: 1) loetleb kirjaliku keelekasutuse erijooni ning väljendab end kirjas korrektselt; 2) argumenteerib veenvalt ja selgelt ning kaitseb oma seisukohti kirjalikult; 3) hindab kriitiliselt eri allikatest pärinevat infot ja seisukohti, koostab nende põhjal kirjaliku kokkuvõtte; 4) toimetab tagasiside põhjal enda koostatud kirjalikke tekste, annab tagasisidet teiste tekstidele; 5) iseloomustab erinevaid meedia- ja tarbetekste, kirjutab arvamust ja arvustust; 6) analüüsib kriitiliselt reklaami ning arutleb reklaami ja mainekujunduse teemadel; 7) omandab peamiste ametlike dokumentide kasutamise ja vormistamise nõuded; 8) valdab vene kirjakeelt, järgib õpitud keelereegleid, kasutab elektroonilisi keeleallikaid; 9) võtab vastu ja koostab ise eri liiki kirjalikke tekste.
Õppesisu ja põhimõisted
Kirjalik keel, selle iseloomustus ja erinevus suuliselt kõnest. Tekstitüübid: jutustav, kirjeldav ja arutlev tekst. Tekstiliigid: kirjand ja essee. Arutlev kirjand, selle ülesehitus. Argumentide liigid. Essee kui vaba tekstitüüp. Konspekt ja referaat. Meediatekstid. Publitsistika. Eri liiki meediatekstide vastuvõtu eripära. Uudis, intervjuu, reportaaž, kolumn, arvustus. Reklaami eesmärgid ja liigid. Kirjalikud meediatekstid ja nende usaldusväärsus. Verbaalne ja visuaalne mõjutamine. Elektroonilised ja trükiväljaanded. Tarbetekstid. Avalduse, juhendi, volituse, allkirjastatud töendi ja CV kirjutamine. Ametlik kiri. Ametlikud tekstid elektroonilisel kujul. Tekstide loomine internetis. Internetisuhtluse etikett. Teksti eesmärgi ja vaatenurga mõistmine. Eri liiki kirjalike tekstide väljendusvahendid ja mõjutamisvõtted.

VI. Õppeaine „Eesti keel teise keelena“

Õppeaine kirjeldus

Muu kodukeelega õpilased õpivad eesti keelt teise keelena eesmärgiga lõimuda Eesti ühiskonda, osaleda aktiivselt ühiskondlikus tegevuses, jätkata õpinguid eesti keeles ning tulla edukalt toime tööturul. Õppekava seab eesmärgiks jõuda gümnaasiumi lõpuks eakohase C1-keeleskustasemeni. Nii kõrge keeleskustaseme saavutamiseks on oluline kasutada keele- ja kultuurikeskkonna kõiki võimalusi. Lisaks tõhusale õppele eesti keele tundides toetab eesti keele oskuse arengut eestikeelne aineõpe, aga ka aktiivne suhtlemine väljaspool kooli, huvihariduses jm.

Eesti keele kui teise keele õpe lähtub Euroopa keeleõppe raamdokumendi ja selle lisade, sh sõsarväljaande põhimõtetest ning nendes kirjeldatud keeleskustasemetest. Eesti keele teise keelena tundides kasutatakse tänapäevaseid ja kaasahaaravaid õppematerjale ning autentseid lugemis- ja kuulamistekste, mis hoiavad õpilasi kursis ühiskonnas toimuvaga ja toetavad eesti keeles kasutamise soovi. Keeletundides kasutatakse aktiivõppemeetodeid, mis toetavad eri õpistiiliga õpilasi, võimaldavad õpilastel keelt eesmärgipäraselt kasutada ning aitavad kujundada keelest süsteemse arusaamise.

Õppeprotsessis arendatakse oskust teha koostööd ja töötada iseseisvalt ning kasutada tõhusaid keeleõppevõtteid. Kasutatakse keelekeskkonna võimalusi: suunatakse jälgima eestikeelset meediat, suhtlema eesti keeles väljaspool koolitunde, osalema eestikeelsetel üritustel, kutsutakse tundidesse eesti keelt kõnelevaid külalisi jmt. Eesti keelt õppides väärtustatakse ka teisi keeli ja kultuure, eriti õpilaste päritolukultuuri.

Eesti keele kui teise keele õppes keskendutakse viiele laiale teemavaldkonnale: Eesti ja maailm; kultuur ja looming; keskkond; haridus ja töö; inimene ja ühiskond. Iga valdkonnaga tegeldakse korduvalt vastavalt õpilaste keeleskustasemele, kogemustele, huvidele ning vajadustele. Valdkonnad on igapäevaelus omavahel põimunud ning samamoodi käsitletakse neid ka keeleõpetuses. Eesti keele tunnis suheldakse eesti keeles.

Eesti keele kui teise keele õpetaja teeb koostööd eesti keeles õpetavate muude ainete õpetajatega, et toetada teiste ainete omandamist keeleliselt ning aidata õpilastel näha õppeainete vahelisi seoseid.

Eesti keele kui teise keele õpetamisel lähtutakse ainevaldkonna üldpõhimõtetest.

Hindamine

Õpitulemusi hinnates lähtutakse TAGi gümnaasiumi õppekavas, gümnaasiumi riikliku õppekava üldosas ning teistes hindamist reguleerivates õigusaktides sätestatust. Õpilasele selgitatakse, et hindamine on õppeprotsessi loomulik osa. Õpilast informeeritakse sellest, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid. Eesti keele oskuse hindamine lähtub suhtlustoimingute õpitulemustest, kursuste hinnatavad aspektid koos üldandmete ja õpitulemustega sisalduvad lisa 1. Õppesisu koostöise kavandamise käigus (vt lisa 2) seostatakse igal kursusel käsitletavat teemat osaoskuste õpitulemustega, täpsustatakse hinnatavad aspektid, valitakse sobivad kontrollivormid ja koostatakse vastavad hindamisvahendid.

Õpitulemusi hinnatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetega. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste) ning kirjalike ja/või suuliste praktiliste tööde ning tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekava taotletavatele õpitulemustele. Hoiakuid ja väärtusi sisaldavatele õpitulemustele antakse sõnalist tagasisidet.

Õpitulemuste kontrollivormid on mitmekesised. Kasutatakse nii kokkuvõtvat kui ka kujundavat, sh enese- ja vastastikhindamist. Õpetaja ja kaasõpilased annavad tagasisidet õpilase tugevate külgede ja vajakajäämiste kohta ning teevad ettepanekuid edaspidist arengut toetavateks tegevusteks. Õpilane märkab oma edusamme ja oskab kasutada saavutatut edasisel õppimisel. Õpilane seab ise endale õpieesmärgid ning annab oma

teadmistele ning oskustele hinnanguid. Õpilasele luuakse võimalusi oma keeleoskustaseme jälgimiseks ja hindamiseks, mida toetab õpimapi ja Euroopa keelemapi kasutamine õppetöös.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Gümnaasiumilõpetaja saavutab C1-keeleskustaseme, mis tähendab, et ta

- 1) väärtustab eesti keelt kui kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendit;
- 2) tunneb ja kasutab eestikeelset meediat, jälgib Eestis toimuvat;
- 3) mõistab üksikasjalikult pikemaid ja keerukamaid eri valdkonna tekste;
- 4) kasutab keelt loomulikult, paindlikult ja tulemuslikult enamikes suhtlusolukordades;
- 5) arutleb olulistel ühiskondlikel teemadel; väljendab, põhjendab ja kaitseb oma arvamusi ja seisukohti täpselt ja ladusalt;
- 6) kirjutab sobiva ülesehituse ja väljenduslaadiga eri žanris ja stiilis tekste.

Üldised õpitulemused

- 1) mõistab eri pikkuse ja keerukusega ning eri žanridesse ja liikidesse kuuluvaid suulisi ja kirjalikke tekste;
- 2) jälgib ja mõistab eri teemadel ettekandeid, mõttevahetust ja väitlust, suudab vajaliku teabe konspekteerida;
- 3) mõistab huumorit, ironiat, allteksti ja idiomaatilist kõnepruuki sisaldavat teksti;
- 4) saab aru keerukamate tegevusjuhistest, toodete ja teenuste tutvustustest ning muudest juhenditest ja juhistest;
- 5) leiab, sünteesib, teeb kokkuvõtte ja edastab eri allikatest pärit teavet ning seisukohti;
- 6) väljendub selgelt ja täpselt, ladusalt ja loomulikult, paindlikult ja mõjusalt enamikes suhtlusolukordades;
- 7) peab selge ja loogilise ettekande keerukal teemal, arendab mõtet, laiendab ja põhjendab oma seisukohti, seob allteemasid ja teeb sobiva kokkuvõtte;
- 8) osaleb arutelus, väitleb abstraktse teema üle, põhjendab oma seisukohti ja teeb kaaslastega koostööd;
- 9) kirjeldab selgelt ja üksikasjalikult, kuidas mingit toimingut läbi viia ning edastab ladusalt juhiseid;
- 10) kirjutab argumenteeritud arvamustekste keerukamatel teemadel, kasutab mitmest allikast pärit teavet, arendab mõtet, esitab põhjendatud poolt- ja vastuväiteid, seob allteemasid ja teeb sobiva kokkuvõtte;
- 11) kirjutab loovtekste isikupärasel stiilis;
- 12) valdab rikkalikku sõnavara ja mõistab kujundlikku keelt, väljendub selgelt, ladusalt ja varieeruvalt;
- 13) valdab grammatika tarindeid;
- 14) hääldab sõnu ja lauseid selgelt ja loomulikult;
- 15) arvestab keeleliste vahendite valikul suhtluse eesmärki, partnerit ja olukorda;
- 16) ühendab lausungid selgelt ja loogiliselt sidusaks tekstiks, liigendab teksti lõikudeks;
- 17) järgib õigekirjareegleid.

Suhtlustoimingute õpitulemused ja seos õppetegevustega

Suulise teksti mõistmine

Suulise teksti vastuvõtu õpitulemuste all on esitatud ühesuunaline suulise teksti mõistmine, nt kellegi suulise esituse, teiste omavahelise vestluse või audiovisuaalsete tekstide jälgimine ja mõistmine. Kuulamine vestluse käigus on esitatud suulise keelekasutuse õpitulemuste juures.

Ainekava õpitulemused	Soovituslikud õppetegevused
1) mõistab eri pikkuse ja keerukusega ning eri žanridesse ja liikidesse kuuluvaid suulisi tekste; 2) jälgib ja mõistab eri teemadel ettekandeid, mõttevahetust ja väitlust, suudab vajaliku teabe konspekteerida; 3) mõistab huumorit, irooniat, allteksti ja idiomaaatilist kõnepruuki sisaldavat teksti; 4) saab aru keerukamatest tegevusjuhistest, toodete ja teenuste tutvustustest ning muudest juhenditest ja juhistest; 5) valdab rikkalikku sõnavara ja mõistab kujundlikku keelt.	Üldine suuline mõistmine. Pikemast jutust abstraktsel ja keerukal teemal arusaamine. Pika arutluse jälgimine isegi siis, kui selle ülesehitus ei ole selge ja mõtteseosed on vaid aimatavad ja neid ei panda sõnadesse. Idiomaatiliste ja argiväljendite tundmine. Teiste omavahelise vestluse mõistmine. Teiste omavahelise keeruka mõttevahetuse jälgimine rühmaarutelus ja väitluses. Iga osaleja suhtumise tabamine elavas arutelus, kus kõnevoorud kattuvad, esineb kõrvalekaldumisi ja argikeelseid idiomaaatilisi väljendeid, kui esitus on loomuliku kiirusega ja keelevariant tuttav (intervjuud, tele- ja raadiosaated, vaidlused, debatilised jms). Elava esituse mõistmine. Loengute, mõttevahetuste ja väitluste jälgimine. Teadaannete ja juhiste mõistmine. Vajaliku info kätte saamine isegi kehva kvaliteedi ja moonutatud heli ja/või visuaaliga vanadest salvestistest või avalikest teadaannetest, nt rongijaamas, staadionil. Keeruka tehnilise info mõistmine (nt tegevusjuhised või tuttavate toodete ja teenuste tutvustused). Videopildita ülekannete ja salvestiste mõistmine. Eri laadi salvestiste ja ülekannete mõistmine (sh sõnumid, ilmated, jutustatud lood, ilukirjanduslikud tekstid (audioreamatud), uudised, intervjuud ning dokumentaalsaadet), tabades peenemaid nüansse (nt varjatud hoiakud ja osalejate omavahelised suhted). Audiovisuaalne mõistmine (telesaadete, filmide ja videote vaatamine.) Filmi sisust arusaamine, põhisisu tabamine (sh üksikasjade, nüansside, vihjelise tähenduse, slängi ja idiomaaatilise kõnepruugi tabamine). Keerukatest teleülekannetest üksikasjalik mõistmine (nt päevakajalised saated, intervjuud, arutelud ja jutusaated).
Hindamine	
Teiste omavahelise vestluse mõistmisel hinnatakse: tekstist arusaamist; teemakohaste sõnade, fraaside jne tabamist ja seostamist; ajalise järjestuse tabamist (nt lugudes); oskust tabada esineja meeleolu, hoiakuid ja seisukohti ning suhtumist ja sotsiokultuurilisi vihjeid.	

Elava esituse mõistmise puhul hinnatakse: oskust teha kokkuvõtteid ning järeltõlget kuuldud loengute, mõttevahetuste ja väitluste põhjal.

Teadaannete ja juhiste mõistmisel hinnatakse: suuniste ja üksikasjalike juhiste mõistmist ning teadaannete tuuma tabamist.

Videopildita ülekannete ja salvestiste mõistmisel hinnatakse: konkreetse info leidmist; põhisisu ja olulise info mõistmist; tähtsa info tabamist; esineja meeleolu, hoiakute ja seisukohtade äratundmist.

Telesaadete, filmide ja videote vaatamisel hinnatakse: põhisisu sh üksikasjade, nüansside ja vihjelise tähenduse tabamist; slängi ja idiomaaatilise keelekasutuse mõistmist.

Allikaid õppematerjalide koostamiseks

Tele- ja raadiosaated, sh noortesaated, uudistesaaed, arutelusaated, jutusaated

[UTTV](#) (Tartu Ülikooli Televisioon) ettekanded, loengud jm salvestised

[Podcastid](#)

[Ühe minuti loengud](#)

[Tagasi kooli e-tunnid](#)

[Ööülikooli](#) saated

EV presidendi [Alar Karise kõned](#)

[Raadioteatri](#) kuuldemängud ja järjejutud (nt Urmas Vadi „Käabussiga“)

Filmid: „Apteeker Melchior“ (kõik osad), „Soo“, „Tõde ja Õigus“, „Mandariinid“, „Nullpunkt“, „Nimed marmortahvilil“, „Klass“, „Ristumine peateega“, „1944“, „November“, „Sügisball“, „Vigased pruudid“, „Kalev“, „Vari“, „Vaba raha“

Kirjaliku teksti mõistmine

Lugemine on teksti vastuvõtu toiming, mille eesmärk on mõista kirjalikku teksti. Euroopa keeleõppe raamdokumendis ja selle [sõsarväljaandes](#) käsitletakse keelekasutaja toimimist neljas valdkonnas: isiklik, avalik, töö ja haridus. Sellest tulenevalt nähakse ka tekstide kuulumist samadesse valdkondadesse. Teksti mõistmist toetavad teksti mõistmise erinevad strateegiad, nt tähenduse tuletamine konteksti põhjal, tekstiosa korduv ülelugemine, eesmärgist lähtuva lugemistüübi valimine jm.

Ainekava õpitulemus	Soovituslikud õppetegevused
1) mõistab eri pikkuse ja keerukusega ning eri žanridesse ja liikidesse kuuluvaid kirjalikke tekste; 2) mõistab huumorit, irooniat, allteksti ja idiomaaatilist kõnepruuki sisaldavat teksti; 3) saab aru keerukamate tegevusjuhistest, toodete ja	Üldine kirjaliku teksti mõistmine Pikkade keerukate tekstide mõistmine üksikasjalikult. Eri laadi tekstide mõistmine (sh ilukirjandustekstid, ajalehe- või ajakirjaartiklid ja ainealased akadeemilised tekstid, kui on võimalik lugeda mitu korda ja kasutada teatmeallikaid). Kirjavahetuse lugemine Igasuguste kirjade mõistmine, kui on võimalik aeg-ajalt sõnaraamatut kasutada. Otseselt või kaudselt väljendatud hoiakute, emotsioonide ja arvamuste mõistmine e-kirjades, arutelu foorumites, blogides jne, kui on

teenuste tutvustustest ning muudest juhenditest ja juhistest; 4) leiab, sünteesib, teeb kokkuvõtte ja edastab eri allikatest pärit teavet ning seisukohti; 5) ühendab lausungid selgelt ja loogiliselt sidusaks tekstiks, liigendab teksti lõikudeks.	võimalik lugeda mitu korda ning kasutada teatmeallikaid. Slängisõnade, idioomide ja naljade tajumine erakirjades. Lugemine tekstist ülevaate saamiseks Kiire ja paralleelne läbivaatamine mitu oma valdkonda käsitlevat allikat (artiklid, ettekanded, veebilehed, raamatud jne) ja otsustamine, kas mingi tekstiosa on käsil oleva ülesande lahendamiseks asjakohane või kasulik. Lugemine info hankimiseks ja arutlemiseks Info, mõtete ja arvamuste kogumine spetsiifilistest allikatest. Ainealaste artiklite mõistmine, kui on vajadusel võimalik sõnaraamatust kontrollida, kas ta on terminit õigesti mõistnud. Eri laadi pikkade keerukate tekstide üksikasjalik mõistmine, mis tulevad ette avalikus, töö- ja hariduselus, tabades pisimaid detaile, k.a hoiakuid ning arvamuste sõnastamata nüansse. Juhiste lugemine Pikkade keerukate kasutusjuhendite ja tegevusjuhiste üksikasjalik mõistmine uue seadmega töötamiseks, olenemata sellest, kas need on tema igapäevaeluga seotud või mitte, kui on võimalik raskeid osi üle lugeda. Ajaviitelugemine Eri laadi kirjanduslike tekstide lugemine ja hindamine, kui saab lugeda mõnd kohta mitu korda ja kasutada soovi korral teatmeallikaid. Tänapäeva kirjanduse ja muudes ühiskeskes või tuttavas keelevariandis tekstide raskusteta lugemine, tajudes varjatud tähendust ja mõtteid (nt igapäeva teemadest sh hobid, sport, ajaviitetegevus, loomad ja konkreetsetest olukordadest kõikvõimalike abstraktsete ja kirjanduslike teemadeni); Vihjete tabamine ja järeldamine Järelduste osav tegemine kontekstis, grammatikas ja sõnavalikus peituvate vihjete toel hoiakute, meeleolu ja kavatsuste kohta ning ennustamine, mis edasi saab.
Hindamine	
Üldise kirjaliku teksti mõistmise puhul hinnatakse oskust mõista üksikasjalikult eri laadi kirjalikke tekste. Kirjavahetuse lugemisel hinnatakse oskust mõista igasuguseid kirju, sh otseselt või kaudselt väljendatud hoiakuid, emotsioone ja arvamusi e-kirjades, arutelufoorumites, blogides ning slängisõnu, idioome ja nalju erakirjades. Lugemisel tekstist ülevaate saamiseks hinnatakse olulise info äratundmist, oskust kiiresti pikki keerukaid tekste läbi vaadata, et leida asjakohased detailid. Lugemisel info hankimiseks ja arutlemiseks hinnatakse oskust tutvuda hoolikalt sellise kirjaliku tekstiga, mis on mingi konkreetse info hankimiseks vajalik. Juhiste lugemisel hinnatakse oskust lugeda juhiseid hankimise eesmärgil. Ajaviitelugemisel hinnatakse oskust käsitleda nii kirjalikku kui ka ilukirjandust ja muid tekste; Vihjete tabamise ja järeldamise puhul hinnatakse oskust teksti arutluskäigu paremaks mõistmiseks märgata sidusvahendeid (arvulised, ajalist järgnevust ja loogilisi seoseid väljendavad) ja olulisemate	

lõikude rolli kogu teksti ülesehituses ning osalust keskenduda põhipunktidele ja kasutada mõistmise kontrollimiseks konteksti vihjeid.

Allikaid õppematerjalide koostamiseks

Lugemiseks, sh kirjutamisülesannete alustekstideks sobilikud allikad ja materjalid on kirjad, e-kirjad, blogid, postitused, aruteluforumid, teemakohased ajalehe- ja ajakirjaartiklid, ettekanded, veebilehed, kasutusjuhendid, ilukirjandus, ajakirjandus.

Ajakirjandus: Eesti Loodus, Edasi, Horisont, Eesti Mets, Imeline Teadus, [Oma Keel](#), ERR (nt arvamuskirjandus, [Novaator](#)), [Müürileht](#), [Värske Rõhk](#), [Sirp](#),

Ilukirjandus: A.-H. Tammsaare „Tõde ja õigus”, I. Hargla sari „Apteeker Melchior”, M. Karu „Nullpunkt”, K. Raudsepp „Mina, sina, nemad”, „Kadri”, L. Roomets „Üks väike valge tuvi”, L. Roomets „Üks väike valge sulg”, L. Roomets, H. Künnapas „Uus tüdruk”, T. Sepp „Allikahaldjas”, J. Kross „Keisri hull” jt

Kirjalik keelekasutus

Kirjalikus keelekasutuses eristatakse kirjalikku tekstiloomet, kirjalikku suhtlust ning kirjalikku vahendamist. Vahendamine, näiteks artikli põhiseisukohtade refereerimine, graafiliselt eritatud andmete kirjeldamine, loengu või ettekande konspekteerimine teistele arusaadavalt on olulised keeleteoiminguks gümnaasiumiõppes, sh uurimistöö koostamisel.

Ainekava õpitulemused	Soovituslikud õppetegevused
1) Õpilane kirjeldab selgelt ja üksikasjalikult, kuidas mingit toimingut läbi viia, ning edastab ladusalt juhiseid;	KIRJALIK TEKSTILOOME Üldine kirjalik tekstiloomet Selgete, hea ülesehitusega tekstide kirjutamine keerukamatel teemadel (nt esseed, arvamuskirjandus jm), seejuures olulise rõhutamine, oma seisukohtade laiendamine ning selgituste, põhjenduste ja asjakohaste näidetega toetamine.
2) kirjutab argumenteeritud arvamustekste keerukamatel teemadel, kasutab mitmest allikast pärit teavet, arendab mõtet, esitab põhjendatud poolt- ja vastuväiteid, seob allteemasid ja teeb sobiva kokkuvõtte;	Erinevate žanrite struktuuri ja tavade kasutamine (adressaadi, teksti tüübi ja teemast lähtuvalt sobiva tooni, stiili ja registri valimine). Loovkirjutamine Selgete, üksikasjalike, hea ülesehitusega ja viimistletud kirjelduste või loovtekstide isikupärasel ja loomulikus stiilis kirjutamine. Idioome ja huumori kasutamine kirjalikes töodes.
3) kirjutab loovtekste isikupärasel stiilis;	Kultuurisündmuste (nt näidend, film, kontsert) või kirjandusteoste üksikasjalike arvustuste kirjutamine.
4) valdab rikkalikku sõnavara ja mõistab kujundlikku keelt, väljendub selgelt, ladusalt ja varieeruvalt;	Ülevaated ja arutlevad tekstid Selgete hea ülesehitusega tekstide kirjutamine etteantud teemadel, tähtsaima info esiletõstmine. Seisukohtade laiendamine ja toetamine. Alapunktide, põhjenduste ning asjakohaste näidete esitamine.

5) valdab grammatika tarindeid; 6) ühendab lausungid selgelt ja loogiliselt sidusaks tekstiks, liigendab teksti lõikudeks; 7) järgib õigekirjareegleid.	KIRJALIK SUHTLUS Üldine kirjalik suhtlus Selge ja täpne väljendamine, paindlik ja tulemuslik suhtlemine kirjavahetuses (e-kirjad, seletuskirjad, kaebused, kaastundeavaldused jne). Kirjavahetus Selge ja täpne ennast väljendamine isiklikus kirjavahetuses (paindlik ja mõjus keelekasutus). Ametlike kirjade väljendusriikas ja korrektne koostamine (nt selgituskirjad, avaldused, soovituskirjad, kaebused, toetus- ja kaastundeavaldused). Teated, sõnumid, ankeedid Isiklike ja ametialaste teadete vastuvõtmine ja jätmine (st vajadusel selgituste küsimine või üksikasjade täpsustamine). KIRJALIKUD VAHENDAMISTOIMINGUD Andmete selgitamine (graafikult, diagrammilt jne) Oma huvivaldkonda käsitlevate keerukate diagrammide, jooniste jm visuaalsete materjalide tõlgendamine ja üksikasjalik kirjeldamine. Loovteksti (ka kirjandusteose) analüüsimine ja kriitiline hindamine Selgitamine, kuidas teos publikut köidab (nt vastab ootustele või mõjub ootamatult). Kahte teose, nende teemade, tegelaste ja stseenide võrdlemine, käsitledes sarnasusi ja erinevusi ning selgitades nendevaheliste seoste olulisust. Teose kohta oma arvamuse väljendamine ja põhjendamine, märgates teemat, struktuuri ja vormi iseloomustavaid tunnuseid ning viidates teiste arvamustele ja väidetele. Märkmete tegemine (loengus, seminaril, koosolekul jne) Huvivaldkonna loengute ja ettekannete konspekteerimine teistele arusaadavalt. Olulisena tunduvate seisukohtade ülesmärkimine.
Hindamine	
Üldise kirjaliku teksti loomisel hinnatakse oskust kirjutada selgeid, hea ülesehitusega tekste ning oskust kasutada eri žanrite struktuuri ja tavasid. Loovkirjutamisel hinnatakse oskust kirjutada erinevaid loovtekste, nt päeviku sissekanded, elulood, luuletused, hea ülesehitusega ja väljaarendatud kirjeldustega loomingulised tekstid. Hinnatakse ka teksti keerukust (tekst on žanrinõudeid järgiv, ladus, selge, hea ülesehitusega). Loovkirjutamisel hinnatakse ja teksti sõnastust ja õigekirja. Ülevaadete ja arutletavate tekstide kirjutamisel hinnatakse teksti sisu tuttavatest huvivaldkonna teemadest ja tavapärasest faktiteabest kuni keeruliste akadeemiliste ja erialateemadeni; teksti tüüpi, lühikestest ülevaadetest ja plakatitest kuni keerukate argumenteerivate tekstideni või tekstideni, mis annavad kriitilise hinnangu ettepanekutele või kirjandusteostele; teksti sidusust, lihtsate sidusvahendite kasutamisest ladusate, mõjusalt ja loogiliselt liigendatud tekstideni. Üldise kirjaliku suhtluse hindamisel hinnatakse oskust selgelt ja täpselt väljenduda, suheldes lugejaga paindlikult ja tulemuslikult.	

Kirjavahetuses hinnatakse sõnumi tüüpi (lihtsatest isiklikest sõnumitest üksikasjalikuma isikliku ja ametialase kirjavahetuseni) ning keelekasutust.

Kirjalikes vahendamistoimingutes hinnatakse lähteteksti andmete vahendamise täpsust ja üheselt mõistetavust.

Allikaid õppematerjalide koostamiseks

Kirjutamiseks sobilikud tekstiliigid on arutlus, arvamusaluse, arvustus, ametlik kiri, motivatsioonikiri, järelepärimiskiri, aruanne jm. Alustekstidena saab kasutada vastava tekstiliigi tekste, lugemise alapeatükis 4.2.2 ja kuulamise alapeatükis 4.1.2 loetletud allikaid, aga ka õppesisu teemavaldkondade kirjeldustes esitatud linke ja viiteid.

1) Arutluse kirjutamise õppimiseks-õpetamiseks sobivad nt taskutark.ee materjalid

- [Arutluse liigid](#)
- [Arutleva kirjandi kirjutamise etapid](#)
- [Kirjandi teema ja pealkiri](#)
- [Argumentatsioon](#)

Abiks võib olla ka Sirje Nootre eesti keele riigieksamiks valmistava veebimaterjali „Nutikalt eksamile“ [kirjutamise osa](#).

[Väljendeid arvamuse väljendamiseks](#) leiab Sõnaveebist.

Ehala jt esitlus [Tekstilooma õpetus](#)

Meediataip. [Mis vahe on faktil ja arvamusel?](#)

[Nipid teatriarvustuse kirjutamiseks](#) Eesti draamateatrilt

2) Tarbetekstide koostamise õppimiseks-õpetamiseks sobivad Sõnaveebi materjalid rubriigist „Õpime eesti keelt“

- [Ametlik ja poolametlik kiri](#)
- [Järelepärimine](#)
- [Kaaskiri](#)

3) Kirjavahemärkide kasutamise õppimiseks-õpetamiseks sobivad

- [Ülevaade kirjavahemärkide kasutamisest](#) Sõnaveebis
- [Kirjavahemärkide kasutus](#) taskutark.ee keskkonnas

4) Graafiliselt esitatud andmete tõlgendamise ja kirjeldamise õppimiseks-õpetamiseks sobivad

- [Väljendid jooniste ja graafikute kirjeldamiseks](#) Sõnaveebis
- Õppijatele tuttavaid valdkondi puudutavate uuringute kokkuvõtted (nt [Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine 2023](#))

Suuline keelekasutus

Suulises keelekasutuses eristatakse nii monoloogilisi, dialoogilisi kui ka vahendatud suhtlustoiminguid.

Ainekava õpitulemused	Soovituslikud õppetegevused
1) väljendub selgelt ja täpselt, ladusalt ja loomulikult, paindlikult ja mõjusalt enamikus suhtlusolukordades; 2) osaleb arutelus, väitleb abstraktse teema üle, põhjendab oma seisukohti ja teeb kaaslastega koostööd; 3) valdab rikkalikku sõnavara ja mõistab kujundlikku keelt, väljendub selgelt, ladusalt ja varieeruvalt; 4) hääldab sõnu ja lauseid selgelt ja loomulikult; 5) arvestab keeleliste vahendite valikul suhtluse eesmärgi, partnerit ja olukorda; 6) ühendab lausungid selgelt ja loogiliselt sidusaks tekstiks, liigendab teksti lõikudeks; 7) järgib õigekirjareegleid	MONOLOOGILINE TEKSTILOOME Üldine suuline tekstiloome Keerukal teemal selgete, üksikasjalike kirjelduste ja ettekannete esitamine, sidudes allteemasid, arendades seisukohti ja lõpetades sobiva kokkuvõttega. Pikk monoloog Keeruka teema selge ja üksikasjalik kirjeldamine. Kogetu kirjeldamine alates lihtsaima igapäevateabe (enda, oma tegevusala või elukoha) kirjeldamisest, liikudes edasi tüüpiliste funktsioonide (nt plaanid ja kokkulepped, harjumused ja tavapärased toimingud, möödunu ja kogetu) ja kõneleja huvivaldkonnaga seotud teemade kirjeldamisele ning lõpetades keerukate teemade üksikasjalike kirjeldustega; väga sarnaste mõtete, mõistete ja nähtuste peente erinevuste selgitamine. Põhjendamine ja selgitamine (nt väitluses) Keerukal teemal oma seisukoha kaitsmine, sõnastades mõtteid täpselt ja rõhutades vajalikku tõhusalt (nt alates millegi meeldimisest või mittemeeldimisest, liikudes edasi arvamusteni igapäevateemadel ning lõpetades päevakajaliste ja keerukate küsimustega; alates lihtsatest, otsestest võrdlustest, liikudes edasi seisukohtade korrakindla põhjendamise ning oma arutluskäigu laiendamise ja toetamiseni ning lõpetades vestluspartneri vaatenurga arvestamise ja vajaliku tõhusalt rõhutamisega; alates mõtte esitamisest lihtsate sõnadega kuni oluliste aspektide sobiva rõhutamise ning seisukohtade täpse sõnastamise ja loogilise väljendamiseni). Avalikud teadaanded Teadete ladus ja peaaegu pingutuseta esitamine, väljendades peenemaid tähendusvarjundeid täpselt, kasutades selleks rõhku ja intonatsiooni. Avalik esinemine Selge ja hea ülesehitusega ettekande pidamine keerukal teemal, laiendades ja põhjendades seisukohti ning esitades asjakohaseid näiteid. Pikemat ettekande liigendamine nii, et see aitab publikul mõtteid jälgida ja mõista üldist arutluskäiku. Keerukate teemade käsitlemisel oletuste tegemine ja hüpoteeside esitamine, võrreldes ja hinnates eri ettepanekuid ja väiteid. DIALOOGILISED SUHTLUSTOIMINGUD Üldine suhtlus Ladus ja loomulik, peaaegu pingutuseta väljendamine. Rikkaliku sõnavara sh ümbersõnastamise kasutamine. Vestlus Vestluses paindliku ja mõjusa keele sh emotsionaalse, vihjelise ja naljatleva keelepruugi kasutamine.

	Vaba mõttevahetus nii tuttavalt kui abstraktsel ja keerukal teemal (sõprade/klassikaaslaste/täiskasvanute ringis), arutelud, eesmärgipärane koostöö (rollimängud, dialoogid konkreetsetes suhtluskordades k.a tööintervjuu, väitlelus jmt); Alates isiklikest uudistest, liikudes edasi tuttavatele, endale huvipakkuvatele kõneainetele ning lõpetades enamiku üldiste teemadega (kaupade ja teenuste ostmine, infovahetus, küsitleja ja vastaja roll ja telekommunikatsioonivahendite kasutamine, pakkumiste või kutsete esitamine, vestluse põhisisu jälgimine ning elavas arutelus osalemine ja argikeelsete vihjete mõistmine. Vaba mõttevahetus (sõprade ringis) Keeruka rühmaarutelu jälgimine ja selles osalemine, isegi kui tegu on abstraktse ja keeruka võõra kõneainega sh argikeelsete vihjete mõistmine. Ametlikud arutelud (koosolekud) Raskusteta väitlemine, isegi kui tegu on abstraktse, keeruka ja võõra teemaga. Oma seisukoha veenev põhjendamine, vastates küsimustele, märkustele ja keerukatele vastuväidetele ladusalt, sundimatult ja olukohaselt. Akadeemilises või erialases pädevusvaldkonnas teiste osalejate seisukohtade ümbersõnastamine, neile hinnangu andmine ja nende vaidlustamine. Kriitiliste märkuste diplomaatiline tegemine või mittenõustumise väljendamine. Küsimuste täpsustamine ja oma küsimuste ümbersõnastamine. Intervjuu Intervjuul nii küsitleja kui ka vastaja rolli edukas täitmine, laiendades ja arendades kõnealust teemat ladusalt ja ilma kõrvalise abita ja tulles edukalt toime sekkumisega. VAHENDAMISTOIMINGUD Andmete selgitamine (graafikult, diagrammilt jne) Oma huvivaldkonda käsitlevate keerukate diagrammide, jooniste jm visuaalsete materjalide tõlgendamine ja üksikasjalik kirjeldamine. Suuline töö tekstiga Oma huvivaldkonnaga seotud tekstide info ja seisukohtade kokkuvõtmine selgelt ja hea ülesehitusega suulises esinemises. Keeruliste arutelude põhipunktide kokkuvõtlik ja eri seisukohti kaaluv esitamine suuliselt. Arvamuse avaldamine loovteksti (ka kirjandusteose) kohta Isikliku tõlgenduse esitamine teose mõnest tegelasest, selgitades tegelase psühholoogilist/emotsionaalset seisundit, käitumise motive ja tegevuse tagajärgi. Teosest oma muljete kirjeldamine, arendades edasi oma mõtteid ja illustreerides neid näidete ja arutluskäikudega. Loo, romaani, filmi või näidendi süžeeleini, tegelaste ja teemade tõlgendamine.
Hindamine	
Pika monoloogi puhul hinnatakse oskust üksikasjalikult kirjeldada ja jutustada, sidudes allteemasid, laiendades olulisi punkte ning võttes kõik sobivalt kokku ladusas kirjelduses.	

Põhjendamisel ja selgitamisel (nt väitluses) hinnatakse: oskust seisukohta korrakindlalt ja struktureeritult põhjendada, arvestades vestluspartneri vaatenurka, tuues välja olulised aspektid koos väiteid kinnitavate näidetega ning lõpetades sobiva kokkuvõttega.

Avalikke teadaannete puhul hinnatakse oskust edastada tähtsat teavet üldistel teemadel selgelt, ladusalt ja loomulikult, nii et mõistmiseks ei ole vaja teistel pingutada, alates väga lühikestest ettevalmistatud teadaannetest kuni spontaansete ja pea laitmatult ladusate sõnumiteni.

Avaliku esinemise puhul hinnatakse oskust tulla hästi toime, kui tema esinemist katkestatakse, reageerides spontaanselt, ilma erilise pingutusega; oskust pidada suulist ettekannet publiku ees seminaril või tunnis, alates väga lühikesest ettevalmistatud ülesastumisest, liikudes edasi otsesõnalise esinemiseni taval, oma pädevusvaldkonda kuuluval teemal ning lõpetades hea ülesehitusega ettekannetega keerulisel, publikule võõral teemal; oskust vastata küsimustele ladusalt ja spontaanselt.

Üldise suhtluse puhul hinnatakse ladusalt ja loomulikku, peaaegu pingutuseta väljendamist ning rikkaliku sõnavara sh ümbersõnastamise kasutamist.

Vestluse puhul hinnatakse teiste vestlejatega võrdväärset toimetulekut otseses, selges ühiskeeles sh emotsionaalse, vihjelise ja naljatleva keelepruugi kasutamist.

Vaba mõttevahetuse puhul hinnatakse oskust jälgida teiste liikmete arutelu ning tabada põhisisu, arutleda abstraktsetel, keerulistel ning isegi võõrastel ja tundlikel teemadel.

Ametlikel aruteludel osalemisel hinnatakse abstraktsetel, keerulistel ja võõrastel teemadel praktiliste probleemide käsitlemist, arutluskäigu jälgimisel kordamise ja selgitamise vajaduse esitamise oskust; arutelu mõistmist ning selles osalemist, argumentide kritiseerimist ning oma arvamuse veenvat esitamist.

Intervjuu puhul hinnatakse oskust liikuda edasi ettevalmistatud küsimustest spontaansele kõrvalekalduvale ja huvitavatel vastustel pikemalt peatumisele ning lõpetades dialoogi ülesehitamise ja enesekindla suhtlemisega.

Allikaid õppematerjalide koostamiseks

Suulist keelekasutust nõudvad õppetegevused võiks siduda teemakohaste alustekstide lugemise, kuulamise või vaatamisega. Alustekstidena saab kasutada lugemise alapeatükis 4.2.2 ja kuulamise alapeatükis 4.1.2 loetletud allikaid, aga ka õppesisu teemavaldkondade kirjeldustes esitatud linke ja viiteid.

- [Eesti Väitlusseltsi õppematerjalid](#)
- Õhtulehe teemalehed: väitlussaade „[Avatud kaardid](#)“
- [Väljendeid arvamuse väljendamiseks](#) leiab Sõnaveebist.
- [Tagasi kooli e-tunnid](#)
- ERRi uuriva ajakirjanduse saated „Pealtnägija“, „Kuu-uurija“, „Laser“
- [Ühe minuti loeng](#) Novaatoris
- [Ööülikooli](#) saated

Õppesisu

Gümnaasiumis on 12 eesti keele kui teise keele kursust õppemahuga 35 tundi (vt lisa 1). Kursuste õppesisu põhineb teemavaldkondade alateemadel ja täpsustub õpetajate koostöös. Seejuures peavad õpetajad silmas, et teema raames arendatakse kõiki osaoskusi vastavalt suhtlustoimingute õpitulemustele. Enne õppeaasta algust luuakse 10. klasside õppesisu kavandamiseks ühisdokument (vt lisa 2), milles kolme aasta jooksul märgitakse iga kursuse kohta käsitletavat teemavaldkonnad ja alateemad, vajadusel alateemasid täpsustades või lisades.

Kui eesti keele õpperühmad roteeruvad kahe või enama õpetaja vahel, teevad õpetajad kursuste õppesisu täpsustamisel koostööd. Roteeruv õpe võimaldab ühest küljest individuaalsemat lähenemist eritasemeliste rühmade õpilastele. Teisalt teenib see eesmärgi arendada õppijate keeleoskust ühtlasemalt: üks õpetaja õpetab

sama teemat kõigis rühmades, õppesisu vajadusel diferentseerides, kuid siiski pidades silmas samu eesmärke. Koostööd tehakse ka juhul, kui õpperühmad ei roteeru, et langetada otsuseid õppematerjali valikuks, kooskõlastada õppesisu vastavust ainekavale ja tagada õpitulemuste saavutatust.

Teemavaldkond 1. EESTI JA MAAILM

Alateemad	Seosed üldpädevustega, lõimingu võimalused
I. Eesti riik ja rahvas 1) omariiklus ja kodanikuks olemine, riigikaitse; 2) geograafiline asend ja kliima; 3) rahvastik: põhirahvus, muukeelne elanikkond, uusimmigrandid; 4) mitmekultuuriline ühiskond. II. Eesti keel ja eesti meel 1) rahvuslik identiteet; 2) kultuuritraditsioonid; 3) kodukoha lugu. III. Eesti ja teised riigid 1) Eesti kui Euroopa Liidu liikmesriik: ELi liikmesriigid, ELi töökorraldus; 2) Eesti koht maailmas: rahvusvaheline koostöö.	Õpitulemuste saavutamist toetavad üldpädevused: - kultuuri- ja väärtuspädevus (nt suutlikkus tajuda, analüüsida ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega); - sotsiaalne ja kodanikupädevus (nt suutlikkus ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut ja Eesti riiklikku iseseisvust) aga ka teiste pädevuste kujundamist. Lõimingu võimalused Ühiskonnaõpetus: kultuuri mõiste ja kujunemine; kultuur ja inimloomus; välispoliitika, rahvusvahelised organisatsioonid, globaalprobleemid, Euroopa Liit ja Euroopa Liidu institutsioonid, Euroopa Liidu tegevusvaldkonnad, Euroopa Liit ja noored. Ühiskond, ühiskonna mudelid, riik ja riigivõim, demokraatlik ühiskond, demokraatlik valitsemine, valimised ja erakonnad. Indiviid ja ühiskond, riigi kodanikud, kodanikud ja meedia. Geograafia: asustus, linnad ja maa-asulad, linnastumine ja sellega kaasnevad probleemid; Euroopa riikide pealinnad, maailma rahvastik ja rahvastiku poliitika. Diagrammide ja graafikute kirjeldamine ja analüüs. Eesti kaunimad paigad. Bioloogia: Punane Raamat, ohustatud liigid, liigikaitse.
Allikaid õppematerjalide koostamiseks Ühe minuti loeng Novaatoris Telesaade „Maailma kõige tervem rahvas” Eesti Arhitektuurimuuseum https://www.arhitektuurimuuseum.ee/ Eesti Rahva Muuseum https://www.erm.ee/et/erm-avas-tallinnas-lambinaituse Bastionikäigud https://linnamuuseum.ee/kiek-in-de-kok/bastionikaigud/ Euroopa Liidu maja külastamine https://estonia.representation.ec.europa.eu/tutvustus/euroopa-liidu-maja_et#euroopa-liidu-maja Euroopa elamuskeskus Tallinnas Rahvusraamatukogu haridusprogrammid: Tunne Euroopa Liitu Kaduva maailma lävel https://etv.err.ee/kaduva-maailma-lavel	

Alateemad	Seosed üldpädevustega, lõimingu võimalused
I. Kultuur kui looming 1) looming: kirjandus, kujutav kunst, helilooming, filmikunst, arhitektuur, tarbekunst, käsitöö jne; 2) rahva ajalooline kultuurimälu; 3) loova mõtte arendamine kogemuse kaudu. II. Kultuuritraditsioonid ja tavad 1) rahvapärised, muistendid, muinasjutud, vanasõnad, kõnekäänud kui rahvatarkuse varamu; 2) erinevate rahvaste kultuuritraditsioonid, tavad ja uskumused.	Õpitulemuste saavutamist toetavad üldpädevused: - kultuuri- ja väärtuspädevus (nt suutlikkus tajuda, analüüsida ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; väärtustada kunsti ja loomingut ning kujundada ilumeelt; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust); - digipädevus (nt suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuv ühiskonnas; leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust), aga ka teiste pädevuste kujundamist. Lõimingu võimalused Kirjandus: rahvapärised, muistendid, muinasjutud, vanasõnad, kõnekäänud kui rahvatarkuse varamu; Eesti kirjanikud, nende looming ning teoste katkendid. Muusika- ja kunstiõpetus: Eesti muusika ja kunsti suurkujud (A. Pärt, G. Ernesaks, A. Adamson, E. Wiiralt, Navitrolla jt) ja nende looming; Eesti Laul, Eurovisioon, PÖFF jt. Ajalugu: Eesti ja Eesti kultuur erinevatel ajastutel (Rootsi aeg, keskaeg, Reformatsioon, Rahvuslik liikumine, 20. ja 21. sajand); maailma religioonid.
Allikaid õppematerjalide koostamiseks	
Ühe minuti loeng https://novaator.err.ee/k/uhe-minuti-loeng Muuseumid: KUMU, Kunstihoone, Tarbekunstimuseum, Tallinna Linnamuuseum, Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum, PoCo Muuseum, Filmimuuseum, Tallinna Toomkirik, Niguliste kirik, Eesti Rahvamuuseum, Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu Kunstimuseum jt Eesti Kirjanduse Keskuse külastus https://www.estlit.ee/information-centre Eesti teatrite külastus: Vanemuine, Noorsooteater, Eesti Draamateater, Rahvusooper Estonia jt Kooliga kinno: Elektriteater, Apollo	

Alateemad	Seosed üldpädevustega, lõimingu võimalused
I. Geograafiline keskkond 1) keskkonna ja inimese suhted, keskkonnateadlikkus: looduslik tasakaal, puutumatu loodus; tööstus- ja kultuurmaastikud, kaitsealad; saasteallikad; 2) loodusliku tasakaalu kadumisest tingitud ohud keskkonnale ja inimestele; kliima ning kliimamuutused; 3) keskkonna jätkusuutlik areng. II. Elukeskkond 1) elutingimused erineva kliima ja rahvastusega aladel; 2) sotsiaalsete hüvede olemasolu ning nende kättesaadavus (nt arstiabi, pensionid, riiklikud toetused ja fondid, abirahad, soodustused puudega inimestele); 3) säästlik eluviis; 4) sotsiaalne miljö: põhirahvusest koosnev või mitmekeelne ja -kultuuriline ühiskond; lähinaabrid. III. Tehnoloogia 1) teadus- ja tehnikasaavutused ning nende rakendamine igapäevaelus; 2) teabekeskkond: infootsing ja -vahetus; 3) keeletehnoloogilisi rakendusi igapäevaelus: elektroonsed sõnastikud, keeleõppematerjalid, arvutipõhine keeleõpe, tõlkeabiprogrammid jne; 4) biotehnoloogia igapäevaelus: olmekeemia, kosmeetika- ja toiduainetööstus jne.	Õpitulemuste saavutamist toetavad üldpädevused: - kultuuri- ja väärtuspädevus (nt suutlikkus tajuda, analüüsida ja väärtustada oma seotust loodusega, väärtustada looduslikku mitmekesisust); - matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus (suutlikkus mõista loodusteaduste ja tehnoloogia tähtsust ning mõju igapäevaelule, loodusele ja ühiskonnale; mõista teaduse ja tehnoloogiaga seotud piiranguid ja riske; kasutada uusi tehnoloogiaid loovalt ja uuendusmeelselt); - digipädevus (nt suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuv ühiskonnas; osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeedia loomisel ja kasutamisel), aga ka teiste pädevuste kujundamist. Lõimingu võimalused: Geograafia: Üleilmastumine ja maailmamajanduse areng, looduskatastroofid (vulkaanid, maavärinad jt), ilmastik ja kliima, kliimamuutused, kliimamuutustega seotud ohud. Põllumajandus ja selle mõju keskkonnale, põllumajandust mõjutavad tegurid, põllumajandus eri loodusolude ja arengutasemega riikides. Maailma metsad ja nende tähtsus. Metsade hävimine, kaitse ja säästlik majandamine. Elektrienergia, soojus- ja tuumaelektrijaamad, taastuvad energiaallikad maailma energiaprobleemid. Looduskaitsealad ja rahvuspargid. Ajalugu: eri aja leiutised ja leiutajad; Füüsika: teaduskool "Rakett69" https://rakett69.ee/
Allikaid õppematerjalide koostamiseks	
Ühe minuti loeng https://novaator.err.ee/k/uhe-minuti-loeng Ööülikool. Fred Jüssi https://vikerraadio.err.ee/1608697708/ouulikool-fred-jussi-loodus-tehiskeskkonnas Rahvusraamatukogu haridusprogrammid: Seljata tehisintellekt https://www.rara.ee/programmid/seljata-tehisintellekt/ Tagasi kooli https://tagasikooli.ee/	

Teemavaldkond 4. HARIDUS JA TÖÖ

Alateemad	Seosed üldpädevustega, lõimingu võimalused
I. Pere ja kasvatus 1) perekond; peresuhted, laste ja vanemate omavaheline mõistmine ning üksteisest hoolimine; 2) kasvatus: viisakusreeglid, käitumisnormid, väärtushinnangute kujundamine, salliv eluhoiak jne. II. Haridus 1) riiklikud ja eraõppeasutused, koolitused; 2) kohustuslik kooliharidus, iseõppimine; 3) koolikeskkond ja -traditsioonid; noorteorganisatsioonid; 4) edasiõppimisvõimalusi Eestis ja välismaal; 5) elukestev õpe. III. Tööelu 1) teadlik eneseteostus; elukutsevaliku võimalusi ja karjääri planeerimine; 2) tööotsimine: elulookirjelduse koostamine, tööleping, töövestlus; 3) töö kui toimetulekuallikas; raha teenimine (nt sissetulekud ja väljaminekud, hinnad); tööpuudus; 4) vastutustundlik suhtumine oma töösse; hoolivus enese ja teiste vastu; 5) töötaja ja tööandja õigused ning vastutus, ametiühingud, katseaeg, osalise või täisajaga töö, puhkus; 6) suhted töökollektiivis; meeldiv ja sundimatu keskkond, motiveeritud töötaja; 7) vajalikud eeldused oma tööga toimetulekuks; 8) puuetega inimeste töö.	Õpitulemuste saavutamist toetavad üldpädevused: - enesemääratluspädevus (nt suutlikkus mõista ja hinnata adekvaatselt oma nõrku ja tugevaid külgi, arvestada oma võimeid ja võimalusi; analüüsida oma käitumist erinevates olukordades; hankida teavet edasiõppimise ja tööleidmise võimaluste kohta, kavandada oma karjääri); - suhtluspädevus (nt suutlikkus ennast esitleda, oma seisukohti esitada ja põhjendada; lugeda ning eristada ja mõista teabe- ja tarbetekste; koostada eri liiki tekste, nt motivatsioonikiri); - ettevõtlikkuspädevus (nt suutlikkus kasutada omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades; koostada lühi- ja pikaajalisi plaane, neid tutvustada ja ellu viia; korraldada ühistegevusi ja neist osa võtta, näidata algatusvõimet ja vastutada tulemuste eest; rakendada finantskirjaoskust), aga ka teiste pädevuste kujundamist. Lõimingu võimalused Perekonnaõpetus: olulised sündmused, rollid perekonnas, peretraditsioonid, suhted perekonnas. Karjääriõpetus: dokumendihaldus, motivatsioonikiri, tööintervjuu jms.
Allikaid õppematerjalide koostamiseks	
Ühe minuti loeng https://novaator.err.ee/k/uhe-minuti-loeng Külalistund CV keskuse poolt https://www.cvkeskus.ee/ Tagasi kooli e-tunnid ja külalistunnid https://tagasikooli.ee/ Ülikoolide koduleheküljed: https://ut.ee/et/avaleht, https://www.tlu.ee/, https://taltech.ee/ jne.	

Teemavaldkond 5. INIMENE JA ÜHISKOND

Alateemad	Seosed üldpädevustega, lõimingu võimalused
I. Inimene kui looduse osa 1) eluring: sünd, elu ja surm; 2) tasakaal inimese ja looduse vahel (nt loodushoidlik eluviis, aukartus looduse ees); 3) elulaad ehk olemise viis (nt loodushoidlik, inimsõbralik, tervislik). II. Inimene kui indiviid 1) inimese loomus ja käitumine, vastuoludesse sattumine; 2) iga inimese kordumatu eripära; 3) väärtushinnangud, vaated elule ja ühiskonnale; 4) inimsuhted: isiklikud, emotsionaalsed, sotsiaalsed, virtuaalsed; suhted kooli- ja töökollektiivis, ajateenistuses; 5) erinevad inimesed ja rahvad (nt keele- ja kultuurierinevused, käitumistavad, kõlblusnormid). III. Inimeste suhtlus 1) suhtlusvahendid: loomulik keel ja kehakeel (nt sõnavalik, žestid, miimika); 2) meedia kui suhtluskanal ja -vahend; sotsiaalmeedia IV. Ühiskond kui eluavalduste kogum 1) majanduselu: tõusud ja mõõnad, heaoluühiskond; 2) sotsiaalsfäär, elatustase, heategevus; 3) ebaterved eluviisid, kuritegevus.	Õpitulemuste saavutamist toetavad üldpädevused: - sotsiaalne ja kodanikupädevus (nt suutlikkus teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid; austada erinevate keskkondade, sh suhtluskeskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, inimõigusi, religioonide ja rahvuste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel); - kultuuri- ja väärtuspädevus (nt suutlikkus tajuda, analüüsida ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust), aga ka teiste pädevuste kujundamist. Lõimingu võimalused Ühiskonnaõpetus: ühiskond, ühiskonna mudelid, riik ja riigivõim, demokraatlik ühiskond. Indiviid ja ühiskond, riigi kodanikud, kodanikud ja meedia. Kehaline kasvatus: olümpiakangelased, tippsportlased; Riigikaitse: ajateenistus. Bioloogia: sõltuvused, toitumishäired. Ühiskonnaõpetus: majanduse tegurid, majanduspoliitika, raha Geograafia: muutused maailmamajanduses, rahvusvaheline kaubandus, õiglane kaubandus, turism, tööstus. Majandus- ja ettevõtlusõpetus: pangad, pangateenused, laenud, raha hoiustamine ja säästmine. dokumendihaldus. Meediaõpetus: Meedia areng Eestis ja mujal maailmas, meediažanrid, propaganda, ajakirjandus ja meedia ning selle roll ühiskonnas, meediakirjaoskus ja kriitiline analüüs, sotsiaalmeedia ja selle võimalused, avaliku arvamusega manipuleerimine.
Allikaid õppematerjalide koostamiseks	
Ühe minuti loeng https://novaator.err.ee/k/uhe-minuti-loeng Tagasi kooli https://tagasikooli.ee/, Rahvusraamatukogu haridusprogrammid: Libastudes libauudistele, Artiklite ja fotode varalaegas	

Eesti Panga Muuseum <https://www.eestipank.ee/muuseum>

Eesti Spordimuuseum <https://www.spordimuuseum.ee/>

[Meediakirjaoskus ehk meediataip](#) Jupiteris

[Kui terav on sinu meediataip?](#) Novaatoris

[Kuritegevus Eestis 2023](#)

[Teeviit](#) Kogu vajalik info noortele vanuses 7-26 hariduse, karjääri, suhete, tervise ja ühiskonna teemadel.

Soovituslikke õppematerjale

Kitsnik, Mare 2013. Praktiline eesti keel teise keelena: B2, C1. Tallinn: Künnimees.

Kitsnik, Mare 2019. Sõnajalaõis. Gümnaasiumi eesti keele kui teise keele õpik, 1. osa. B2.1. Tallinn: Koolibri. (+ töövihik)

Kitsnik, Mare 2020. Sõnajalaõis. Gümnaasiumi eesti keele kui teise keele õpik, 2. osa. B2.2. Tallinn: Koolibri. (+ töövihik)

Mangus, Inga; Simmul, Merge 2021. Minu eesti keel. Eesti keele kui teise keele õpik gümnaasiumile. Tallinn: Kirjatark. (+ töövihik, grammatikaõpik, õpetajaraamat lahtiste töölehtedega, helisalvestised, esitlusmaterjalid, õppevideod)

Mangus, Inga; Simmul, Merge 2021. Minu eesti keel. Eesti keele kui teise keele grammatikaõpik koos harjutustega. Tallinn: Kirjatark.

Siirak, Aino; Juhkama, Annelii 2014. Kõnele ja kirjuta õigesti! Tallinn: Koolibri.

Siirak, Aino; Juhkama, Annelii 2020. Süvenda ja täienda oma eesti keele oskust. Tallinn: Koolibri.

[Keelehooldekeskuse väljaanded.](#) Keelevihikute sari, milles käsitletakse õigekeelsuse, sõnavara ja tekstilooma küsimusi. (B2-C1-tase)

Kitsnik, Mare 2012. [Eesti keele õpik: B1, B2.](#) Tallinn. (+ õpetajaraamat)

Kitsnik, Mare 2021. [Eesti keele töövihik: B1, B2.](#) Tallinn.

Kitsnik, Mare; Kingisepp, Leelo 2002. Avatud uksed: eesti keele õppekomplekt kesk- ja kõrgtasemele. Õpik, töövihik ja õpetajaraamat. Tallinn: TEA Kirjastus.

Oidekivi, Helis 2022. Valmistu eksamiks 2022. Eesti keel teise keelena: riigieksam ja B2-taseme eksam. Tallinn: Maurus.

Oidekivi, Helis 2023. Harjuta eesti keelt teise keelena C1. 30 lugemis- ja 30 kuulamisülesannet. Tallinn: Maurus.

Peial, Elina 2023. Eesti keele vihik tasemele B2, C1. Tallinn: A & E Keeltekkool.

Rammo, Sirje; Teral, Maarika 2015. Eesti keele grammatika põhireeglid (eesti keelt võõrkeelena õppijatele). Voldik. Tartu: Atlex. (vene või inglise keele baasil)

Rammo, Sirje 2013. [Eesti keele sõnavara- ja semantikaharjutusi.](#) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

[Eesti keele ja kultuuri kursused](#) Tartu Ülikooli eesti keele võõrkeelena osakonna veebipõhiste õppematerjalide lehekülg.

[EKI teatmik](#) Eesti õigekeelsuskäsiraamat. (B2-C1-tase)

[EKI testid. Õigekiri ja vormimoodustus.](#) (B2-C1-tase)

Tartu Ülikooli B2-C1 e-õppematerjalid. [Sihitis eesti keeles](#)

Lisad

Lisa 1. Kursuste üldandmed

1. EESTI RIIK JA RAHVAS Teemavaldkond: Eesti ja maailm		Maht 35 tundi
Õpitulemused. Õppija - mõistab keerukaid tekste Eesti riigi ja ühiskonna teemadel; - kirjutab argumenteeritud arvamustekste (nt kodanikuks olemise tähendus); - osaleb aruteludes ja väitlustes Eesti ühiskonna teemadel; - Kasutab rikkalikku sõnavara ja väljendub ladusalt.	Valik õppetegevusi - Arutelud teemadel „Mis teeb ühest inimesest hea kodaniku?” ja „Eesti kui mitmekultuuriline ühiskond”. - Kuulamisülesanded (nt presidendi kõned, raadiosaated). - Kirjutamisülesanne: arvamusartikkel teemal „Minu roll Eesti ühiskonnas”. - Intervjuu klassikaaslasega tema kodukoha ja kultuurilise tausta kohta. - Euroopa Liidu maja virtuaalne või reaalne külastus.	
Hinnatavad aspektid - Suuline esitlus Eesti rahvastiku mitmekesisusest: hinnatakse esitluse ülesehitust, teemakohasust, keelekasutuse selgust, küsimustele vastamist. - Kirjalik arvamuslugu: hinnatakse ülesehitust, sõnavara, argumentatsiooni. - Osalemine rühmaarutelus (väitlus): hinnatakse keelelist ladusust, seisukohtade põhjendamist ja koostööd.		
2. EESTI KEEL JA EESTI MEEL Teemavaldkond: Eesti ja maailm		Maht 35 tundi
Õpitulemused. Õppija - mõistab kultuuri ja identiteeti käsitlevaid tekste; - kirjutab loovtekste ja arvustusi kultuurisündmuste kohta; - esitab suulisi ettekandeid rahvuslikest sümbolitest ja traditsioonidest; - kasutab kujundlikku keelt ja väljendab isiklikke seisukohti.	Valik õppetegevusi - Kodukoha loo esitamine (suuline või kirjalik). - Rahvapärimate ja vanasõnade tõlgendamine. - Külastus Eesti Rahva Muuseumisse või virtuaalne ekskursioon. - Kirjutamisülesanne: loovtekst teemal „Minu Eesti”. - Arutelu: „Kas rahvuslik identiteet on muutumises?”	
Hinnatavad aspektid - Loovtekst: hinnatakse stiili, kujundlikkust, sidusust). - Suuline esitlus kodukoha kultuuritraditsioonidest. - Arutelu oskus: hinnatakse sõnavara, argumentatsiooni ja kuulamisoskust.		

3. KULTUUR KUI LOOMING Teemavaldkond: Kultuur ja looming		Maht 35 tundi
Õpitulemused. Õppija - mõistab kultuuritekste ja oskab neid analüüsida; - kirjutab arvustusi ja loovtekste kultuurisündmuste põhjal; - esitab suulisi arvamusi ja võrdlusi erinevate kunstivormide kohta; - kasutab kultuurialast sõnavara ja väljendab oma seisukohti veenvalt.	Valik õppetegevusi - Muuseumi- või teatrikülastus (nt KUMU, Vanemuine). - Filmide või kunstiteoste analüüs (nt „Tõde ja õigus”, Navitrolla looming). - Kirjutamisülesanne: arvustus või loovtekst inspireerituna kunstiteosest. - Arutelu: „Kas kunst peab olema arusaadav?” - Ettekanne Eesti kultuuriloo suurkujust	
Hinnatavad aspektid - Kultuurisündmuse kirjalik arvustus: hinnatakse sisu, stiili, keelekasutust. - Suuline kultuuriteemaline esitus: hinnatakse ülesehitust, teemakohasust, esinemisoskust. - Osalemine arutelus: hinnatakse argumentatsiooni, kuulamisioskust ja oskust vestlusega haakuda, keelelist täpsust.		
4. KULTUURITRADITSIOONID Teemavaldkond: Kultuur ja looming		Maht 35 tundi
Õpitulemused. Õppija - mõistab ja tõlgendab rahvapärismi ja kultuurilisi tekste; - kirjutab loovtekste ja kultuurivõrdlusi; - osaleb aruteludes kultuuride erinevuste ja sarnasuste üle; - kasutab kultuuridevahelist suhtlust toetavat sõnavara.	Valik õppetegevusi - Rahvajuttude ja muistendite lugemine ja dramatiseerimine. - Kirjutamisülesanne: muinasjutu ümberjutustus tänapäevases võtmes. - Arutelu: „Millised on minu kultuuri eripärad?” - Kultuuride võrdlus, nt argikultuuri eri aspektid - Eesti Rahva Muuseumi külastus või virtuaalne ekskursioon.	
Hinnatavad aspektid - Loovtekst või ümberjutustus: hinnatakse loovust, keeleline korrektsust, alusteksti sisulähedust. - Suuline esitus kultuuritraditsioonidest. - Osalemine arutelus: hinnatakse argumentatsiooni, kuulamisioskust ja oskust vestlusega haakuda, keelelist täpsust.		

5. KESKKOND JA KLIIMAMUUTUSED Teemavaldkond: Keskkond ja tehnoloogia		Maht 35 tundi
Õpitulemused. Õppija - mõistab keerukaid keskkonnateemalisi tekste; - kirjutab argumenteeritud tekste keskkonnakaitsest ja/või kliimamuutustest; - osaleb temaatilistes aruteludes ja väitlustes; - kasutab teemakohast sõnavara ja väljendab seisukohti veenvalt.	Valik õppetegevusi - Dokumentaalfilmide vaatamine ja arutelu (nt „Kaduva maailma lävel”). - Kirjutamisülesanne: essee teemal „Minu ökoloogiline jalajälg”. - Arutelu: „Kas kliimamuutused on inimese põhjustatud?” - Graafikute ja diagrammide tõlgendamine (nt CO₂ heitmed). - Virtuaalne ekskursioon rahvusparki või loodusmuuseumisse.	
Hinnatavad aspektid - Kirjalik arutlus: hinnatakse ülesehitust, argumentatsiooni, sidusust. - Suuline esitlus keskkonna teemal: hinnatakse ülesehitust, teemakohasust, keelelist täpsust, esinemisoskust. - Suuline arutlus: hinnatakse seisukohtade põhjendamist ja koostööd.		
6. TEHNOLOOGIA JA IGAPÄEVAELU Teemavaldkond: Keskkond ja tehnoloogia		Maht 35 tundi
Õpitulemused. Õppija - mõistab tehnoloogiateemalisi tekste ja oskab neid analüüsida; - kirjutab ülevaateid ja arvamusaluseid tehnoloogia mõjust elule; - kasutab digivahendeid infootsinguks ja keeleõppeks; - esitab suulisi ettekandeid tehnoloogia kasutamise kohta.	Valik õppetegevusi - Arutelu: „Kas tehisintellekt teeb elu lihtsamaks või keerulisemaks?” - Kirjutamisülesanne: ülevaade digivahendite kasutamisest keeleõppes. - Keeletehnoloogia tööriistade (nt Sõnaveeb, tõlkeprogrammid) kasutamine. - Ettekanne: „Minu lemmikrakendus – miks ja kuidas ma seda kasutan?” - Külastus või virtuaalne osalus programmis „Seljata tehisintellekt”.	
Hinnatavad aspektid - Kirjalik ülevaade või arvamusaluse: hinnatakse sisu, stiili, keelekasutust. - Suuline esitlus tehnoloogia teemal: hinnatakse ülesehitust, sõnavara (seosesõnade kasutamist), esinemisoskust. - Osalemine arutelus: hinnatakse oma seisukoha väljendamist, põhjendamist, kaaslaste arvamusele reageerimist.		

7. HARIDUS JA ENESEARENG Teemavaldkond: Haridus ja töö		Maht 35 tundi
Õpitulemused. Õppija - mõistab haridusteemalisi tekste ja oskab neid analüüsida; - kirjutab ülevaateid ja arvamusküsimusi hariduse ja õppimise teemadel; - esitab suulisi ettekandeid ja õppimis- ja karjäärivõimalustest; - kasutab õppimisega seotud sõnavara ja väljendab oma seisukohti veenvalt.	Valik õppetegevusi - Arutelu: „Kas kool valmistab eluks ette?” - Kirjutamisülesanne: motivatsioonikiri või arutlus teemal „Minu õpitee”. - Infootsing: edasiõppimisvõimalused Eestis ja välismaal. - Ettekanne: „Minu unistuste ülikool”. - Eneseanalüüs: õpioskused ja eesmärkide seadmine.	
Hinnatavad aspektid - Kirjalik motivatsioonikiri või essee: hinnatakse ülesehitust, keelekasutust, isikupära. - Suuline esitlus hariduse teemal: hinnatakse teemakohasust, esitluse kujundust ja vormistust, esinemisoskust. - Suuline arutlus: hinnatakse argumentatsiooni ja kuulamisoskust, küsimuste esitamist ja neile vastamist.		
8. TÖÖELU JA KARJÄÄR Teemavaldkond: Haridus ja töö		Maht 35 tundi
Õpitulemused. Õppija - mõistab tööelu ja karjääri puudutavaid tekste; - kirjutab ametlikke tekste (CV, kaaskiri, avaldus, järelepärimine); - osaleb tööintervjuu simulatsioonides ja aruteludes tööelust; - kasutab töömaailmaga seotud sõnavara ja väljendab end ladusalt.	Valik õppetegevusi - CV ja kaaskirja koostamine. - Rollimäng: tööintervjuu. - Arutelu: „Milline on hea töökoht?” - Kirjutamisülesanne: arvamusküsimus teemal „Töö kui eneseteostus”. - Külalistund tööandjaga või virtuaalne osalus CV Keskuse töötoas.	
Hinnatavad aspektid - Kirjalik avaldus või päring: hinnatakse vormistust, keelekasutust, sisu, stiili. - Suuline tööintervjuu simulatsioon: hinnatakse vastuste selgust, veenvust, üldist suhtlusoskust. - Suuline või kirjalik arutlus: hinnatakse seisukohtade põhjendamist, mitmekesise väljendvõime kasutamist.		

9. INIMENE JA IDENTITEET Teemavaldkond: Inimene ja ühiskond		Maht 35 tundi
Õpitulemused. Õppija - mõistab tekste inimese psühholoogia, väärtuste ja elustiili teemadel; - kirjutab loov- ja arutlustekste enesearengu ja eluhinnangute kohta; - osaleb aruteludes inimese rollist ühiskonnas ja looduses; - kasutab kujundlikku keelt.	Valik õppetegevusi - Arutelu: „Mis teeb inimesest hea inimese?” - Kirjutamisülesanne: loovtekst teemal „Minu väärtused”. - Kuulamisülesanne: Ööülikooli loeng Fred Jüssilt. - Ettekanne: „Tervislik eluviis – moevool või vajadus?” - Rollimäng: väärtuskonfliktide lahendamine.	
Hinnatavad aspektid - Loovtekst või essee: hinnatakse stiili, sisu, keelelist korrektsust. - Suuline esitus: hinnatakse ülesehitust, teemakohasust, keelekasutust. - Suuline või kirjalik arutlus: hinnatakse seisukohtade põhjendamist ja asjakohaste näidete esitamist.		
10. SUHTLUS JA MEEDIA Teemavaldkond: Inimene ja ühiskond		Maht 35 tundi
Õpitulemused. Õppija - mõistab meedia- ja suhtlusteemalisi tekste ning oskab neid kriitiliselt hinnata; - kirjutab aramuslugusid ja analüüse meedia mõjust ühiskonnale; - osaleb aruteludes ja rollimängudes erinevates suhtlusolukordades; - kasutab sobivat keelekasutust vastavalt suhtlusolukorrale.	Valik õppetegevusi - Arutelu: „Kas sotsiaalmeedia ühendab või lahutab inimesi?” - Kirjutamisülesanne: aramusartikkel meediatarbimise harjumustest. - Rollimäng: ametlik ja mitteametlik suhtlus (nt töointervjuu vs sõbraga vestlus). - Meediakampaania analüüs (nt reklaam, uudis, sotsiaalmeedia postitus). - Külastus või virtuaalne osalus meediapädevuse töötoas (nt „Libastudes libauudistele”).	
Hinnatavad aspektid - Kirjalik aramuslugu: hinnatakse ülesehitust, argumentatsiooni, keelekasutust, sidusust. - Suuline rollimäng: hinnatakse sobivat keelekasutust, üldist suhtlusoskust. - Uudis: hinnatakse uudise struktuuri, vastavust uudise tunnustele, keelekasutust. - Suuline või kirjalik arutlus: hinnatakse kriitilist mõtlemist ja keelelist täpsust.		

11. ÜHISKOND JA HEAOLU Teemavaldkond: Inimene ja ühiskond		Maht 35 tundi
Õpitulemused. Õppija - mõistab ühiskonnaelu ja heaolu puudutavaid tekste; - kirjutab argumenteeritud tekste ühiskondlike probleemide kohta; - osaleb aruteludes ja väitlustes ühiskondlikel teemadel; - kasutab teemakohast sõnavara ja väljendab seisukohti veenvalt.	Valik õppetegevused - Arutelu: „Kas Eesti on heaoluühiskond?” - Kirjutamisülesanne: aramusartikkel teemal „Kuidas parandada ühiskonna turvalisust?” - Uudiste ja statistika analüüs (nt „Kuritegevus Eestis 2023”). - Ettekanne: „Sotsiaalne ebavõrdsus – põhjused ja lahendused”. - Meediakampaaniate kriitiline analüüs (nt libauudised, propaganda).	
Hinnatavad aspektid - Kirjalik aramuslugu: hinnatakse ülesehitust, argumentatsiooni, keelekasutust, sidusust. - Suuline ühiskonnateemaline esitus: hinnatakse teemakohasust, keelekasutust, esinemisoskust, esitluse kujundust ja vormistust. - Suuline või kirjalik arutlus: hinnatakse kriitilist mõtlemist ja keelelist täpsust. - Statistiliste andmete tõlgendamine ühe kuritegevuse liigi infograafika põhjal (Kuritegevus Eestis 2023): hinnatakse sobivate sõnade-väljendite kasutust, täpsust.		
12. C1-TASEME OSKUSED JA NENDE HINDAMINE Kõik teemavaldkonnad		Maht 35 tundi
Õpitulemused. Õppija - väljendab end lodusalt ja struktureeritult suulises ja kirjalikus suhtluses mitmekesistel teemadel; - valib olukorrale sobiva keelekasutuse (stiil, registrid, väljendusviisid); - analüüsib, tõlgendab ja hindab keerukaid tekste, tuues välja seisukohti ja varjatud tähendusi; - koostab argumenteeritud aramustekste vastavalt suhtluseesmärgile; - osaleb aruteludes ja väitlustes, väljendades seisukohti, toetades või vaidlustades neid loogiliselt. - suudab keeleliselt täpselt ning väljendusrikkalt edastada eri valdkondade infot ja seisukohti; - kasutab eesti keele õigekirja, sõnavara ja süntaktilisi struktuure keeleliselt mitmekeselt ja korrektset.	Valik õppetegevusi - Suulised väitlused ja simulatsioonid: arutelud aktuaalsetel ühiskondlikel teemadel, argumenteeritud sõnavõtted. - Kirjalikud ülesanded: aramusartikkel, probleemikäsitus, kokkuvõtte koostamine, ametikirjade koostamine. - Tekstianalüüs: keerukate, nt aramus-, ilukirjandus-, ajakirjandustekstide lugemine, struktuuri ja tähenduse analüüs. - Kuulamis- ja vaatamisülesanded: audiomaterjali põhjal info sünteesimine ja seisukoha kujundamine. - Keeleharjutused: sõnavara- ja grammatikaharjutused C1-taseme keele struktuuri kinnistamiseks. - Tagasiside ja eneseanalüüs: suuliste ja kirjalike tööde refleksioon, hindamismudelite tutvustus ja kasutamine.	

Hinnatavad aspektid

- Suuline väljendusoskus: suulise teksti selgus, loogiline ülesehitus, ladusus, keeleline täpsus ja mitmekesisus, suhtluspartneriga arvestamine.
- Kirjalik väljendusoskus: kirjaliku teksti tekstitüübile vastav struktuur, keeleline korrektsus ja mitmekesisus, argumentide põhjendatus, registri valik.
- Kuulamis- ja lugemisoskus: mõistmise täpsus, olulise info eristamine, tähenduste tõlgendamine ja süntees.
- Keele struktuur: õigekiri, süntaks, sõnavara ulatus ja kasutustäpsus.
- Õppija eneseanalüüs: eneseväljenduse arendamine, isiklikud õpieesmärgid, keelelise arengu teadvustamine.

Lisa 2. Kursuste õppesisu koostöise kavandamise vahend

[illegible]

II. KULTUUR JA LOOMING	Teemad ja alateemad	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	I. Kultuur kui looming												
	1) kirjandus, teater, kujutav kunst, helilooming, filmikunst, arhitektuur, tarbekunst, käsitöö jne;												
	2) rahva ajalooline kultuurimälu;												
	3) loova mõtte arendamine kogemuse kaudu;												
	4)												
	5)												
	II. Kultuuritraditsioonid												
	1) rahvapärinus, muistendid, muinasjutud, vanasõnad, kõnekäändud;												
	2) argikultuur, kultuuridevahelised erinevused;												
	3) laulu- ja tantsupeod												
	4)												
	5)												

III. KESKKOND JA TEHNOLOOGIA

Teemad ja alateemad	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
I. Geograafiline keskkond												
1) keskkonnateadlikkus: keskkonnajälg, loodushoid; keskkonna puhtus												
2) kliima ning kliimamuutused;												
3) keskkonna kestlik areng;												
4)												
5)												
II. Elukeskkond												
1) elutingimused erineva kliima ja rahvastusega aladel;												
2) sotsiaalsed tagatised (nt arstiabi, pensionid, riiklikud toetused, soodustused)												
3) säästlik eluviis;												
4) ühiskonna keeleline ja kultuuriline mitmekesisus, lõimumine;												
5) lähinaabrid;												
6)												
III. Tehnoloogia												
1) teadus- ja tehnikasaavutused igapäevaelus;												
2) robottehnoloogia												
2) teabekeskkond: infootsing ja -vahetus; ühismeedia												
3) keeletehnoloogia igapäevaelus: veebisõnastikud, veebipõhised keeleõppematerjalid, tõlkeprogrammid kõnesüntees ja -tuvastus jne;												
4) olmekeemia, kosmeetika- ja toiduainetööstus;												

IV. HARIDUS JA TÖÖ

Teemad ja alateemad	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
I. Pere ja kasvatus												
1) peresuhted: üksteise mõistmine ning üksteisest hoolimine;												
2) kasvatus: viisakusreeglid, käitumisnormid, väärtushinnangute kujundamine, sallivus												
3)												
4)												
5)												
II. Haridus												
1) riiklikud ja eraõppeasutused, koolitused; noorteorganisatsioonid												
2) koolikeskkond ja -traditsioonid;												
3) edasiõppimine Eestis ja välismaal;												
4) iseseisev õppija: eesmärgid, õpistrateegiad, aja planeerimine, enesehindamine;												
5) elukestev õpe;												
6) õpilasvahetus												
7)												
III. Tööelu												
1) eneseteostus, karjääri planeerimine;												
2) töö otsimine: elulookirjelduse koostamine, tööleping, töövestlus;												
3) töö kui toimetulekuallikas: raha teenimine ja kulutamine; tööpuudus;												
4) töötaja ja tööandja õigused ning vastutus, ametiühingud, katseaeg, osalise või täisajaga töö, puhkus;												
5) suhted töökollektiivis, motiveeritud töötaja;												
6) tulevikutöö oskused;												
7)												

V. INIMENE JA ÜHISKOND

Teemad ja alateemad	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
I. Inimene kui looduse osa												
1) elukaar, keskmine eluiga,												
2) tasakaal inimese ja looduse vahel;												
3) eluviis: elukoht, tarbimisharjumused, säästev eluviis;												
4)												
II. Inimene kui indiviid												
1) inimese loomus ja käitumine;												
2) väärtushinnangud: arusaam heast ja halvast, õigest ja valest;												
3) vaimne tasakaal												
4)												
5)												
III. Inimeste suhtlus												
1) verbaalne ja mitteverbaalne suhtlus												
2) silmast-silma ja virtuaalne suhtlus; sotsiaalmeedia; netikommentaariid												
3) ametlikud ja mitteametlikud suhtlusolukorrad												
4) meeskonnatöö												
5)												
IV. Ühiskonnaelu												
1) majanduselu tõusud ja mõõnad, heaoluühiskond												
2) sotsiaalsfäär, elatustase, heategevus												
3) tervishoid												
4) ühiskonna turvalisus												
4) poliitika												
5)												